

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Julius 6.

27. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A valódi szükség.

Pár évvel ez előtt történt, hogy egyházi bel-életünkben egy már élő eszme megtestesítésének kérdése kerülvén szőnyegre, a mithologiai Aeolus kibocsátotta fiait, és támasztott nagy vihart. A kerületi közgyűlésre összegyűlt képviselők arcán, hangján meglátszott a belső forrongás kinyomata. Bel-Farkas-utca zsongott: «a theologia marad Enyeden; minden marad a régi állapotok mellett.»

E harcpárttal szemben állott a cselekvés pártja, erős elhatározással, hogy a vihart kiállja, s ha isten segíti, győzelemre juttatja az eszmét, melyből egy szebb tavasz gerjedelme fakad e bérces Erdély magyar protestáns lakóinak hitélete mezején.

Az ütközet megtörtént, és az apróbb csatározások zaja lecsöndesült. Mint a kikelet langyos szellője munkára hívja a nagy természetet, ehhez hasonlóan jelent meg újabban egyetemes zsinatunk felhívása önkintes adakozásra egy a debreceni főiskolával kapcsolatban álló teljes bölcsészeti kar, mint tanárképző intézet, és egy, esetleg a kolozsvári tudomány-egyetemmel is kapcsolatba hozható evang. református theologiai kar felállítására érdekében. Én a felhívást összegében lelkes pártolásra nagyon is méltónak tartom; sőt, a siker elé is lelkesült bizalommal nézek, éppen ezért megengedhetőnek vélem, ha speciális helyi tekintetektől, ez alkalommal egymagában a Kolozsvártt létesítendő theologiai karról kívánok szólni.

Mióta ember van a földön, és az embereknek hagyományos szokásai vannak, ha egy újabb eszme vettettet föl, mely a régit alterálta, mindig harc fejlődött ki. Pedig a haladás az emberi élet célja, hivatása. De, én úgy tapasztaltam, hogy ez így van jól; mert, a vita tisztázza az eszméket, és így a jó ügy a győzelemnél biztosabb alapokat nyer.

A felvetett eszme kiállotta a tűzpróbát; most tisztán, mint a szinarany, várja érvényre juttatását. A felhívás előttünk fekszik. Attól, hogy az eszme

testet öltön, csak néhány ezer forint évi szükséglet fedezése választ el. Oly szépen, oly meggyőző érvekkel van megírva a felhívás, hogy annak ellentállani, kibén protestáns öntudat van, aligha tud.

Itt az ideje tehát, hogy a szóharcot, cselekvés váltsa fel. Itt az ideje, hogy az elv, mely szükségesnek ismertetett fel, testet öltön.

De, miért is kell nekünk Kolozsvárra hozni a theologiai akadémiát? Nincsenek más szükségünk, melyek elsőrendű megoldásra várnak? A felelet egyszerű. Ez alkonyodó század, melyben élünk, a nagyszabású alkotások korszaka. Ma, a haladás egyedüli biztos forrása: az egyesített erő. Ma, valamint az ipar és kereskedelem terén, szintúgy a tudomány összes ágaiban is az erő-kifejtés alapja: a társulás, egyesülés.

Régen, mikor a vasut, táviró, sajtó nem állottak úgy rendelkezésre, a pártikuláris tendencia érvényesült. Minden téren, mondhatni, a tudomány terén is, első sorban a helyi érdekek tartattak szem előtt. Akkor, mindenik felsőbb iskolánknak, megvolt theologiai akadémiája, egy-két tanerővel, és képzett vidékenként papokat. Akkor, és azon viszonyok között, jól volt ez úgy. A vidék ifjúsága együtt növeltetett, és később az életben az életnek együtt munkálkodott.

De, negyvennyolcan innen mindinkább megváltoztak a viszonyok; újkor küszöbére léptünk, hol a jelszó az erő-kifejtés. A nemzeti élet pezsdülése, mint nyüzsgő hangyabolyt, találja nemzetünket, ekkor egyházkerületünk őrállói is összpontosították a theológiát Enyeden. Ennek meg lett áldásos hatása, mert hazarészünk papnövendékei, kitünő szak-erők vezetése mellett, együtt, ugyanazon viszonyok között nyervén kiképeztetésüket: az összműködésben a papi pályán nagyobb lett az összhang.

Azonban, a hatalmas lépésekkel előre törő korszellem, erdélyi részünkben is Kolozsvárt jelelte ki ama helyül, hol azok, kik a szellemi közpályákon működni hivatottak lesznek, a képzés

magasabb hivatásu műhelyeiben összpontosuljanak, és innen, mint a napból a sugarak, áradjanak ki a nagy társadalomba hatni, működni.

Évekkel előzőleg volt Kolozsvártt egy angol tudós, ki azt mondotta: Kolozsvár Erdély Árhénje. Igazat mondott, mert az is, és mindinkább azzá kell hogy legyen

Ama vezérférfiaik tehát, kik akadémiánknak helyét Kolozsvártt előkészítik, meg vagyok győződve, hogy távol minden személyes ámbiciótúl, és tendenciától, egyedül a kor intő szavát megértve, annak kívánnak eleget tenni.

Mert, átlátták, hogy theologus ifjaink, bár szakképzettségben megállják helyüket; de, szűkebb körben élve, mondhatni, helyhez kötve, nélkülözik a szellem fejlődésének ama hatalmas ingerét, melyet egy magasabb vonalon álló társadalmi és tudományos gócpont, és az összpontosított magasabb növelő intézetek gyakorolnak az egyetemi fokon álló ifjak lelkére.

Néllkülözik a más nézetü, hitü mivel, hogy úgy mondjam, tudományos egyénekkel való érintkezést; mert most tanáraik és a környezet, melyben élnek, csak pozitív, de nem egyszersmind negatív irányban is veszik igénybe az ifjúságban élő erőket. Így pedig, a bibliai elv: mindeneket megpróbálatok, és a mi jó, megtartsátok, praxis nélkül, nem lehet húsokká, vérükké, s így elég korán nem fejlődhetnek ki önálló, céltudatos protestáns papi individuummokká.

A kurzus végezte után, csak néhánynak kedvez a szerencse, hogy külföldön, vagy egy nagyobb városban pótolhassa azt, a mit ez irányban nélkülöznie kellett. Így, a nagyobb rész, midőn kilép az életbe, a szélesebb látókört, a mi pedig a társadalomban való működhetés fő-feltétele, nem viheti magával.

Holott, a papnak igen nagy szüksége van azon erőre, hogy a társadalom által nyújtott segílyt, a maga tökéletesítésére felhasználni tudja, a nélkül, hogy üres cafrangot vegyen magára; hogy a mások gondolatját, okoskodását, törekvését megfigyelje, de, ennek értékét ítélőtehetsége mérlegén megmérni tudja; hogy a nyert ösztönzéseket elfogadja, de, mégis mindig meggyőződésből cselekedjék; hogy úgy az egyesekkel, mint az összessel rokonszenvezen, de, érzelmeit ő irányítsa; hogy fogjon kezét embertársaival, de, mégis lelkiismeretére hallgasson; hogy erkölcsi önállóságát a társadalomtúl való függéssel összhangba hozza; hogy becsülje embertársait, de, egyszersmind érezze ál-

lása méltóságát, hogy ő sehol se legyen utolsó; egy szóval, azt az erőt, mely az egyént, mint valódi embert az akadályok legyőzésére képesíti és erkölcsileg függetlenné teszi.

E nemes önbizalmat és ehhez az érintkezésnél a könnyed készséget, a szűkebb kör nem adhatja meg; ez az élet útmutatása. Ennek számbavétele jelölte ki a teendők rendjét. Mert, bebizonyult tény, hogy a verseny, az erő-összemérés: fejleszt, serkent és vezet.

Az pedig, hogy a pap-növendékre kimondjuk, hogy neki elég, ha tudja a theológiát: ez már szűk látó körre mutat. Avagy, a papnak, ki valláserkölcsi örök elveket hirdetni, és ezzel ellentétes bűnt ostromozni, hivatott; ki a társadalom vérlüktetését kell hogy ismerje, hogy a bajokat orvosolhassa tanácsal, példával, részvétellel: nem kell-e ott mozognia, hol a társadalom szív-ere nagyobb arányokban lüktet; nem kell-e ott tanulnia, hol a nemzet ifjúságának egy jó nagy része összpontosul Avagy, a mái korban, midőn a társadalom és az állam kezét fogva, arra törekeshnek, hogy a nemzeti életet fentartó szellemi erő színvonalát mind magasabb fokra emeljék: nem feltétlenül szükséges-e, hogy a protestáns pap alakja ez újuló társadalomban is tiszteletet kiérdemlőleg kidomborodjék?

(Vége következik.)

J e l e n t é s,

«A háládatlan» pályakérdésre beérkezett művekről.

A ki átlapozta azt a kilenc pályamunkát, mely a főnti címen versenyre kelt, szomoruan kell hogy lemondjon óhaj-tásáról: vajha, egy valamire való művet találna köztük, a melyből megismerné valójában az ethikai életnek azt a jégelkü furiáját, melyet közönséges nyelven a háládatlan néven ismerünk. Nem kell szigorú mérték, sőt még enyhe elnézés sem, hogy inkább türelmünket lássuk nagynak, mely az átolvasás alatt kitartott, mint ezeket a munkákat olyanoknak, melyek ha egyebet nem kíséreltek volna is meg, de legalább megértették volna, mi az a feladat, melyre vállalkozni kellett volna? Csodálatos, hogy mennyi mindenről tárgyalnak e művek, és e közben mennyi mindent összebeszélnek a nélkül, hogy csak egyszer szemé közé néznének a feladatnak, hogy csak egyszer dobnának oda egy-két vonást, mely átvillámlanék az egésznek lényegén, világosságot gyújtana, és emelkedett nézőpontokat adna, hasonlóan a szerves élet életcsomójához, honnan beláthatnók a velők megoszlását, a háládatlanság pszichológiai analysisének azt a mélységét, mely annyira szükséges lenne egy ilyen kérdés megvilágításához.

Mit kellett volna adniok tulajdonképpen e műveknek? Felelet: egy rajzot, melynek színei meg voltak határozva már magában a pályakérdésben. Egy tanulmányt, melyben több invenció legyen, és minél kevesebb reprodukció. Mély lélektani ismeretet, erős megfigyelést, élő képzeteket, teli

véri fogalmakat. Azt, mikor megelevenedik előttünk a háládatlanság, és látjuk, halljuk, a mint tudja, érzi, a mint összedönti saját magára a maga feldult lelki világát, a fenntartó ethosz hiányának szörnyü ítélkezését. Arra lett volna szükség, hogy átértsük, micsoda eltévelyedés ez a bűn; milyen az a lény, melynek lelkében nincs egy pont, melyen fészket rakna a tisztelet, a nemesség, melynek fejében nincs egy agytekercs, hol meghuzná magát a hála, az odaadás, az önfeláldozás, vagy azok az igaz vonások, melyek örök koloritját teszik az emberiségnek addig, míg bukni nem akar.

Nem példatár kellett, mert erre a historia nem lett volna elég. Egy példa kellett, egy universzália, mint a hogy a középkorban mondták; a fogalom, a mint a maga platói jelentésű alászállásában megvalósodik és alakot ölt. Tartuffe egy személy, és benne ráismerünk minden fősvényre a ki volt, vagy a ki e világon még lenni fog. A név maga, ha ezer van is egymás mellé állítva, nem magyaráz, mert csak felkölti a gondolat száz raját, de nem mutat jelleget, mert minden hálátlan egyforma mértékben ismétlése az elsőnek, vagy a másodiknak, mert mindenkinek lelkéből hiányzik az az erkölcsi élet, mely létalapját tenné, s ebben őt magát, mint valódi ént.

Az lett volna a feladat megfejtése, ha oda állította volna elének valaki ezt az individuumot, sötét lelkének elsúlyedtt fertőjével és rémes gyötrelmeivel, mint egy plasztikus alakot, hogy megtapogathattuk volna, hogy megundorodtunk volna, a mint láthatók lettek esze járásának megbomlott kerekei, pszichikai jellemének eltorzult vonásai, az etikával hadilábon álló kinövésai. Szükségünk lett volna, hogy lássuk, milyen az a szív, mely üressé lett, melynek tulajdonosa a hiénától csak annyiban különbözik, a mennyiben szörnyü terveit meg is tudja kovácsolni, egyéb iránt erkölcsi törvénye úgy nincs az egyiknek, mint a másiknak.

Szerettük volna, ha valaki a belső világ ama csodálatos szövedékét mutatta volna fel, melybe nagyon nehéz, sokszor lehetetlen, bepillantani, hol örök titkok maradnak a megfigyelhető változások, a homályban végbemenő átalakulások, azok az elrejtett motívumok, melyekre egy-egy szellő is hat, mint a pókhálókra, bontva-rontva, egy-egy újabb kombinációnak, átalakulásnak adva helyet.

Nem külső tényezők kellettek, melyek minden esetre hatással lehetnek egy-egy lelki világ kifejlésére, mert mindig döntő erejük, mert a közeg hatalma ellenállhatatlan. A mint hogy eltagadni, nem lehet, hogy Olaszországban könnyebb képfaragónak lenni, és Amerikában elgondolhatóbb, ha nagy feltalálók vannak. Hogy Angliában nehezebb heves véri természeteket találni, holott Itáliában a veronai történetek naponkint ismétlődhetnek.

És a pályázók, kivétel nélkül, mégis ebbe a hibába estek. Igaz, hogy ez könnyebb eljárás, mert a mióta Aristoteles az indukciót megalapította, a mióta Bacon ennek tudományát megszerkesztette, vagy mondjuk, a mióta csak az emberek gondolkoznak, azóta ez eljárás mindig használhatóbbnak mutatkozott, mert a nehezebb részek megfejtése, az elvonás, a dedukció, a szintézis mindig a hallgatókra van bízva, tessék nekik, saját maguknak megalkotni a képet, melyet akarnak. Holott, ez az eljárás, magában véve, nem ér semmit. Mint nem ér az, ha a szabó csak szétdarabolni tudja a posztót, de összevarrni soha. Tudományosan véve a dolgot, és ezt alkalmazva a jelen esetre is,

az ér valamit, ha nem a részek, nem az elemek, hanem az a pont látható, melyek köré ezek csoportosulnak, mint a csillagok az egyetlen nap köré.

Éppen így nem is fejlődés-ismertetés kellett, nem, hogy miképpen áll elő a háládatlan lelki világa, hanem egy megadott eszmény konkrét analizise, azoknak a vonásoknak kiemelése, melyek csontvázát, gerincrendszerét teszik a háládatlan pszichikai emócióinak. Mert a háládatlanság etikai jellegű momentum ugyan, és így folytonosan alakul és változik, de mert minden etika alapját éppen a pszichologia teszi, tehát a lélektan szempontja alá esik, és így egy bevégzett, vagy legalább is meghatározott tünemény a háládatlanság a pszichológiában felfordult és megtévesztett irányu törvényeivel, mint a hogy az örültségnek is megvannak természetes törvényei, melyeket a lélektan nagyon is vissza tud igaz alapjukra, a képzelődésre vezetni. Ha fejlődés-ismertetésre vállalkozott volna valaki, ez oly mély értelmű igyekezés lett volna, mely túlhaladta volna a kívánt mértéket.

Micsoda pszichológiai rajz kellett ezek helyett? Az a pszichológiai rajz, melyet jellem-analízisnek nevezhetünk a legérthetőbben. A háládatlannak éppen úgy megvan a maga jelleme, mint a gonosztevőnek, vagy az igaz embernek; hiszen, a jellem még nem jelenti egyuttal az erkölcsileg tiszta, és feddhetetlen jellemet. Először ezzel kellett volna tisztába jönni. Először azt kellett volna tudni, mi az a háládatlan önmagában véve, csak azután lehetett volna kitérni arra, mily szörnyü átok ez azokra az emberekre, kik élő lelkiismeretét teszik a társadalomnak, és maguk mellett még embertársaiknak is. Egy életrajzot kellett volna adni, ezt a szót használjuk, mert ez magában foglalja az utánjárást, a kutatást, a tanulmányozást is. Az a gyantítás, kutatás, finomítás, vagy mondjuk, szimbolizálás kellett volna, mely mindennek okát kutatja, és az eredménynyel beszámol. Az a szellemes essay, mely összesége legyen a szubtilis észrevételeknek, a mélyen járó megfigyelésnek. Az a törekvés, mely első sorban a «mert» szót használja pazarul, és a melynek bőkezűsége egyszerűsmind a legnagyobb könnyedség és világosság. Minden esetre nélkülözhetetlen lett volna bizonyos finomság a legnehezebben érezhető érzelmek kifejezésében, kitünő értés a háládatlan szív boncolásához, ha így merjük kifejezni magunkat, pontos tudása annak, miképpen kell festeni az ilyen szív nyugtalanságát, kétségbeesését, ama számos forrongó érzelmet, melyeket csak az ismer igazán, a ki képes megérinteni az emberi lélek legtitkosabb hurjait.

Csak ezekből lehetett volna aztán könnyen levezetni a rajz elemeit, a színek különböző árnyalatait. Így magától domborodott volna ki az a lény, kinél Shakespeare-rel szólva, hiányzik a «milk of human kindness», az a szív, mely csak a gyöngédségben érzi a szeretetnek végtelen szükség-érzetét, melyre rögtön rámondhatjuk, hogy ez aligha dicsekedhetik el, mint Cid, híres ötszáz barátjával. És megértettük volna azt is, hogy ez a jellem olyan, mint Latour kréta-rajzai, melyekről az idő szárnya könnyen leseperte a kréta port, melyeknek pusztulását Diderot e szavakkal jövendőlte meg: memento, quia pulvis es! Nem kellettek volna ekkor negatív meghatározások sem, melyek a miképpen ellent mondanak a logika szabályainak, úgy nincs semmi helyes értelmük sem. Különben is, minden nem-

positiv meghatározásnál joggal tehető fel a kérdés: vajjon, miképpen merné lefesteni a hajnalt az, ki csak a nap nyugtát látta? A ki a háláról beszél, megmagyarázta-e még lélektanilag a háládatlanságot, ha azt mondja nekünk: ennek pedig ellenkezője a háládatlanság? Lehetett volna különbséget tenni, kétségen kívül, a háládatlan és pszichológiai pendentja között, felmutatván azokat, kik természetüknél fogva tiszták, annak születnek és a kiknek ártatlanságuk feltétlenül biztos, kik éppen ezért úgy járnak, mint Arethus a tenger habjai felett és sértetlenek maradnak, mint az irás ifjai a tűzkemencében: de, mégis az kellett volna, hogy a háládatlan rajza legyen a kiválóbb rész, ezt hozta volna magával az az értés, mely mélyen szeret járni, mely abból a szempontból fogja fel ezt a jelenséget is, hogy a dolgok kérlelhetetlen igazsága mindig megbosszulja magát a lélektani tünetekben is, az emberek körében is. És ha tényleg tisztába jöttünk lélektani rajzával, csakis így ismerhetjük meg valójában a háládatlant, e féke-vesztett existenciát, ki mint egy hajótörést szenvedett, még ha a legügyesebb is, soha sem szabadul ki az elveszésből. Elemésztí saját magát, saját ethikai fundamentumát, és ha egyszer föltámad benne ezek után az öntudat, nem lehet más, mint egy imbolygó tollpely, mert nem lehetséges, hogy saját maga is komolyan vegye magát. Így érthetjük meg, hogy a háládatlant soha sem kell büntetni külső eszközökkel; hogy a társadalomnak mégis igazsága van, ha fel nem lázad ellene, s nem vetemedik oly megtorlásokra, mely ha durva lenne is, de megérdemlett következmény; hogy nem teszi ezt, habár az általános közérkölciség elveiben és tiszteletre legméltóbb alapjában van megsértve minden háládatlan embernél. Önkint következett volna az is, hogy e lélektani aberráció mért korbácsolja fel annyira az embertársak morális meggyőződését, mely a századok közmegegyezésén épült fel, s a melynek alapját kereshetjük bár az antropologizmusban, vagy a magától jelentkező ethikai természetben; de, egyet nem tagadhatunk meg tőle, hogy ez, mint az erények összesége, az emberiségnek legszentebb költeménye. Hogy miért érzékenyek annyira a jók, a tiszták e kiszámíthatatlan bűnnel szemben, ők, kik az erényben feltétlenül megbiznak; érzékenyek, mint a mimosa pudikő, melynek virágai rögtön mozgásba jőnek, mintha félnének, ha valami gonosz kéz közeledik feléjük. És ebből egymás után szakadt volna ki az az ezernyi-ezer apró szál, melynek csodálatosan komplikált szövedéke a háládatlanság észvesztett elfajulása. Így megérdemelte volna e kérdés a tudományos foglalkozást is; hiszen, mikor a francia akadémia 1671-ben egymásután tűzte ki a keresztyén erények és bűnök analizisét, s a pályakérdésben azok mélyreható boncolgatását hangsúlyozta, a legkiválóbb filozófusok csak azért fogtak hozzá a megfejtéshez, mert ezt magukhoz nagyon is méltó foglalkozásnak tartották.

(Vége következik.)

Az egyházmegyékből.

A széki egyházmegyéből.

(Vége.)

Egyházmegyénkben, az őszi közgyűlés óta, két község választott papot: Árpástó Mihály Ákost, Borzás Sipos Gyulát. Mindkét új paptársunkra sok teendő vár s derekasan kell

hozzálátni a munkához, hogy virágzó állapotra jussanak a gondjaikra bizott gyülekezetek. Új ének-vezér-tanítók: Ö. Füzesen Dorogi Lajos, Bonchidán Tamás Károly, Feketelakon Szentes Albert. Mind fiatal, tehetséges emberek, kiknek működése elé bizalommal tekint egyházmegyénk. «Testületünk-ből a halál, múlt év nov. 10-én, Gáspár Lajos, visai lelkész rabolta el. Egy becsületes, tiszta jellemű embert, egy jó papot, ki községében hiveinek valódi lelki atyja volt, vesztetünk el benne, áldott legyen emlékezete!»

A csak igen röviden ismertetett jelentést mindvégig figyelemmel hallgatta a közgyűlés minden tagja s annak előterjesztéseért, esperes aa. iránti bizalmának és szeretetének jegyzőkönyvi elismerésben adott kifejezést.

Azután kiküldetvén az algondnoki állásra kijelölő szavazatok beszédére Gál Elek és Simon Zsigmond aai. személyében egy bizottság, Péter Antal, jegyző aa. olvasta föl a tőle megszokott nagy gonddal és körültekintéssel készült jelentést az egyházmegyei tanács múlt évi működéséről. E szerint, az egyházmegyei tanács hat ülésben összesen 191 ügy-darabbal foglalkozott, a mi a megelőző évhez képest 79 drb. emelkedést mutat, dacára annak, hogy egyházmegyénk elcsatolás folytán hat egyházközséggel apadott. «A munka-szaporulat legfőbb oka az egyházkerületi kölcsönpénztár beállításában és azon gyakorlatba vett eljárásban fekszik, hogy kölcsönügyleteinek kötésével, az egyházmegyei hatóság közvetítése a legtöbb esetben igénybe vétetik a nélkül azonban, hogy a tanács tagjainak okozott munka, idővesztés és összejövetellel járó költségeknek megtérítéséről gondoskodás történnék.

A tanácsi jelentés számol be azzal is, hogy a múlt év végén, illetőleg, ennek az elején foganatosított az egyházkerületi és egyházmegyei képviselők választása. Egyházkerületi képviselőkké br. Bánffy Kázmér, Schilling Ottó Ujvári C. József, Gyárfás Albert és Vásárhelyi Boldizsár választottak meg. Az egyházmegyei képviselők többnyire a régiek, ujak gyanánt azonban Gaál Elek, Vajna Károly, Péterffy Gyula, Kiss Sándor stb. személyében igen buzgó s tenni kész képviselőket nyertünk. A különböző segély-alapokból segélyezésre ajánlottak

az állami segélyre: Osváth Gyula, bacai lelkész, Lakatos László, botházi tanító, továbbá Kudú és Baca egyházközségek.

Országos közalapi segélyre: Gáspár Lajos visai, Gáspár Sámuel, szováthi lelkész, és a kudúi egyházközség.

A br. Baldácsi alapra: Seleh Sándor, szavai, id Török Károly, k. iklandi ny. és ifj. Török Károly, árpástói tanító afiai. elemi csapás, vagy csekély fizetésre való tekintettel kérték a segélyezést.

Felsorolni azokat az intézkedéseket, melyekről a legnagyobb részletességgel számol be a jelentés, szükségtelennek tartom; csak annyit említek meg, hogy az egyházmegyei tanács minden egyes hozzá kerülő ügy elintézésében oly tapintatosan járt el, hogy intézkedései kifogás alá soha sem estek.

Közgyűlésünk az egyházmegyei tanácsnak, a jelentés tudásul vétele mellett, sikeres munkálkodásáért meleg köszönetet szavaz.

Tíz percre felfüggesztetvén az ülés, annak letelte után, a szavazatszedő bizottság jelentette, hogy az algondnoki állásra a következők jelöltettek: Schilling Ottó, egyházmegyei tanácsbíró, Nagy Lajos, egyházmegyei tanácsbíró és Felszeg-

Ádám egyházmegyei képviselő. Miután Gaál Gyula, algonok aa. egyházmegyénk azon óhajlásának adott kifejezést, hogy a jelöltek közül a megtisztelő állásra Schilling Ottó aát. ajánljuk a kerületnek megválasztásra, Simon Zsigmond, tanügyi előadó aa. olvasta föl jelentését. A jelentés elég részletesen számol be az egyházmegye tanügyi állapotáról, de tanügyi előadó aa. ezen jelentéséből, mint a régebbiekből is arról győződünk meg, hogy bizony ideje volt a felekezeti iskolák segélyezéséről szóló állami törvény meghozatalának, mert mi magunkra nem vagyunk képesek minden egyes, ugy felekezeti, mint főleg nemzetiségi szempontból veszélyeztetett ponton olyan tanerőket alkalmazni, a kik hivatásukat megelégedésre tudnák betölteni. Van néhány jó iskolánk a megye területén, de a nagyobb része várja az anyagi támogatást, mint tikkadt vándor az enyhítő cseppet. A törvény e tekintetben szentesítve van, vajha, minél hamarabb érvényesülne is. Aztán, Vásárhelyi Boldizsár közalapkezelő jelentette, hogy egyházmegyénk 529 frt. 10 kr. közalaptartozásából, csak 14 frt. hátrálék van künn. A begyült összeg rendeltetése helyére, a számadás, a maga idején, a közalap bizottság jegyzőjéhez küldetett. Majd elfogadta a közgyűlés az özv.-árvai gyámintézet alapszabályainak módosítása folytán fölmerült azon javaslatot, hogy az egyházközségek is rendszeresen járuljanak az alap gyámolításához. Azután, Peter Antal jegyző aa. azon indítványára, hogy az egyházmegyei tanács egészítették ki, a közalapkezelő bevételeitől: Vásárhelyi Boldizsár aa. egyhangulag tanácsbíróvá választott. Gyárfás Albert terjesztette be indítványát a papoknak és tanítóknak az utadó alól való fölmentése tárgyában. Minthogy kívánatos, hogy hason tartalmu indítvánnyal a többi egyházmegyék is föllépjenek, közlöm az egész indítvány szövegét: «A nmlt. kereskedelmi miniszter, a nmlt. pénzügyminiszterrel egyetértve, mult évi október 20-án 58,753. szám alatt a törvényhatósági joggal felruházott városokhoz intézett körrendeletében kimondotta, hogy az állam hivatalnokaira, törvényhatósági tisztviselőkre, néptanítók, körjegyzők, nem különben a törvényhatósági joggal bíró városokban állandóan lakó lelkészekre, illetőleg, ezeknek ama javadalmakra is kiterjesztette az utadó-mentességet, mely javadalmakat kizárólag az illető egyházközségben viselt lelkészi hivataluk után élveznek, sőt újabb körrendeletben kijelenti, hogy az 1891. és 1892. évekre befizetett utadója az illetőknek leirandó és az összeg visszafizetendő részükre:

tekintve, hogy az állam részére ingyen végzendő munkát minden lelkész köteles teljesíteni; tekintve, hogy a kisebb községekben lakó lelkészek sokkal terhesebb és nehezebb küzdelmekkel tartják fön magukat; tekintve, hogy az egyenlő teherhordással egyenlő kedvezmény kell hogy járjon: egyházmegyénk elhatározza, hogy a mélt. Igazgató-Tanács utján, fölterjesztés, illetve, kérés intéztessék a nmlts. kereskedelmi miniszter urhoz oly értelemben, hogy az utadó-mentességben minden lelkész és tanító egyformán részesüljön, és részükre az 1891, 1892. és részben már az 1893-ban befizetett s lelkészi és tanítói javadalmak után kirótt utadó töröltessék, illetve, visszafizetessék.» Az indítványt egyházmegyei közgyűlésünk teljtartalmulag elfogadta s annak értelmében fölterjesztést fog intézni a mélt. Ig.-Tanácshoz.

A jegyzőkönyv hitelesítésére kiküldetvén a bizottság, esperes aa. a közgyűlést, több tárgy nem lévén, isten áldását kérve minden egyes tagra, bezárta.

A közgyűlésről a gr. Wass Béla főgondnok aa. által adott közebédre vonultunk.

Délután négy órakor Papi Értekezletre gyűltünk. Az értekezleten Kiss Sándor bírálta Csiky György «Jézus istenfia» című s most egy éve fölolvastott dolgozatát. A bírálathoz, valamint a megbírálthoz is a kifejlődött vita alatt többen szólottak s igen érdekes eszmecsere fejlődött ki, melynek folyamán általában az az óhajlás mutatkozott, hogy papi értekezleteink alkalmával inkább gyakorlati irányu kérdések tárgyalassanak, vagy ha magasabb röptü elméleti kérdések fejtegetésére vállalkozik valaki, azt is, lehetőleg, legalább végeredményében, hozza kapcsolatba a gyakorlati étellel. Kívánatosnak mutatkozott továbbá az is, hogy Papi Értekezletünk jövőre más-más községben tartassék s lehetőleg a gyülekezet érdeklődésének fölkelése mellett, hogy így értekezletünk körén kívül állók is ismerkedjenek meg törekvéseinkkel s lássák, hogy azok az eszmék, melyek a protestantizmust a lelkiismeret-szabadság őrállójává teszik, nem csak a szószéken hangzanak ajkainkról, de összejöveteleink, vitatkozásaink alkalmával is azok képezik kutatásaink tárgyát s azoknak az életben való megvalósítására keressük az alkalmas utakat és módokat.

V B.

Külföldi egyházi szemle.

A római katolikusokat Németországban közelebrül igen nagy veszteség érte, mert a napokban halt el egyik legnevezetesebb emberük, a híres Hefe, püspök. Hefe az utóbbi időben már csendes ember lett, de a hetvenes években gyakran, és igen hathatósan emelte fel szavát. Különösen a csatlakozhatatlanság dogmája ellen küzdött élesen. Legnagyobb érdemeket az u. n. «Concilien-Geschichte» című munkájával szerzette, mely történetirői tehetségének legszebb bizonyítéka. Halála mindennütt élénk részvétet keltett, s hogy milyen jelentőségű volt, leginkább bizonyítja, hogy a protestánsok is őszinte érdelemmel adóztak neki. Vajjon, nem az tartja még fenn a katolicizmust, hogy ilyen emberei is vannak, a kik ugyan nem a katolicizmust magát szolgálják első sorban, hanem, mivel nevüknél fogva oda tartoznak, legalább ezzel fedezik el annak szörnyű hiányait. Nem mondhatunk e kérdésre egyebet az igennél. A katolicizmus régen összedült volna, ha a nagy tehetségek magukhoz következetesek maradtak volna és ha többek igyekeztek volna lenni, mint a mennyinek születtek.

A waldensek már régóta gondolkoznak azon, hogy elhagyják Italiát, mely a megélhetésre sem nyújtott nekik elég alkalmat és módot, de meg vallásuk szabad gyakorlatában is gyakran akadályozta őket. Az áttelepedés helyül Észak-Amerikát tűzték ki és lekipásztoraik közül el is küldtek két delegatust, hogy New-Carolinában alkalmas pontot keressenek átköltözésükhez. Ők azután mindnyájan elhagyják azt a helyet, mely őseiket nevelte és a mely reményeikkel és fájdalmaikkal együtt népük ethikai élete klasszikus kincseinek gazdag termő földje volt az idők hosszú századain keresztül. Nyugodtabb lesz-e életük az új hazában, jobban fognak-e ott megélni tudni: azt még nem tudják. De ők hisznek a jövőben s annak az izraelnek meggyarapodásában, melyet az idők vihara megtépni igen, de összetörni nem tudott. Mi minden esetre föltehetjük a kérdést magunknak, mi viszi ezt a népet,

IX. A vegyesek szakosztályában	976 =	1323
X. A kéziratok	160 =	193
	<u>Összesen:</u>	<u>9855 = 15,156.</u>

Ebből a közkönyvtárba tartozik 7651 munka 10,266 darabban; a Kis-könyvtárba 983 munka 2970 darabban; a Gyulay-félébe 1221 munka 1920 darabban.

A három könyvtár értéke legalább 9—10,000 frtra tehető. Gyarapításukra évenként mintegy háromszáz forintot fordítunk.

Az ifjúsági könyvtárban volt a múlt iskolai év végén 589 munka és füzet, 1253 darabban. Az országos középiskolai Tanáregyesület megbízásából dr. Szemáktól kibocsátott könyvjegyzék alapján, az egész könyvtár közelebbről revideáltatott. A gyermek-könyvtárban, ezt a IV gimn. osztályon alól levők használják, a könyvek száma tavaly 313-nak volt kimutatva.

A természettani szertár 1875-ben kapott külön helyiséget, addig jól elfért egy szekrényben a természettajzival közös helyiségben. Rendszeres és fokozatos gyarapodása 1880-ban kezdődik, a mikor száz frtnyi évi átalányhoz jutott. Az összes eszközök darabszáma: 319, értéke több, mint kétezer frt.

A természettajzi tanszertár is jóformán 1880-on innen keletkezett; azelőtt egyik osztályteremben két lépésnyi széles helyet deszkafallal elzártak és a természettajzi tárgyakat oda helyezték el. A gyűjtemény legértékesebb része volt egy ember csontváza, az emberi szem, sziv és fül mintája papiermachée-ból, és egy ásvány-, meg közetgyűjtemény, mely utóbinak fele nem volt determinálva. Évi száz frtnyi utalványát ez is 1880-ban nyerte, azelőtt esetenként nagy nehezen lehetett gyarapítására valami csekély összegecskét megszavaztatni. Most már nem szokás, muzeumnak nevezni, mert nem ritkaságok foglalnak benne helyet, hanem a természettajzi tanulmányok megértésére és szemléltetésére okvetetlenül megkívántató természeti tárgyak, átlászkok és preparátumok. Itt valóban nem a kvantitás, hanem a kvalitás adja meg az értéket. A legérdekesebb és legteljesebb a növénytan rész, melyben Údvarhelymegye flórája majdnem egészen megvan száritott példányokban (A szaktanár ajándéka és gyűjtése). Az állattani csoport közel ezer, a növény- és ásványtanú ötszáz, együttesen, legalább ezerötyszáz frt. értéket képvisel ez a szertár, a butorzonon és szekrényeken kívül. A benne levő darabok, illetőleg, fajok száma 3500, a feles példányokat nem számítva ide.

(Vége következik.) Gönci Lajos.

Különfélék.

Figyelmestetés és szíves kérelem.

Az első félesztendő lejárt. Megcsináltuk a számadást a szellemi és anyagi oldalon. Amazon találtunk igyekezetet, törekvést, hogy Lapunk megfeleljen a jogos igényeknek. Úgy hisszük, hogy nem maradtunk e félévben sem alúl az irodalmi színvonalon, holott havi pályadíjaink kitűzésével fokoztuk a munka-kedvet, mely egy néhány igen szép dolgot eredményezett. Különben, ezt ítéljük meg olvasóink.

Hanem, az anyagi oldalon gyengécskén állunk. Egyházaiknak fele sem küldte be ez ideig tartozását. És ha még azt mondjuk, hogy ez a részvétlenség nem csak nem buzdító, de éppen lehangoló felelet a mi önzetlen törekvésünkre: ezt igen könnyen megértheti mindenki.

Figyelmestetjük azért az illetőket, hogy adósnak lenni, és maradni, gondoljuk, nem tartozik sem a keresztyén ér-

nyekhez; sem nem bizonyíték amaz irányban, hogy Lapunk fennálljon, fejlődjék, és virágozzék. Azért, szívesen felkérem az illetőket, hogy tartozásaikat törleszteni, előfizetésüket be- küldeni szíveskedjenek.

Kolozsvárt, június 27. 1893. Szász Gerő.

= **Főtiszt. Szász Domokos püspök aa.** részint hivatalos, részint magánügyei miatt, egy pár heti tartozkodásra, Budapestre utazott.

= **A szilágy-szolnoki egyházmegye** tisztújító gyűlésén, folyó hó 3-án, Zilahon, esperessé választott Viski Pál, eddigi jegyző, jegyzőnek Bartha Dezső, aljegyzőnek K. Nagy Elek. Szívünkben és kollegiális szeretettel üdvözljük az új tisztikart. A teher, melyet a bizalom vállalkra rakott, nagy; a kötelesség, melyet teljesíteniök kell, és ha hiven teljesítik, nem csak az egyházmegyének fog javára szolgálni, de egyházkerületünknek is, és a magyar nemzeti ügynek. Hát, dobbanjanak össze az ifjú szívek, fermentálódjanak a munkabíró lelkek, hogy a jó és nemes bennük nyerje folytatását; a hol pedig építeni, alkotni kell, a romok nyerjenek új életet. Legyen istennek segedelme és áldása munkálkodásukon.

= **A sz.-lónai egyházközség** ürességben levő papi állomására, 38 folyamodó közül, a folyó hó 4-én megtartott kandidáció alkalmával kijelöltettek Bari Zsigmond, körösfői pap, Bornemisza Károly, alsó-járai pap, Csűrös József, papjelölt, Hegyi Sándor, bonyhai pap, Kolozsvári Antal, fejrődi pap, Péchy Árpád, medgyesi körlelkész, Zajzon János, papjelölt, és Vajda Ferenc, püspöki titkár.

= **A kovásznai első osztályu egyház** papi állomására, 16 jogosított pályázó közül kändidáltak: Pap István, kocsárdi, Bartók Dénes, oltszemi, Kiss Albert, altórfjai, Veres Károly, papolci, Csekme Ferenc, geryeszegi papok; Zajzon János, udvarhelyi vallás-tanító, Vajda Ferenc, püspöki titkár, és Elekes László, n.-enyedi segéd-tanár.

= **A zilahi államilag segélyezett kollégiumnak** június 25-én lefolyt évről ünnepélyéről vettünk tudósítást, melyből kiemeljük a következő adatokat. Az igazgatóság a múlt iskolai évben könyvtárakra kiadott 1200 forintot; többféle építkezésre 9,000 forintot; a szegény tanulók könyvtára 35 tanulónak adott könyvet; tandíjban növendékeinek 954 forintot engedett el, míg az ösztöndíjaknak kamataiból 894 forintot osztott ki; legációba járt ifjai pedig 961 forintnyi jutalmat nyertek, és e tekintetben lépést tett az előjáróság, hogy a szilágy-szolnoki egyházmegye szaporítsa a legációk számát. Örülünk a zilahi kollégium szép fejlődésének, hanem az utolsó pontra vonatkozólag, bárminő nagy jótétemény is az ifjúságra nézve a legációkból nyert jutalom, de véleményünk az, hogy a theologusokon kívül, bizony, a templomi szószék tán még sem gimnázialisták számára való. Támogat véleményünkben az E. T. 155-ik fejezete is.

= **Örömmel jegyezzük föl**, hogy a gömőri ev. ref. egyházmegye júl. 30-án, kegyeletes emlék-ünnepélyt rendez Hanván, Tompa Mihály halálának negyedszázados évfordulóján. Tisztelet adassék a gömőri egyházmegyének, mely a nemzetet megillető e szép kötelességet önkintelenül teljesíti a hanvai ékesen szóló predikátor elhaló porai iránt, ki Magyarországnak egyik legszubbjektivebb, halhatatlan költője. És elgondolkozunk, milyen szép lenne, milyen szép lesz az, mikor az egyházmegyei «P a p i É r t e k e z l e t e k», a meddő theologiai tudományoskodás helyett, az egyházmegyében szolgálatot teljesített nagy papokról emlékeznek meg, azoknak életét vázolják; vagy az egyházmegye, a község történetét adják elő. Minő felséges tér, lelkesedni, lelkesíteni! Mennyi alkalom a tanulmányozásra és adatokat szolgáltatni a jövendő századoknak. Különben, erről beszéltünk még majd más rovatban. Méltó ez a dolog a megfigyelésre.

= **Az erdélyi ágost. hitv. evangélikus egyházkerület püspöke**, dr. Teutsch György Dániel folyó hó 2-án, életének 76-ik esztendejében meghalt Szebenben. Öszinte fájdalommal tesszük le koszorunkat a protestáns püspök koporsójára,

és azért is, mert a megboldogult egy sokat tanult, eszes ember volt. Egyházkerületének iskoláért, javáért övéi által meg nem hálálható szolgálatokat tett, az ő k s z e m p o n t j á b ű l. Igazi g e r m á n volt. Okos, tanult, hideg, merev sovínista. Azt hitte, és hirdette, hogy az egész világnak n é m e t n e k kell lenni. Foglya volt ennek az aberrációnak, és tudománya, bölcsesége mellett, nem vette észre, hogy egyházkerülete, a százszok,

ma-holnap oláhok lesznek. A magyar államot gyűlölte. Historiái kutató volt, de a történelemből nem tanult semmit, s a helyett, hogy egy ezer éves erőttől duzzadó fajhoz, a magyarhoz közeledjék, simuljon, inkább az oláhokkal (új olvasás szerint: rómaiakkal) ha nem is szövetkezett, de fraternizált. Németországnak nem használt semmit. Nekünk sokat ártott. A ki utána következik, nem lesz jobb nálánál. Az isten nyugasztalja meg!

HIVATALOS RÉSZ.

1526—1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi ev. ref. iskolások t. Lelkész-elnökének és valamennyi kollegium m. tt. Elöljáróságának.

A közoktatásügyi m. kir. miniszter f. é. május 23-án 8077. sz. a. kelt rendeletében szabályozza a népnevelési intézetekbe járó izraelita vallású tanulóknak az írástól, számolástól és rajzolástól való fölmentését; a miből, mihez tartás végett, főcímzett hatóságainkkal a következőket tudatjuk.

Az izraelita vallású tanulókat szombati napokon az iskolába járástól fölmenteni, nem lehet, de ezen napokon az írástól, számolástól és rajzolástól fölmenthetők, ha a tanuló szülője (gyámja, gazdája) a fölmentést, az aláírásra nézve hatóságilag igazolt írásbeli folyamodványban kéri.

A fölmentést elemi felső-, nép-, és polgári iskolákban az állami iskolai gondnokság és községi iskolaszék, hasonló fokú felekezeti iskolákban a felekezeti iskolaszék lelkészelnöke; tanító-, tanítónő-, és kisdiedovónő-képző intézetekben a kir. tanfelügyelő, ha ref. felekezettiek, a ref. egyházkerületi Ig.-Tanács adja meg.

Az így fölmentett tanuló szombaton minden tanórában jelen lenni tartozik és pl. a mennyiségtanból szóbeli feleletre, ugyszintén a rajzolandó tárgy értelmezésére is föl hívható.

Ha az izraelita vallású tanuló száma nagy, akkor, lehetőség szerint, ügyelni kell arra, hogy a rajzolási és szép írási tanóra szombatra ne essék. Azonban, ha az illető osztály szombaton valamely órában csakis feladat-írással, vagy rajzolással van elfoglalva és magyarázat nem fordul elő, a fölmentett tanuló ez idő alatt ugyane tantárgynak elméleti, vagy értelmező leckéiből kikérdezendő, vagy leckéjének ismétlésével tartozik foglalkozni. A fölmentett tanulóknak egyéb tanórákon annál behatódobban vizsgálándók meg és föltéve, hogy a szépírás szombaton taníttatnék, az ily tanuló írását más dolgozataiból kell megbírálni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. június 28-án.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

1627—1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. tt. Elöljáróságának.

Tudomás és nyilvántartás végett, tudatjuk, hogy a közoktatási m. kir. miniszter ur, f. é. június 23-án, 27,142. sz. a. kelt intézvényben a félegyházi kath. gimnázium VI. osztályának a nyilvánossági jogot, az 1892/93. tanévre megadta.

Ugyancsak f. é. június 25-én, 27,444. sz. a. kelt határozattal megadta Fekete József, budapesti magánintézetnek is a gimnázium négy alsó osztályára szóló nyilvánossági jogot az 1892/93. tanévre.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. július 1.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

1518—1893. PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLOMÁSRA.

A székelyudvarhelyi ev. ref. kollegiumi főgimnáziumban egy német és latin nyelvi s irodalmi új rendes tan-székre, melyet az egyházkerületi közgyűlés választás utján

fog betölteni, ezennel pályázat hirdettetik. Kívánatos, hogy a választandó tanár, a francia nyelvnek, mint rendkívüli tantárgynak a tanítására is képes legyen.

E tanszékkal a következő javadalmazás jár: készpénz fizetés 1000 frt. évnegyedenként előre fizetve, két ötödévi 100 frtos korpótlék és 200 frt. szálláspénz.

A megválasztott tanár, ki állását folyó évi október 1-én tartozik elfoglalni, ugy a közös, mint a helybeli özvegy-árvai gyámintézetnek kötelezett tagja.

A pályázni kívánók kellően fölszerelt pályázati kérvényeiket, melyekben vallásuk, életkoruk, tanári képesítésük, állapotuk és katonai szolgálati viszonyuk okmányokkal igazolandók, folyó évi augusztus 1-éig Kolozsvártt, az erdélyi ev. ref. egyházkerületi Ig.-Tanácsához címezve, nevezett Igazgató-Tanácsához nyújtják be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. június 28-án.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

531—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsi egyházmegyébe kebelezett komolói egyházközség papi állomására ez alkalommal másod-izben pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, kerten és gazdasági épületeken kívül, egyházközségi becslés szerint, 117 frt. kr. értékben kepe és kanonika porció haszonélvezete.

Pályázati határidő: július 31. Folyamodványok nt. Zágoni Pál, esperes aához, Nagy-Borosnyóra, küldendők.

Kolozsvártt, 1893. június 30.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

658—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett damosi egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, kerttel és udvarral, fizetés, hivatalos fölszámítás szerint, 236 frt. 20 kr. melyből 140 frt. részint a hivektől, részint a tankötelesektől és az egyházközség pénztarából kapandó készpénz.

Pályázati határidő jul. 20. Folyamodványok nt. Deési Gyula, aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1893. július 3.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

663—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett hadadnásdi kántor-tanítói állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: kényelmes lakás, 1100 ööl gyümölcsös kerttel; udvar, gazdasági épületekkel ellátva. A nagyobb részben terményekből álló fizetés, egyházközségi becslés szerint, a lakás és kert kivételével, 242 frt. 91 kr.

Pályázati határidő f. évi aug. hó 15. A folyamodványok a szilágy-szolnoki ref. esperesi hivatalhoz küldendők.

Kolozsvártt, 1893. július 4.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Julius 13.

28. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Kedves Barátom!

Budapest, júl. 6. 1893.

Egy nagyobb szabású konverziónális mivelet pár napig még ide köt, s így az általam holnapra összehívott egyházkerületi Papi Értekezleten, őszinte sajnálatomra, nem vehetek részt. Biztosítlak azonban arról, hogy testben távollétem dacára, lelkem legbensőbb meggyőződésével, szívem egész melegével köztetek vagyok, mert helyeslem a célt, melyet te, kedves Barátom, mint egyházkerületünkben az eszményiek felé törekvésnek ékes szavu és tollu bajnoka; mint az előre haladásnak, az evangéliumi igazságok diadalra juttatásának, s e végre az ellenséges áramlatokkal szemben, a parányi erők egyesítésének fáradhatatlan buzgalmu, s minden áldozatra kész apostola, egyházkerületünk lelkipásztorai elé tüztél.

Ha valaha, most intenek minket az idők jelei, hogy mi, az Úr örökké élő anyaszentegyházának nem csak hivatalos, de választott őrállói, magasra emeljük, s fönnen lobogtassuk azt a zászlót, melynek sokat jelentő jelszava e pár szó «Együtt, egy célra!»

Együtt! Kicsinyes tekinteteknek, s múltó érdekeknek fölébe emelkedve, egy sorba sorakozva!

Egy célra, mely nem lehet más, mint a haza, s az egyház közös java, mert szerintünk ez a kettő, egymástól elválaszthatatlanul, egy és ugyanaz.

A nemes munkálkodás e dicső mezején, üdvözlöm a távolbúl, hívó szavadra egybesereglett lelkipásztor-társaimat, s buzgó kezdeményezésedre istennek megsegítő kegyelmét, s legjobb áldásait szívem mélyéből kérem. Nincs is miért mondjam: én veletek vagyok, veletek leszek. Míg elmém világa ki nem alszik, míg szívem dobogása meg nem szünik, veletek együtt küzdeni, nekem nagy lelki öröm, mert magamat veletek egy lélekből származottnak, egy célra törekvőnek örömmel, s büszkén vallom.

Szász Domokos,
erdélyi evang. református püspök.

A valódi szükség.

(Vége)

Másfelől, ki mondhatja komolyan azt, hogy a jórészen szegény szülők gyermekeiből kikerült theologus ifjúságunk Kolozsvártt lenézett lesz. A ki ezt mondja, aligha ismeri az egyetemi és akadémiai komolyabban gondolkozó ifjúságot.

Az egyetemen nem kezdődik el a társadalmi élet kaszt-rendszere. Itt a kebel még tele van édes, ábrándos reményekkel. Itt a könnyek, ha a szemeket meglepik, a lélek igaz gyöngyei; ha pedig a lelkesültség kerül felül, a kebel heve, nem célzatosság.

Az ifjú szívek megértik egymást. Kolozsvári egyetemünkön hány szegény ifjú tanul tandijmentesen! Ott ül egyszerű öltözetében a szegény ifjú a nagy ur fia mellett, de azért közöttük különbség nincs. Jaj volna annak az ifjúnak, ki itt előállana, és címeire hivatkozva, azt mondaná: megvetlek, plebs!

Ide, a lelkes ifjúság közé hívja az élet útmutatása theologusainkat. Anyagilag itt sem lesznek rosszabb helyzetben, de a lelkiekben bizonynyal nyerni fognak.

Az az egyetemesség, a mi itt az érintkezésnél nyilvánul, tudásukra, érzésükre hatni fog. Négy évnek vágyai, a nemes törekvések versenye az ifjú sziveket közelebb hozzák egymáshoz. Teremtenek közös aspirációkat, melyek a jövőben megvalósítandók. Ki ne ismerné hatását az ifjúkori barátságoknak? Még a késő vénségben is fölgyúl a szem annak emlékeinél.

Hazarészünk ifjúságának e barátkozásától, nemes versenytől, érzésben, vágyban való egyesülésétől van ma theologus ifjúságunk elzárva, s jó része megfosztva örökre. Kimegy az ifjú pályájára, hol a vele egykoru nemzedék is teljesen ismeretlen előtte, és sajnós, itt már a szívek nehezebben nyílnak meg

Ez ürt kell az új kornak betölteni. Tapasztalati igazság, hogy a munkás munkatársát, a barázdában együtt verejtékezve, ismeri meg; a papi hivatás befektetett tőkéit is az éritkezésnél mérlegelheti meg igazán az együtt küzdő ifjúság, és méltányolhatja az életben.

Nehéz, bármely dologban is ítéletet mondani, míg ezt közelebről nem ismerjük. Theologus ifjúságunk pedig jelenleg oly távol esik sokaknak látó körétől, hogy midőn a maradás elve mellett érvelnek az illetők, nem veszik észre, hogy az ifjúság, és a közjó érdeke ellen harcolnak. Ez irányban mérvadó véleményt minden esetre első sorban a papság hivatott adni, kik ismerve a helyzetet, ismerve a fejlődés útjában álló akadályokat, ezek okát is meg tudják fejteni.

De, hogy félre ne értessem, sietek kimondani, hogy az érdeklődés egyházi életünk ügyei felkarolásában mindig mindnyájunk dolga, mert ez képezi a protestáns elvi alapot; ezek szerint, tehát, nézetem oda vergál, hogy midőn a felmerülő bajokat orvosolni akarjuk, minden egyes ágazatában egyházi életünknek a praxis embereit kell megkérdezni, csak így jutunk célhoz. Innen és nem más okokból magyarázható ki, hogy papságunk jó nagy része e kérdéssel is elvi alapon állott, és áll.

A mi pedig azt illeti, hogy volnának más szükségünk is, melyek megoldásra várnak: ez tény. De, mit tegyünk, hisz, protestáns elveink és szervezetünk értelmében az erő-gyűjtés, a megizmosodás jórészben a hívek áldozatkészségére útal. Most pedig az ily irányu áldozat-hozatal, még a gazdagokat sem véve ki, nem minden protestáns léleknek erénye.

Tehát, ily viszonyok között, az erő-gyűjtésnek, habár áldozatokkal jár is, nem első feltétele-é, hogy az ifjú papi nemzedék harc-képessé tétessék ama fegyverekkel, melyeket a szélesebb látó-kör érintkezés, a kifejlett rokonszenv, barátság műhelyéből, az akadémiából magával visz az életbe?

Ismét egy ellenvetés, hogy a nagyobb városi élet oly áspirációkat terem az ifjak lelkében, hogy majd egy kisebb egyházban élet-untakká és nagy mértékben csalódottakká lesznek.

Milyen kevésbé ismeri, a ki ilyent állit, az igazi hamisítatlan ifjú kedélyt; azt a kitartó bátorságot, mely az akadályokkal szembe néz és azokat leküzd. A theologus ifjúság nem a fényes paloták elkényeztetett fiaiból telnek ki, hanem azon munkabíró osztályból, mely nem retten vissza árnyékától.

Az áspirációk, a kifejlett érzelmi és szépé-

szeti erők, ha társulnak az értelmivel, soha senkinek sem lehet kárára. Minél több eszmény van az ifjú lelkében, annál buzgóbban lát a munkához. De csalódik! Igen, ez való. Csalódhatik. De, a Krisztus embere hű kell hogy legyen mind halálig. Ha tud erősen remélni: tudnia kell lemondania is, a nélkül, hogy hite, bizalma, erélye meglankadna. Tehát, e téren nincs mitől félni.

A mi pedig soraimnak összegezését illeti, ki mondom: hogy egyedül Kolozsvár a hely az erdélyi részekben a református theológiának. Az új idők fényének innen kell kiáradni, hogy megáldja, megtermékenyítse egyházi életünket. Ezért a célért a meghozandó áldozat, bizony, nem nagy, bizony kevés.

Mi, a jelenkor emberei, a jövőnek magvetői vagyunk. Halljuk meg tehát a hívó szót.

J e l e n t é s,

«A háládatlan» pályakérdésre beérkezett művekről.

(Vége.)

És mélyen lebilincselő csak is így lehet egy-egy ilyen érdekeskérdés megfejtése. Csak így lehet a legnagyobb szerű foglalkozások egyike. Lenni mintegy «a mélység angyalának» helyén, ki a feneketlenségbe tekint alá merész szemével, s ott igyekszik, felfedezni a titkos nyomokat. Oda nézni, hol megszületik a gondolat, honnan meg lehet határozni, ha egyébkint nem, de hozzávetőleges valószínűséggel a beszédet, mielőtt még kimondatott, s a mint az írás mondja, a nyelv alatt megszületett volna; a tetteket, melyeket az éjszaka titkos csöndjében gondolnak ugyan ki, de a melyeknek indító okai mélyen gyökereznek benn a lélekben, s gyakran beláthatatlan messziségbe elnyulnak, s előre soha ki nem számíthatók. Foglalkozni azzal a feladattal, mely minden bölcsésznek célja: ismerni a gondolkozást, vagy ha úgy tetszik, az érezni tudást, ha ez minden lélektani motívumnak az alapja. Érteni egy lelki világot, melynek éppen úgy megvannak törvényei, ha aberráció is, mint ha maga a tiszta becsület, mondjuk, ha a háládatlanság ésbontó elfajulása dulta fel, vagy ha a jóakarat, a humánitás, az önzetlenség vonult benne biztos fedél alá.

Az okok természetesen nem maradhattak volna el. Azok az okok, melyek végig vonulnak minden lelki jelenségen, hogy emezek csak azok mentén sarjznak ki, a miképpen hogy a búzaszálak csak a szántóföld barázdájában nőhetnek fel. Nem maradhatott volna el, hogy vajjon, a növelés ferde irányának következménye-é a háládatlanság, vagy pedig másutt kell annak gyökerét keresni, ezer és ezer apró körülményben és hatásban; vajjon, az öntudattal, a gondolkozással megférnek-e azok a cselekmények, melyek a háládatlanságból következnek, és hogy szabad elhatározása lehet-e annak, ki a háládatlanság bűnébe esett?

De, mellőzve azt, hogy mit kellett volna még e pályaműveknek adni, kérdésbe tehetjük már, hogy ezek helyett, mit adtak hát azok valósággal; vajjon, mennyire üt meg ezek a kívánt mértéket?

A kilenc pályaművet nehéz osztályozni. Nehéz, mert egyiknek sincs olyan kidomborodó vonása és kiemelkedő becse, a melynél fogva a többi fölé lehetne helyezni. Ugy, hogy valamennyit egy kategóriába kell hogy beosszuk, azok közé a művek közé, melyek egyáltalában nem sikerültek.

Meg van azonban egy kissé könnyítve feladatunk, ha megfordítva, a rosszabbik oldalt fogadjuk el fundamentum divizionisnak, mert akkor mindjárt első tekintetre elbukik a kettő és a három számmal jelzett pályamű, melyek közül amannak jeliséje sincs, hanem azzal a mondással kezdi: «Kisebb, vagy nagyobb mértékben minden ember háládatlan»; emez pedig ezt a mondást választotta: «Keveset ismer a háládatlan a világtól, stb.»

A 2-ik számú pályamű egy önképzőköri dolgozat, vagy legjobb esetben, gondatlanul papírra vetett eszmék sorozata, ha ugyan így merjük őket nevezni. Meg se közelíti a kérdést; beszél, beszél, örökké a háládatlant emlegeti, hogy ez így, hogy az úgy, de esze ágában sincs, megmondani, hogy hát micsoda az valójában; felhozza a példákat, idézi a neveket seregestül, de egyetlen egy alkalommal sem jut eszébe, hogy azokat az embereket kissé közelebbiül kellene megtekinteni, hiszen azok nem bábok, melyek kötélen járnak, hanem emberek, kik cselekedni tudtak, és cselekedtek is.

A második számú pályaműnél még rosszabb a harmadik számú. Ez nagyon silány munka. Ennek még a konstrukcióról sincs fogalma, annál kevésbé a helyes magyar beszédéről. Oly badarságokat beszél össze, melyek a képtelenséghez állnak közel. Ugy fejezi ki magát egy helyen, hogy «a fiú igen sok anyagi helyzetbe került az ügyvédnek». «Tapasztalhatjuk a mindennapi életből, p. o. ez rögeszméje», stb. Látszik, hogy az életből meríti példáját, vagy legalább is az egyiket, mely az ügyvédre vonatkozik (a másik képtelen fantazma), de ezt oly rosszul viszi keresztül, hogy utoljára sem lesz egyéb semminél.

E kettőnél kissé többet ér az 1. 5. és 7. számú. Az első számú elbeszélés a «Bitangról» szól. Az ötödiknek jeliséje Cucornak egyik költeményéből van véve. A hetedik pedig ezt választotta: «A föld terhe a háládatlan.»

Az első számú pályamű hosszú elbeszélésben egy bitang fiúnak történetét meséli el, kit mindig háládatlanak mondtak (legalább a sorokból ez tetszik ki), s a ki háláját utoljára mégis bebizonyította. Tulajdonképpen ez a mű az előbbi kettőhöz tartoznék, annyira messze kalandoz el a tárgytól; ide vettük, mert elbeszélése nem egy helyen igen jóízű, és koncepciója is meglehetősen rá-vall bizonyos természetes észre, mely még a drámaiságról is tud valamit. Ennél a szerzőnél látszik azonban csak, hogy milyen sajátságos sorsa van az áthasonult eszméknek, hogy milyen igazsága van Monnier ama mondásának: «les idées passent vite; le paradox d' hier est le lieu commun d' aujourd'hui.» Nem lehet mondani, hogy plágizál, átveszi Jókaitól a Rózsa Sándor-féle drót-ostorokról szóló elbeszélést, ugyancsak tőle azt a motívumot, mikor a kapitány megkorbácsolatja saját gyermekét. kit a bűne miatt aggódó anya falura ad ki, és így tovább, a többieket is, hol ettől, hol attól; ő, úgy lehet, nem is olvasta e szerzőket, vagy ha olvasta, nagyon régen lehetett, s most csak mint elmosódó akkordok jelentkez-

nek nála, ki éppen ezért a saját maga találmányának hiszi ezeket; sokkal inkább, ő csak hallotta ezeket másoktól elbeszélni, s így alakult meg nála, mely utóvégre sem egységes, a minthogy ez egy ilyen módon létrejött alkotásnál nagyon is természetes. Annyi bizonyos, hogy naivabb elbeszélő nincs a magyar irodalomban; olyan jámbor eszejárása van e szerzőnek, mely a tudákos malom alatt beszélőknél mutatkozik, ott is kivéve a kiveendőket. Minden esetre, nagyon megragadhatta az ő figyelmét az az elbeszélés, melyet ezekről a dolgokról hallott, és meg is maradt abban, aztán alakult is az idő folytán, mint a hogy alakulnak a folyamatokban a kögömbök, de az egész nem megy tovább, nem fejlődött, hanem megrekedt, s úgy érezzük, hogy ez a szerző, mikor az utolsó pontot leírta, minden néven nevezhető tudományát kiadta, s egy újabb elbeszélést sehogy sem tudna megírni, ismétlésbe ereszkedés nélkül. Érdemesnek ez a munka sehogy sem nevezhető. Annyi érdeme megvan, hogy egyszerű és igaz, tehát oly vonások vannak benne, melyeket mindig hangsúlyozunk a költői műveknél, csak hogy itt szünetlenül hozzá téve, hogy az egyszerű, költőileg egyszerű, és az igaz, költőileg igaz legyen. Valamikor, a XVI-ik században, mikor Griseldis története járta, minden esetre számot tett volna ez a kis elbeszélés, és a mi őseink, kétségen kívül, gyönyörködtek volna benne; de mi bizony már rég túlhaladtuk azt a pontot, hogy ilyen olvasmányokat jóknak, és elegendőknek tartsunk.

A hetedik számú pályamű az elején csak azért az igazságért érdemel figyelmet, mely a meglepő, szokatlan dolgokban szokott jelentkezni. Tudjuk, hogy mi emberek úgy vagyunk alkotva, hogy ha valaki például ma azt próbálná bizonyítani, hogy a föld mozog a nap körül, ügyet se vetünk rá, hiszen, ez régi igazság, de ha az ellenkezőjét igyekeznék bebizonyítani, bár megnevetnők, de még is gondolnók, hogy csodálatos eszű ember lehet mégis, a ki ilyenekkel foglalkozik. Így vagyunk a hetedik számú művel is, különösen bevezetése fantasztikus, és közönséges logikába alig-alig erőszakolható hatalmas mondásaival. Előnyére változik meg azonban ítéletük, a mint tovább olvassuk, bár az az Ádám és Éva dolga nagyon is furcsa színben tűnik fel előttünk, a mióta az emberek az «ab ovo Ladae» mondást annyira elismélték. És szívesen ismerjük el, hogy a szerző, a tárgyalás folytán, néha elég ügyes is, csak ne mondaná a hálát a képzelhető legnagyobb erénynek, s a háládatlanságot a képzelhető legnagyobb bűnnek általában; ha a szuperlátívusokkal egy kissé csinnyán bánnék, és ha nem látna ott is háládatlanságot, hol az egyáltalában nem fordul elő. Azonban, nagy hibája, hogy nem lát, nincs megfigyelő tehetsége, nem tud boncolni, talán, mert nem gondolkozott eléggé, s nem igyekezett határozottan tisztába jönni a háládatlan lelki világával. Miért elégszik meg azzal, hogy felosztja a háládatlanságot isten, emberek, és haza iránt; továbbá, egyesek és tömegek által elkövetett háládatlanságra, s meg-megnevez egy-egy embert, hol Voltairet, hol Brutust, vagy másokat? Miért nem igyekezett, festeni; a háládatlan képnek színeit szétbontani, hogy azokat újra egyesíthesse? Azt a jó gondolatát kellett volna tovább és tovább vinni, hogy a háládatlanság annál jelentkezik, a ki nem bír erkölcsi valóságának helyes tudatával. És micsoda ügyetlen bom-

báosztokat használ, mikor értekezésének végéhez közeledik. Képtelenségeket, melyekkel a legrosszabb falusi predikációk vannak bevégezve, mikor a világ végét emlegetik, s azt, a mi akkor fog bekövetkezni. Izelitőül jó lesz ide, írni valamit belőlük: akkor ama világosságtól, ama tűztől, és amaz ellenállhatatlan erőtől megsemmisülve, táplálék nélkül marad a szörnyeteg (háládatianság), és lassankint kiéhezve, elgyengülve, egyszer megtántorodva, mint egy nagy óriás, alázuhanva, elterül, s a szörnyalak hatalma véget ér. A súlyos teher esésétől a föld megrázkódik, és tátongó sírűreg támad, mely őt befogadni kész. A feloszlásnak indult óriás kéngőze hosszasan parálik el. Majd végképpen megsemmisülvén, sirja beroskad, és helyén egy tiszta, de keserű vizű tó fakad, és gyülemlik össze azon könnyekből, melyeket évezredek életén át ő maga fakasztott.»

Nem sokkal ér többet e két társánál az ötödik számú pályamű sem, leszámítva azt a pár szép gondolatot, melyek valójában kiválnak, s oly idegenben érzik itt magukat. A pályaműven predikáció szerű iz vonul végig, bár nagyon halvány színben, mely a főntebb említett helyeket kivéve, egyetlen egy helyen sem szépül meg, nem nemesedik meg, Ez a pályamű is csaknem a világ teremtésén kezdi, oly bevezetést ad, a mely bizonyára rég megírva hevert valahol az asztal fiókjában; aztán, egy valóságos példatár, mintha egy Konverzácionsz-Lexikon megfelelő artikulusa lenne ide írva egész teljességében. És csodálatos, hogy mennyire nem tud distingválni e pályamű. A mit csak hallott valaha a szeretetről, azt mind ide hozza, hogy aztán a kontrapozíció szimplex útján neki zúdítsa a háládatlannak. Szerinte a lemondás, a csalódás, egy kis megfordítás révén, mind belejuthat a hálátlanság fogalmába. Egészben véve, alig-alig érdemel valami elismerést, azt pedig a legtávolabbról sem, hogy a pályadíjra legyen érdemesítve.

Az utolsó kategóriába sorozzuk a 4. 6. 8. 9. számú pályaműveket, mivel ezek szerzői öntudatosabban gondolkoznak, mintegy érzik is, hogy mit kellett volna adniok.

E négy pályamű közül leggyengébb a 4. számú, a következő jelíggel: «La charité est la vertu par excellence.» Ez a pályamű párbeszéd alakjában van írva, melyben a szerző a bölcs szájára adja ama meghatározásait, melyek a háládatlanra vonatkoznak. Nem tagadhatjuk el, hogy itt-ott van e műben okos beszéd, hanem ezeket a tudni vágyó ifjunak is tudni kellett volna, a bölcs még egyáltalában nem mondott sokat, ha ezeket elbeszélte. Micsoda bölcs lehet az, ki azt az embert mondja háládatlannak, a kinek tetteiről ezt külsőképpen is meg lehet állapítani, de oda nem lát, a honnan kilátszik az a lélek, melyet bár csak a gyermeki háládatlanság nyilvánulásában, Lear király megátkozott. Aztán, rendkívül naivoknak hitte szerző bírálóit is, hogy azok megelégedésnek, ha látják, hogy Felméri «Neveléstudományából» egy-egy misztifikált mondás át van véve, melyek magukban véve igen szépek, de a mennyiben csak a nevelés hatását jellemzik, nem meritik ki a tárgyat egészen. A mű semmi esetre sem erkölcs-filozófiai párbeszéd, hanem csak olyan, melyet minden szellem nélkül egy kisebb rangú nevelő is folytathatott volna még egészen ki nem fejlődött tanítványával.

Valamivel eleveőbb e pályaműnél a 8-dik számú (Jelige: Péld. 11, 20.), mely egy papnak a történetét beszéli el, ki harminc évig tartó szolgálata alatt egyházát virágzóvá tette, egy földbirtokos hívének gyermekét fölneveltette s ez, mint háládatlan, hivatalától alattomosan megfosztotta. A pályaműben az elbeszélőnek nem egy vonasa domborodik ki, de mivel csak a pap életét beszéli el s végül pár sorban mondja el, hogy a fölnevelt fiu mikint tudta ki parokhiájából, mikor már nyugodt élete lett volna; vagyis, mivel a hálátlannal magával minél kevesebbet foglalkozik, nem tekinthető a jutalomra érdemesnek. Különbösen is, az elbeszélés egészben véve, egyáltalában nem olyan, hogy elbeszélésnek nevezhetnők. Tagadhatatlan, hogy egy ilyen történet esetleg előfordulhat, el is lehet beszélni, de a tényeknek merő felsorolása még nem vall sem öntudatos koncepcióra, sem pedig akár nagy, akár aprólékos jellemzésre, a mi nélkül még ha bizonyos hévvel és indulattal siet is csattanós végéhez, soha egyetlen műfaj sem nevezhető elbeszélésnek.

Kevés jó akarattal, komolyan lehetne beszélni a 6-dik számú pályamű szerzőjével, (Jeligéje: Róm. 8, 13.) kizárva azonban, hogy kétségen kívül fiatal szerzőjét még most alkalmasnak tartanók nehezebb kérdések megfjtésére. Valamennyi pályamű között ez a szerző árul el legtöbb filozófikus szellemet, habár még, mondjuk az erkölcs-tannak, csak mintegy a jelszavait ismeri, a melyeket gyakran ismételtet aztán, emlegetvén az egyéniség természetes jogait, az öntudatot, az érdekeltséget, stb. Nagy baja csak az, hogy még nem érti egészen ezeket a dolgokat, a miért aztán úgy hiszi, hogy az ő naiv megjegyzései egészen beválhatnak, holott ez talán még sem egészen így van. Milyen komoly képpel állítja, pl. hogy öntudat és érdekeltség nélkül nincs cselekedet, specifice erkölcsi cselekedet sem. Hiszen, igaz, csak hogy ez nagyon bő köpenyeg, a mely alatt a drámairástól kezdve a csutora készítésig minden megférhet; közelebb kellett volna jóni egy kicsit a kérdéshez; közelebb kellett volna jóni, mert ezt mulasztotta el végképpen ennek a pályaműnek szerzője. Addig-addig beszélgeti az erkölcsstan elméleti részéből az általános elveket, hogy egyszer csak úgy hiszi, hogy feladata végénél van s ekkor egy nagy salto mortaleval beleugrik a kérdés közepébe, ott kezdvén, de ott is végezvén: «ilyen a többek közt a háládatlanság is. Nem tarthatjuk a pályadíjra érdemesnek.

Sajátságos helyzetben vagyunk a kilencedik számú pályaművel. (Jelige Xenophontól). Ez a pályamű a legterjedelmesebb, szerzője a legszorgalmasabb; olyan, mint egy német tudós, ki csodálatos aprólékoskodással szedi össze citátumait a legtávolabbi helyekről. Nem mondhatjuk, hogy egyszer-egyszer bele nem pillant a tárgy lényegébe, habár nagyon laposan. Hogy elméletileg nem igazolja gyakorlati példáiból elvont igazságait Hogy Purgstaller Ethikáját bár sajátságos methodusával, de nem használta. És még sem tarthatjuk sem a pályadíjra érdemesnek, sem társai között a legjobbknak. Először, mert nem az volt a feladat, hogy Purgstallert aposztrofálja, illetőleg, átvegye tőle, a mit ő megirt, nem tekintve, hogy általános kérdésekre az ethikának alapvető elvi meghatározásaira egyáltalában semmi szükség sem volt. Másodsor, mert a pályakérdés nem kívánt szorgalmat, hogy az illető még

Phaedrus, Pesti Gábor, Heltai és Gregus meséit is bele erőszakolja munkájába. Harmadszor, mert a pályakérdés perhorreszkálja a naivságot, hogy szerző, pl. a családi életet is közpályának állítsa. Egyáltalában, mert helyes értesre, gondolkozásra, reszümékre volt szükség, illetőleg, ezeknek eredményére. Nem hosszadalmas aprólékoskodásra, hanem rövidsége, elevensége, szellemessége. Ezek hiányát a citátumok nem tüntetik el, valamint az sem, hogy a világon mindent a háládatlansággal kapcsolunk össze. Ezt a pályaművet sem tartjuk pályadíjra érdemesnek.

Véleményünk tehát, ezek után, csak az lehet, hogy a jelíges levélkék felbontatlanul elégettessenek, mert a pályadíjat egyetlen szerző munkájának sem ítéltjük oda.

Dr. Bartók Jenő.

Dr. Szász Béla.

Az erdélyi ev. ref. «Egyházkerületi Papi Értekezlet» alapszabály-tervezete.

I-ső szakasz.

Általános meghatározások

1. Cim «Az erdélyi ev. ref. Egyházkerületi Papi Értekezlet.»

Célja: a kölcsönös, testvéries eszmecsere és szellemi munkálkodás útján a papi tudományok továbbfejlesztése; a lelkipásztorkodás terén, az egymásra ható és egymást kiegészítő elméleti és gyakorlati ismeretek terjesztése; a hívek lelkében, és a gyülekezetekben a hithez való hűség, és az egyházhoz való ragaszkodás érzetének élénkítése, fokozása; a vallás-erkölcsi élet terjesztése körül felmerülő nehézségek közös erővel való ellensúlyozása; a papi öntudat ébrentartása; a papi állás méltóságának megóvása; végül, meghonosítása annak a kartársi szellemnek, mely a célirányos működés és szellemi munkálkodás szükségességének tudatát általánossá teszi, és a tevékenységnek rugóit önmagában rejti.

3. Eszközei: az egyházkerületi vándorgyűlések tartása a 16-ik pontban jelzett tárgyakkal; egyházmegyénként «Vidéki Értekezletek» szervezése; társadalmi tevékenység; irodalmi kiadványok; az érdemek kitüntetése által erkölcsi megjutalmazás.

4. Az egyházkerületi Papi Értekezlet tagjai szellemi munkálkodásának tere a «Protestáns Közlöny» Értékesebb népszerű közlemények, a hívek közt nagyobb körben terjesztés céljából, külön lenyomatokban is közzé tételnek.

II-ik szakasz.

Az «Egyházmegyei Papi Értekezlet» szervezete.

5. A már létező «Egyházmegyei Papi Értekezletek», illetőleg, ezek fiók-köreinek szervezete érintetlenül marad; az ezután alkotandók, a helyi viszonyokhoz képest, az egyetemes célok szem előtt tartásával, önállóan szervezik magukat.

6. Az Egyházmegyei Értekezletek feladata, hogy az Egyházkerületi Értekezlet céljait mozdítsák elő, annak szervei legyenek, s ennek működéséhez a szükséges elemet szolgáltatassák. Még pedig kiváló részben ama sorrend szerint, melyben az Egyházkerületi Értekezlet közgyűlései, a választmány által meghatározva, egyik, vagy másik egyházmegyei Értekezlet területén tartatnak, nem zárva ki azonban azt sem, hogy más Értekezlet tagjai is közre működhessenek.

7. Az egyházmegyei Értekezlet tagjai mindenkor kötelesek teljes számmal megjelenni az Egyházkerületi Értekezlet azon gyűlésein, melyek körük területén tartatnak. Ugyanezen kötelesség illeti azon Értekezletek tagjait is, melyek földrajzi beosztásukat tekintve, szomszédosok az illető egyházmegye értekezleti körével. A ki meg nem jelenését igazolni, nem tudja, egy korona büntetést fizet.

8. Az egyházmegyei Értekezlet felajánlja az Egyházkerületi Értekezletnek a közgyűlésre nagyjában megállapított program tervezetét, melyet aztán az állandó Igazgató-Választmány a más egyházmegyei Értekezletektől érkező, valamint az önként vállalkozó, vagy a felkért egyének közre működésével egyeztetvén, megállapít.

9. Az egyházmegyei Értekezletek az Egyházkerületi Értekezlet erkölcsi támogatásában részesülnek, tőle kezdeményezéseket nyernek és helyes irányba terelést munkái végzésére, a miért is esetleg, bizonyos teendők teljesítésére felszólíttatnak, útbá igazíttatnak.

10. Minden egyházmegyei Értekezlet rendes jegyzőkönyvet vezet, és pedig úgy, hogy abból a tevékenység tiszta képe látható legyen, és ezt beküldi a közgyűlést megelőzőleg az állandó Igazgató-Választmánynak, hogy a maga kebeléből e célra alakított bizottsággal átnézethesse, és az átnézésről, a benne foglalt nevezetesebb ügyekről, valamint az elért eredmények összehasonlításáról jelentést tétethessen a közgyűlés előtt.

11. Az egyházmegyei Értekezletek gondoskodnak arról, hogy az egyházmegyei élet és szellemi tevékenység kellő világitásban az Egyházkerületi Értekezleti közgyűlés elé terjesztésék, így alkalmat nyitván az állapotok őszinte bemutatására, s ennek kapcsán lehető orvoslására.

12. Az Egyházmegyei Értekezletek feladatuknak tekintik, hogy az Egyházkerületi Értekezlet közgyűlései iránt az érdeklődést a legszélesebb körben felköltsék, s ennek hatását minden tekintetben állandóvá, és befolyásossá tegyék.

III-ik szakasz.

Az «Egyházkerületi Papi Értekezlet» szervezete.

A) Az «Egyházkerületi Papi Értekezlet» alkotó elemei.

13. Az egyházkerületi Papi Értekezletet alkotják:

a) Az alapító tagok, a kik az Értekezlet céljaira legalább száz koronát adnak.

b) Kötelezett rendes tagok; ezek az egyházkerületnek minden rendes és segéd-lelkipásztora, a kik évenként két koronát tartoznak fizetni.

c) Fogosított tagok, kik évi két korona fizetéssel az egyházkerület területén működő tanárok lehetnek.

d) Pártfogó tagok, kik ajánlás útján fölvevett buzgó világi férfiak, a kik az értekezlet céljaira akár anyagi alkalmat hoznak, akár szellemileg közreműködnek.

e) Tiszteletbeli tagok, a kiket kiváló érdemekért az Egyházkerületi Papi Értekezlet közgyűlése ilyenekül megválaszt.

B) Közgyűlés.

14. A közgyűlés tagjait alkotják a tisztikar, az állandó igazgató-választmány, a tiszteletbeli és a rendes tagok. Minden tag személyesen gyakorolja jogait. Mindenkinek csak egy szavazata van. Szavazatok egyenlő száma esetén az elnök szava dönt.

15. Az Egyházkerületi Értekezlet minden évben legalább kétszer, alkalmas időben, az erdélyi ev. ref. egyházke-

rület különböző, de népesebb s így kiválóbb pontjain közgyűlést tart.

16. A közgyűlés tárgyai: 1. Istentisztelet. Tudományos tárgy, de népszerű felolvasások azon ismeretek köréből, a melyekben való önképzés célul tűzött. 3. Gyakorlati dolgok megvitatása. 4. Aktuális kérdések megvilágosítása. 5. Vidéki egyházi élet és szokások megismertetése. 6. A lelkipásztorok társadalmi és egyházi tevékenységének szükségrendő bemutatása. 7. Eszmecsere. 8. A választmány előterjesztései. 9. Esetleg külföldi mozgalmaknak ismertetése; nagyobb theologusok és lelkipásztorok jellemzése, nevezetesebb művek szemelvénye. 10. Indítványok.

Ezenkívül, a közgyűlés különösebb teendői:

- a) A tisztkar megválasztása; rendszeren három évre.
- b) Az állandó Igazgató-Választmány működésének ellenőrzése, jelentéseinek megvitatása.
- c) Az Értekezleti pénztár megvizsgálása.
- d) Az értekezleti irodalmi kiadványokról való végleges határozás, az állandó Igazgató-Választmány véleményes jelentése alapján.
- e) A költségvetés megállapítása.
- f) Esetleg tájékoztató állásfoglalás az egyháztársadalmat is érintő kérdésekkel szemben.
- g) Nevezetesebb kérdéseknek vita-tárgyul kimondása, hogy azok az Értekezlet közlönyében eszme-csere tárgyává tétessenek.

17. Az isteni tisztelet végzésében tapasztalt és az állandó Igazgató-Választmány által approbált szónokok vehetnek részt. És pedig tekintet nélkül arra, hogy melyik egyházmegyei Értekezlet területén fekszik egyházuk. Az isteni tisztelet végzésére történhetik ajánkozás is, de a választmány, sőt a vidéki értekezleti körök is kérhetnek föl valakit, utóbbiak a választmány tudomásával.

18. A felolvasások lehetnek olyanok is, melyeket már a vidéki körök elfogadtak, de sokkal inkább új tárgyak legyenek. Felolvasást készíthet bárki, ki erre magában elegendő tehetséget érez. A választmánynak azonban, joga van, föl is kérni egyeseket, úgy világiakat, mint papokat, tudományos, vagy gyakorlati fölolvasások tartására. Mindendenik fölolvadás vita tárgyát képezheti, melyhez minden értekezleti tagnak joga van, hozzá szólni.

19. A közgyűlésen minden egyes tag tehet indítványokat, melyek azonban csak egyház-társadalmi tárgyra vonatkozhatnak s a melyek az elnökséghez nyolc nappal előbb írásban benyújtandók. Az elnök az indítványt vita tárgyává teszi, s úgy ez esetben, mint általában a határozat-hozatalnál, vagy a felszólalók többségéhez mérten, vagy szavazás következtében mondja ki a határozatot. Tíz tag írásbeli kérelme elég a névszerinti szavazás megejtésére.

20. A közgyűlés csak akkor jogosult a határozásra, ha legalább ötven tag van jelen.

21. Az Értekezlet közgyűlései mindenkor nyilvánosak.

22. A közgyűlés tartásának ideje legalább egy hónappal előbb az Értekezlet közlönyében közzé teendő. A meghívót az elnök és a jegyző írják alá.

23. A közgyűlést az állandó Igazgató-Választmány készíti elő. E célból megállapítja a közgyűlés helyét, érintkezésbe bocsátkozik azzal az egyházmegyei értekezleti körrel (választmányával, vagy elnökségével), a melyeknek területén a közgyűlés helye leendő s ezzel egyet értve, a végleges pro-

grammot megállapítja. A közgyűlés tartama tetszés szerinti lehet, azonban kívánatos, hogy legalább két napig tartson. Helye lehet a templom, vagy más olyan helyiség, mely e célra a legalkalmasabb lehet.

24. A közgyűlésről, ennek lefolyt programjáról, mint szintén az Igazgató-Választmány gyűléseiről mindenkor jegyzőkönyv vezetendő, melyek kinyomtatandók és az Értekezlet tagjainak tájékoztatás végett megküldendők.

Tisztkar.

25. Az Egyházkerületi Értekezlet tisztkarát az elnök, a két alelnök, a jegyző, a két aljegyző és a pénztáros alkotják.

26. A működő Elnökön kívül, az Értekezletnek örökös tiszteletbeli elnöke, a megillető jogokkal együtt, az egyházkerület mindenkori püspöke.

27. Az elnök, akadályoztatása esetén, az I. utána a II. alelnök teendői:

- a) A köz- és választmányi gyűlések összehívása és azokon elnökösködés.
- b) Az egész Értekezletnek, mint egyesületnek, szellemi vezetése.
- c) Az utalványozási jog az Igazgató-Választmány egyik gyűlésétől a másikig.

d) A köz- és választmányi gyűlések határozatainak végrehajtása.

e) Az Értekezlet képvisellete.

28. A jegyző teendői:

- a) A köz- és választmányi gyűléseken a jegyzőkönyv vezetése.
- b) A hivatalos fogalmazványoknak, az elnökkel egyet-értve, megkészítése.

c) Az Értekezlet kiadványainak nyomtatására felügyelés, valamint felügyelés magukra e nyomtatványokra is.

29. A pénztáros teendői:

- a) A tagsági díjak beszédese, felelőség melletti kezelése, az elnök tudomásával, takarékpénztárba helyezése.
- b) Az elnök által kiutalt fizetések teljesítése.
- c) A költségvetés elkészítése s az állandó Igazgató-Választmánynak, felülbíralás végett, előterjesztése.

30. Mindenik állás csak tiszteletbeli. A tagsági díjakból begyűlt vagyon a szellemi tőke gyarapítására használandó.

Állandó Igazgató-Választmány.

31. Az állandó Igazgató-Választmány tagjait alkotják:

- a) a tisztkar,
- b) a vidéki értekezleti körök elnökei,
- c) mindenik egyházmegyei Értekezlet által e célra megválasztott két tag.

32. Az állandó Igazgató-Választmány hatáskörébe tartozik az Értekezlet anyagi és szellemi vezetése; önállóan intézkedik és csak a közgyűlésnek tartozik felelőséggel. Hogy feladatát könnyebben teljesíthesse, megalakulása után rögtön a következő bizottságokat alakítja meg a saját kebelében:

- a) pénzügyi bizottság,
- b) jegyzőkönyveket vizsgáló bizottság,
- c) bíráló bizottság,
- d) a közgyűlést előkészítő bizottság.

Mindenik bizottságnak tisztkara az Értekezlet megválasztott tisztkara, előadóját azonban, önmaga választja. A bizottságok első sorban a választmányban referálnak s ja-

vaslataik csak ennek megvizsgálása után kerülhetnek a közgyűlés elé, kivéve az előkészítő bizottságot, mely önállóan is intézkedhetik.

33. A pénzügyi bizottság teendői:

- a) A pénzügyi kezelés ellenőrzése.
- b) A tagsági díjak minél könnyebb beszédéséről való gondoskodás és az Értekezlet vagyonának gyümölcsöztetése.
- c) Pénzgyűjtés.
- d) A hátralékos tagokról szóló kimutatásnak a közgyűlés elé terjesztése.

34. A jegyzőkönyveket vizsgáló bizottság teendői:

- a) Az egyházmegyei Értekezlet jegyzőkönyveinek átvizsgálása, összehasonlítása s a fontosabb tárgyak kellő kiemelése és megvilágosítása.
- b) Áttekintő jelentés készítése a közgyűléshez az egyházmegyei Értekezlet működéséről.
- c) Véleményadás úgy az Egyházmegyei-, mint az Egyházkerületi Értekezlet működésének minél intenzívebbé tétele tárgyában.

35. A bíráló-bizottság teendői:

- a) Az Értekezlet kiadványai közt megjelenendő művek irodalmi szempontból való megvizsgálása.
- b) Gondoskodás azok kinyomatásáról, az értekezleti jegyzővel egyetértve.
- c) A lelkipásztoroknak, vagy világi képzett hitsorsosainknak irodalmi munkálkodásra buzdítása.
- d) Esetleg a pályaművek megbírálása.
- e) A legmesszebb terjedhető működési kör az Értekezlet szellemi hatásának biztosítása céljából.

36. A közgyűlést előkészítő bizottság teendői:

- a) Annak megfontolása után, hogy mikor van a közgyűlés tartására a legalkalmasabb idő, ennek határozott megállapítása.
- b) Az egyházmegyei értekezleti körökkel egyetértve, a közgyűlés helyének megállapítása.
- c) A legszélesebb propagandáról, illetve, ennek legilendőbb eszközeiről való gondoskodás és azoknak felhasználása.
- d) Biztosítása a közgyűlés külső sikerének.

37. A bizottságok a közgyűlést megelőzőleg legalább két ülést tartanak. Egyiknek feladata a teendők meghatározása és kiosztása, a másiké, hogy áttekinthető kép mutattassék be az egész közgyűlésről.

Társadalmi tevékenység.

38. Az értekezlet társadalmi úton tevékenységet fejt ki, főuraink, patronusaink s általában a hívek érdeklődésének fölkeltésére és folyton ébren tartására.

39. Mind e tevékenység megállapítása, szervezése az Igazgató-Választmány hatáskörébe tartozik, de kötelező az Értekezlet minden egyes tagjára nézve is, kik e célból indítványozhatnak, eszméket cserélhetnek, az értekezlet közlőnyében vitákat folytathatnak.

Kiadványok.

40. Az évenként begyűlendő tagsági díjából alaptőke alakítandó, mely arra szolgál, hogy az Értekezlet céljait előmozdító irodalmi kiadványok megjelenését eszközölhesse.

41. E kiadványok: megbírálása, meghatározása, meg bővítése, egyszóval, az ezek feletti teljes hatáskör, a közgyűlés ellenőrzése mellett, az Igazgató-Választmányt illeti.

A kiadványoknak arányban kell állani az értekezleti tagok által teljesített pénzbeli köteleességekkel.

42. A kiadványokra szánt összeg azonban, némi részben fordítható pályadíjak kitűzésére, egyáltalában pedig olyan munkálatok jutalmazására is, melyek az Értekezlet céljait hathatósan mozdítják elő. Úgy szintén, értékesíthető ez a rész a vidéki Értekezletek körében is, sőt olyan belmissiói munkálkodás előmozdítására is, melyet úgy a hívek, mint a theologus ifjakra való nagyobb hatás kedvéért szükségesek.

43. Az egyházkerületi Papi Értekezlet feloszlása esetén, annak vagyona az egyházkerületi Igazgató-Tanács kezelése és ellenőrzése alá kerül s az egyházkerületi közgyűlés által megjelölendő célra fordítandó.

Az egyházmegyéből.

A vajda-hunyadi egyházmegyéből

V.-hunyadi egyházmegyénk jún. 7-én tartotta meg tavaszi rendes közgyűlését, V.-Hunyadon. Dacára a folyton szakadó esőnek, nem remélt számban gyűltek egybe a tagok. A gondnokok közül részt vett a gyűlésben Pogány Károly, országgyűlési képviselő, a ki fenkölt lelkű, nemes atyjától öröklött hitbuzgósága folytán, gyűléseinken jelen lenni, s tanácskozásainkban tevékeny részt venni, ritkán mulasztja el. Dósa Dénes, buzgó tanácsbíró is jelen volt. Ott láttuk dr. Bartók György, szászvárosi paptársunkat is, a ki mióta megyénkbe jött, kiváló figyelemmel és érdekeltséggel viseltetik gyűléseink iránt.

A gyűlés d. e. 10 órakor vette kezdetét, a mikor is testületileg bevonultunk a vár szomszédságában levő ódon templomunkba, hol Kovács Lajos, lozsádi pap afia. tartott szép és ifjui hévvel előadott egyházi beszédet. Templomozás után, a város kaszinójának egyik tágas termében gyűltünk össze. Nemcsak a sorrend, de tartalmánál fogva is kimagaslik és az első helyet foglalja el az esperesi jelentés, melynek kiválóbb mozzanatairól midőn e helyen is megemlékszem, csak kedves kötelességet vélek teljesíteni.

Éppen tizenhárom éve mult annak, kezdi a jelentés, hogy egyházmegyénk itt tartá gyűlését. Ezt tudva, egyházmegyei tanácsunk jónak látta, hogy az eddigi gyakorlatot követve, mely szerint közgyűléseink a megye különböző fontosabb pontjain tartassanak, idei tavaszi rendes közgyűlésünket V.-Hunyad városában tartjuk meg; egyfelől azért, hogy ezen lényeges és igen előnyös átalakuláson keresztül ment város emelkedését és előhaladását ezuttal is közvetlenül szemlélhessük, közelebbről láthassa egyházmegyénk eredményes működését.

És e tekintetben bátran lehetne számítani ref. hiveinken kívül minden magyar lakójára nemcsak e helynek, de az egész megyének, mert ev. ref. egyházunk egyebütt is, de különösen Hunyadmegyében oly fontos elhivatást teljesített és teljesít folyvást, hogy nemcsak e felekezetnek, hanem minden magyar embernek, helyesen szólva, minden jó hazafinak figyelmét, érdeklődését méltán igényelheti, annyival is inkább, mert azon alapon, melyen állunk, s melynél «más fundamentumot senki sem vethet,» bizton remélhetjük eszméinknek s törekvéseinknek fényes diadalát.

Ily értelmű bevezetés után, áttér a jelentés napjaink legfontosabb kérdésére és találóan ecseteli álláspontunkat a kor-

mány liberális egyházpolitikájával szemben. A mi eszméink, ugymond a jelentés, a szabad egyház és a mi törekvésünk: ez eszmének megvalósítása. A mi eszménk: a józan felvilágosultság. A mi törekvésünk: ennek minden szabados eszközzel való terjesztése. Jól tudjuk mi, hogy eszméinknek, még ez idő szerint, legio az ellensége, mert hiszen a nappalnak is van éjszakája és a csillagok: tündöklő fényét elfedi a felhő. De, van szövetségesünk is. És pedig hatalmasabb ellenségeink leghatalmasabbjánál is. Mert, a mi szövetségesünk legelső sorban maga az evangélium és ennek mestere, Jézus Krisztus. Ő mondá: «megismeritek az igazságot és az igazság szabadosokká teszen titeket.» Eljön, el kell jöni az időnek, midőn a tudás, az ismeret villáma széthasogatja a sötét feleget; midőn megismerik az igazságot azok is, kiket most a lelki vakság egyéni-, és osztály érdekek helyesen látni, nem engednek és saját emberi jogaik ellen dolgoznak; midőn a szabad eszmék rohanó árja elé akadályokat gördíteni, gátakat emelni, törekesznek. Hasztalan! Ez azért hova-tovább erősebb, hatalmasabb lesz, s azokat, kik utjában állanak, bizony, el fogja sodorni. De, van szövetségesünk közelebről ezen a szent földön is, melyet hazánknak nevezünk, az állam ez idő szerinti kormányában, és hisszük, a törvényhozó testület többségében is. A kormány programjába felvett egyházpolitika ugyanis a mi eszméink megvalósítása felé tör, ha nem is oly mérvben és erővel, mint a hogy mi óhajtanók és akarnók, de legalább egy hatalmas lépés a felekezetek egyenjogusítása, közeledés a szabad egyház eszméje felé.

Jól tudjuk mi, hogy mint minden egyház papsága, úgy a miénk is ezen politika megvalósítása esetében veszíteni fog eddig gyakorolt jogaiból, de mi részünkről úgy vagyunk az állam jelzett törekvéseivel, mint a bölcs-salamoni itélettel az igazi anya: «Legyen a gyermek másé, csak maradjon életben!» Különben is, hiszszük és reméljük, hogy az állam vesztéseink kárpótlásában méltányos és, igazságos leend.

Egyébiránt, a kormány egyház-politikájának részleteibe bocsátkozni, sem szükségesnek, sem időszerűnek nem tartjuk. Hiszen, ezen thema eléggé vitatva és megvilágítva lett, az utóbbi időben, illetékes helyen s már az általunk elmondottak is eléggé körvonalozzák a mi álláspontunkat. De egy körülményt nem hagyhatunk, az eszmék tisztázása és megvilágítása szempontjából, említetlen e helyen is.

Azt állítják ugyanis némelyek, a »Pax-nak hivei közül, hogy ők, például, az elkeresztelés kérdésénél inkább árulnak a szabadság és egyéni jogok gyékénjén, midőn a szülők természetes jogának, azaz, szabad elhatározásának hivei, mint mi protestánsok, kik az ide vonatkozó törvény további fentartását kívánjuk. Csakhogy ezek elfeledik, és pedig szándékosan feledik el, hogy szabadságról csak teljesen egyenlők között lehet beszélni. De midőn, például, egy érseki városban, elkezdve a polgármestertől, le az utolsó pékig és csizma-tisztítóig csaknem mindenki az érsekség szolgálataiban áll, nagyon nevétséges az ide került vegyes-házások egyéni szabad elhatározásáról beszélni. Jelen körülmények között, ugyanis, midőn a vallás és egyházak közötti teljes egyenlőség még csak *pium desiderium*, ily esetekben mindig azé lesz a győzelem, a kié a 40.000 hold egy tagban. De nem szükség, e tekintetben sem vitázni, mert tudjuk azt, hogy az idők méhében rejlik már a szabadság magva, s ez előbb-utóbb kikél és terebélyes fává növekedik és vé-

gül, tudjuk azt, hogy bármily különböző módon imádjuk is istenünket, minden magyar hazafinak *Credója* marad: »a haza mindenek előtt!«

Ime, ilyen nyíltan és nemes őszinteséggel mondja el az esperesi jelentés a mi állapotunkat és véleményünket az ország legfontosabb napi kérdésével szemben. Kell-e ennél világosabb és hathatósabb bizonyítéka annak, hogy mi minden érdekeinktől eltekintve, minden időben igazán és elfogulatlanul ítéljük meg, s őszinte örömmel üdvözljük kormányunk, törvényhozóink minden e hazát boldogítani és jobb sorsra emelni célzó törekvéseit? Mert, mi első sorban magyarok, ennek a szent földnek, ennek a szép magyar hazának hű fia akarunk lenni és csak másod sorban protestánsok. Protestánsok, a kik nem csak egyházunk és hitsorsosaink, de hazánk és nemzetünk szent érdekei mellett és azokért az igazságnak, józanokosságnak és önzetlen szeretetnek fégyve-reivel küzdeni, soha meg nem szününk... No, de, most veszem észre, hogy akaratom ellenére, szinte a politika terére léptem; azért, minden további politizálást mellőzve, sietek vissza tulajdonképpen tárgyamhoz, az esperesi jelentés ismertetéséhez, s igyekszem, röviden elsorolni az abban foglalt többi igen fontos, de kizárólag egyházi életünkre vonatkozó tényeket.

Egyetemes egyházunk zsinatainak működéséből, folytatja a jelentés, több alkotás magaslik ki, melyek egyházi életünk tovább fejlesztésére nagy horderejűek leendnek, ha megvalósulnak. Ilyen a Debrecenben létesítendő tanárképzővel összekötött bölcsészeti, és a Kolozsvártt felállítandó theologiai fakultás s úgy az első, mint különösen az utolsó nem áll messze a megvalósulástól. Szintén kiválóan fontos alkotása egyetemes zsinatunknak az egyet. özvegy-árvai gyámintézet létesítésének kimondása, melyekre nézve a szükséges előlépések már folyamatba is indultak s a teljes megvalósulástól csak kevés idő választ el. Nagy ideje is volt már, mert ha nincs lehetőség még ez idő szerint arra, hogy papi állomásaink a kor igényeinek megfelelően szerveztessenek s papjaink illő fizetéssel láttassanak el, legalább a gyámintézet létesítése által eléretik ezeknek bármily kismérvű erősítése, mely ha nem történik a lehető legnagyobb gyorsasággal és gondnal, félő, hogy ma-holnap állomásaink üresen maradnak.

Hiszen, ma, midőn minden nemű polgári hivatalnok fizetése lényegesen emeltetik, özvegyeikről, árváikról a szükséges gondoskodás megtörténik, egyedül a papság az, mely fizetését illetőleg, egy niveaun áll a legutolsó tisztviselővel, azzal, kitől, hogy kenyeret kapjon, csak írásnak és olvasásnak tudása kivántatik, míg a hosszas és nagy képzéssel járó különösen prot. papok jó nagy részével szemben, csak az igények és a földhez ragadt szegénység növekednek.

Ezek után, saját egyházmegyénk keblí ügyeire térve, megjegyzi a jelentés, hogy az egyes egyházközségekről külön-külön ez alkalommal nem szól, hanem, a régi gyakorlatot főtartva, majd az őszi közgyűlés alkalmával, midőn az esperesi vizitáció minden egyházközségben megtörtént. E helyett, igen érdekes statisztikai adatokat közöl.

(Vége következik.)

Juhász Izidor,
piski-telepi ev. ref. körlelkész

Külföldi egyházi szemle.

Svájcban is körülbelül ott vannak az állam alkotmányával, a hol mi. Ott is szükségét érzik az új alkotásoknak, és a régi idők maradványai végleg elromlásának. Hanem,

Folytatás az 1. ív mellékletén.

ott sokkal radikálisabb módon teszik ezt, mint nálunk. Nem istápolnak egyes hagyományokat, legkevésbé a középkori alkotásokat, de eltörlik ezt, mintha soha semmi értelmük sem lett volna. Csak egyet emlitünk föl, hogy ez világos legyen. A múlt hónapban kellett, hogy elfogadja az egész nép az új alkotmány-tervezetet, melynek egyik javaslata a «jus place-tum» eltörlése volt. A javaslat általános helyeslésre talált. Kimondták, hogy a modern államnak nincs szüksége arra, hogy az ultramontanizmus ellen ily módon védelmezze magát. Törvényeket kell hozni büntető szankcióval s azt végre is hajtani. Igen helyesen van ez így. Nálunk is így kellene tenni, nem pedig törvényhozással védelmezni meg azoknak a szabadosságát, kikben soha sem lehet megbízni, mert sem nem eléggé tiszták, sem nem eléggé vallásos, vagy erkölcsi irányúak.

A róm. kath. hírlapok, mióta csak fennállanak, soha sem azt ismerték el föladatuknak, hogy az igazságot szolgálják és beszéljék, hanem hogy még hazugságok árán is a saját érdekeiket propagálják. Semmi sem igazolja ezt a régen ismert körülményt élénkebben, mint éppen a manapság megjelenő róm. kath. hírlapok. Nem régen olvashattuk pl. a hamburgi «Katholische Kirchenblatt»-nak nagy hangon elmondott állításait, hogy Freycinet, a volt francia hadügyminiszter, visszatért az ő vallásukra, holott egy szó igaz sincs benne. Az összes európai sajtót bejárta egy róm. kath. hírlaptól átvett vadkacsa, hogy egy hollandi protestáns ember Lourdesbe zárandokolt, és ott áttért a római egyházba s a «csodatemplom» számára három millió frankot adományozott. S hát a ki a római egyház gyarapodását kíséri e hírlapokból figyelemmel, annak oda kell jutnia, hogy utoljára kétségbevonja

nem csak a protestánsok létezését, hanem még a föld kiszámított felszine területének helyességét is. Vajjon, ezeknek a római kath. hírlapoknak szerkesztői tudnak-e arról, hogy a hírlapok feladata az is, hogy az általános becsület és becsületesség tudatát, mint ilyent föntartsák? Vagy tán, e tekintetben ők is olyanok, mint lapjaiknak obscen hazugságai?

*

Déli Európában roppant szárazság uralkodott azon idő alatt, míg nálunk a mostani tavaszon annyi eső esett. Még pedig oly nagy volt e szárazság, hogy az emberek az éhenhalástól félték. A római egyház aztán megkísérelte, hogy hiveit a bajból megmentse és rendkívül nagy processiókat rendezett egy kis eső érdekében. Nagy fényvel és pompával hordoztatta körül a Mária-képeket és zászlókat, valamint a szentek ereklyéit is. Meghúzatta a harangokat, hogy a hivek térdepeljenek le és morzsolják az olvasókat. De az eső csak nem akart esni. És nem is esett, akárhányszor ismételték e csodálatos babonáskodásokat. Nem lett volna hát az egésznek semmi következménye, de e hallatlan vakság felköltötte a szabadon gondolkozók ellenszenvét s ők meg viszonzásul Ferrarában a Garibaldi képét hordozták körül. És csodálatos lett az eredmény. Alig hogy elvégezték az utóbbiak e körülhordozást, rögtön megjelentek a szemhatáron a felhők és alig egy pár óra mulva, jótékony és áldásos eső hullott a szomszagos földre. A dolognak, természetesen, semmi magyarázata nincsen, csak az az érdekes az egészben, hogy mi mindenre nem vezeti a római egyház a maga sötétségben fölnevelt gyermekeit. És mi mégis elég naivul hisszük, hogy ez az egyház kulturmissziót teljesít, vagy legalább teljesített. Mintha bizony, az emberiségre nem sokkal áldásosabb lenne, ha e rendszer kiirtatnék a föld színéről.

TÁRCA.

A székely-udvarhelyi ref. kollegium története 1876-tól 1893-ig.

(Felolvastatott az erdélyi ev. ref. kollegiumok tanárainak 1893. május 15, 16 és 17-ik napjain Sz.-Udvarhelyt tartott rendes értekezletén.)

(Vége.)

A kép-, érem- és régiségtárban, hol néhány alapító, gondnok és tanár arcképe is megvan, legbecsesebb a Fekete Sámuel-féle 406 darabból álló pénz- és éremgyűjtemény; ebből arany 35 darab, réz 41, a többi ezüst. Ennek a Fekete-féle rendezett gyűjteménynek értéke pár ezer forintot képvisel. 1868-ban került iskolánk birtokába. A közelebbi években sok apróbb ajándék-tárggyal gyarapodott, melyeknek értéke csak rendezésük alkalmával lesz megállapítható.

A történelem és földrajz tanításához szintén vannak segédeszközeink. Az előbbihez 17, az utóbbihoz 23 drb.

A rajztanításhoz kevés taneszközzel rendelkezünk.

A filológiai muzeum megindítását még csak tervezgetjük.

A kollegiumi irattár rendezését az 1878—1884. évek alatt Szakács Mózes tanár végezte. A legrégebbi okirat 1670. március 15-ikén kelt. Szól a kigyó-cimeres Bethlen-ágból származott Bethlen Jánosnak, I. Apaffy Mihály kancelláriusának azon ezer darab arany adományáról, melylyel iskolánk első alapját megvetette. Szakács az 1670—1883-ig terjedő kétszázötvenhárom esztendőre 4036 darab aktát irattott törzs- és szakosztályi jegyzőkönyvbe. Az irnoki és ren-

dezői tiszteletdíj s a nyomtatványok költsége 450 forintra tehető. 1892. végén 5618 drb. irat van törzskönyvbe iktatva. Ebből 362-öt Bod Károly, mint igazgató vezetett be, ki az összes aktákra a szakosztályi jegyzőkönyvek számát is rá tétette, a többi 1220 darabot a jelenlegi igazgató, mint az irattár kezelője, írta és iratta be. Összesen tizenkét szakosztályba vannak besorozva az akták, legtöbb van a XI ikben (le- és átiratok, egyesek beadványai): 4032, legkevesebb a X-ikben (a Gidófalvy-alapítvány iratai) 17 darab.

*

Mikint a nap nemcsak világít, hanem melegít is, úgy kollegiumaink is nem csak a közmiveltséget terjesztik, de az emberszeret és hála érzetének fölkelésére is törekednek. Ez a forrása annak a rengeteg aanyagi áldozatnak, mely nemzeti kulturánknak megbecsülhetetlen szolgálatokat tett a tanulókat anya módjára istápoló protestáns tanintézetek megteremtésével és föntartásával. Ez az ősi szellem és áldozatkészség egyesekben ma is meg-megnyilatkozik, habár a változott viszonyok folytán, ritkábban és szerényebb mértékben, mint régente. Ennek az áldozatkészségnek bizonyosságául, föl- említem az iskolánknál közelebről tett kegyes alapítványokat időrendben.

1878-ban dr. Vizinger Károly, vadkerti (Pestmege) kör-orvos, a «sz.-udvarhelyi ev. ref. főtanoda hivatása hathatósabb előmozdítására» mintegy 300 forint értékű ingatlant hagyott, melyet az előljárással, a könnyebb kezelhetés végett, később eladott.

1880-ban december 20-án kelt alapító-leveleiben özv. Simon Józsefné, Privigyei Karolina, négyszáz frtot adott tanári árvek segélyezésére.

1881-ben kaptuk meg szent-ábrahám Botta Györgyné, Konc Klárának még 1873-ban tett négyszáz frtnyi alapítványát, hét évi kamataival együtt; ennek az a rendeltetése, hogy pályamunkákat jutalmazunk belőle.

Ugyancsak 1881-ben, október 23-án, Ugron István, Székely-Ugron alapítvány címen, ötszáz frtot tett le egy sz.-udvarhelyi születésű és városunkban is lakó olyan szegény sorsu és jó magaviseletű tanuló évenkénti segélyezésére, kit arra a tanári kar érdemesnek ítél.

1889-ben id. vargyasi Dániel Gábor, főispán, 148 frt. alapítványt tett két zenei pályadíjra.

1891-ben jutottunk birtokába zágoni id. Földes Bálint ötszáz frtos alapítványának, melyet 1887. szeptember 6-ikán kelt alapítványi okirata szerint, kollegiumunk zene- és énektanári fizetési alapja gyarapítására hagyományozott.

Ugyancsak 1891-ben kaptuk meg oroszhegyi Jánosi József 150 frtnyi alapítványát azon kikötéssel, hogy annak jóvődelmét egy jó tanuló székely fiu huzza.

1891. június 21-ikén Sz.-Udvarhelyt kelt alapítványi szerződésében özv. Biró Pálné, barátosi Tóth Juliánna, rendes tanári tanszék betöltő tanár fizetésére 3,600 frt. alapítványt tett azzal a kikötéssel, hogy ez az alapítvány «Felsőboldogasszonyfalvi Biró Pal és neje szül. Tóth Juliánna-féle alapítvány» címen kezeltesse s hogy annak 7%-os kamataját, míg él, az igen tisztelt alapító, özv. Biró Pálné, élvezhesse.

1891. július 5-én, huszonöt éves találkozásuk alkalmával, kétszáz frt. alapítványt jelentettek be iskolánk azon egykori növendékei, kik az 1866-ik évben tettek érettségi vizsgálatot. A nyolcadik tanszék alapjára van szánva, belőle 165 frt. be is fizettetett.

1892. július 3-án, ugyanezen célra kétszáz frt. alapítványt tett le készpénzben az 1867-ben érettségi vizsgálatot állott egykori tanítványok azon kis csoportja, mely huszonöt éves találkozását nevezett napon kollegiumunkban tartotta meg.

Főlemlítők ezeket az alapítványokat, hadd, hirdessék az egykori tanítványok háláját és kegyeletét az Alma mater iránt!

Nem volna teljes följegyzésünk, ha nem emlékeznénk meg a szülők és a közönség azon áldozatkészségéről is, melylyel a közelebbi években a kollegiumi kórházalap növeléséhez, valamint négy tanár arcképe megfestésének költségeihez szíves adományaikkal hozzájárulni méltóztattak.

A folyó iskolai esztendőben keletkezett alapítványt Nagy Lajos emlékének főtartása céljából gondnoktársai tették Sebesi Ákos, főgondnok kezdeményezése folytán.

Számos jótéteményeivel, melyekben a növendékek részesülnek, méltán ébreszti föl az anyaintézet maga iránt a volt tanítványok hálás megemlékezését. Ilyen jótétemények egyebek közt az ösztöndíjak és segélypénzek is, melyeket évenként az alapítványokból vagy adományokból élveznek az arra érdemes tanulók.

Főlsorolom a többeket szám szerint.

A Kis-féle alapból	25—25 frt. jár	50 tanulónak.
A Gál-Teleki	25 »	2
A Gidofalvi	50	3
	30	2
	20	

A gr. Teleki Miksa alap.	40 frt. jár	3 tanulónak.
A gr. Teleki Sámuel »	12	
»	8	3
A gr. Korda	10	4
A Keszei	10	4
A Gazda-féle	96	1
A Nagy Sándor	5	1
A Bod Benedek	29	1
A Székely-Ugron	25	1
A Jánosi-féle	8	1
A Székelyegyleti t. takarékpénztártól (adomány) 20 »		
A megyei takarékpénztártól (adomány) 25 frt. jár		1 »

E nyolcvan ösztöndíjból a legkisebb öt frt. a legnagyobb ötven frt. e címen évenként 2042 frtot osztunk ki, a krajcárokat is pontosan ide számítva, mit a föntebbi kimutatásban rövidség kedvéért mellőztem. Ezekon felül, van egy 28 és egy 18 frtos pályadíj az iskolai tanulmányok körébe vágó dolgozatok jutalmazására; egy váltakozva francia és német nyelvi huszonöt és egy szépírási szintén huszonöt forintos pályadíj. Zenei jutalmakra gróf Haller Ferenc ur ő méltósága kegyes ajándékából 1859. óta minden évben tizenkét darab aranyat és pár év óta a Dániel-féle alapból még hat frtot szoktunk kiadni. Könyvjutalmakra huszonöt frt. áll rendelkezésre. Az ifjúsági önképzőkör negyven frtot tűz ki szépírodalmi és szavalati pályadíjakul. Cipő-pénz címen, 175 frtot adtunk ki. Iskolai díjakban legalább hétszáz frtot enged el a tanári kar igyekezetes, jóviseletű tanulóknak. Legatusi illetményekből, melyek ez idén ugyancsak megcsappantak, befolyhat valami ötszáz frt. Mindent összevéve, a tanulók évi segélyezése négyezer frt. értéket képvisel.

A Kis József-féle segélypénzt nem a tanári kar itéli oda, hanem az alapító rendelkezése folytán, egy állandó bizottság, melynek tagjai, egyik kollegiumi gondok elnöklete alatt, vármegyénk mindenkor alispánja, főjegyzője [mint másod-alispán] és főjegyző helyettese; az igazgató-tanár, a kontra, és a senior. Székely fiuk tarthatnak rá jogosultságot, ha tesztileg is épek, hogy annak idején a hazát és királyt is szolgálhassák, s ha első foku magaviselet mellett, általános osztályzatuk legalább is jó. Az a kikötés, hogy az ifjak hazájukat is szolgálhassák, az emelkedett gondolkodásu alapítónak nem csak hitfelekezetéhez való ragaszkodását, hanem hazafiságát is szépen dokumentálja.

A vagyoni ügyekről is megemlékezem pár szóval. Hiszen, a mi saját alapítványainkból élő kollegiumunknak szellemi előhaladása, felvirágzása egyenesen azon fordul meg, hogy tökéit mennyire sikerül, lehető leggyümölcsözőbben elhelyeznünk. Hogy a mostani viszonyok erre nem kedvezők, évek óta sajnos tapasztaljuk. A 70-es években megindult tiz-százalékos kamatjövdelem maholnap felényire apad le. A tiz-százalékos jövdelem nemsokára nyolc százalékra esvén le, kollegiumunk bevételei már a hetvenes évek végén annyira megcsappantak, hogy a közalapnál a kiadások nem találtak kellő fedezetet. Ezt a bajt azonban, az alapok terheinek arányosabb megosztása egymás közt és egy százalék kezelési költség szedésének megindítása nemcsak hogy teljesen elenyésztette a jövdelem megszorítása folytán, hanem annyi fölösleget is eredményezett mindenik alapnál, hogy abból az építést végrehajtotta az előjáróság, belső fek-

vőségeket vásárolt és két-három új tanszéket létesített, anélkül, hogy az 1876-beli 203,000 frtnyi tőkét csak egy krajcárral is megapasztotta volna. Jelenlegi tőkéink összege 207.000 frtra rug, tehát 4000 frttal több, mint volt 1875. végén; s ha az ezen idő alatt eszközölt 60,000 frt. befektetést is ide vesszük, 64,000 forintnyi vagyongyarapodást jelezhetünk a közelebbi 17 évről.

Az 1893-ra szóló költségvetésben elő van irányozva 24,799 frt. 46 kr. bevétel és 22,072 frt. 65 kr. kiadás; tehát, 2796 frt. 81 kr. fölösleg ígérkezik. Azonban, ez a fölösleg olyan alapoknál mutatkozik, melyeknek egész jövedelmével, ez idő szerint, még az előjáróság nem rendelkezik; mert az tőkésítendő, így hát ez csak névleges fölösleg, melyet akár mint kiadandót lehetne a költségszámításban szerepeltetni.

A kollégium összes vagyona mintegy négyszázezer forintot képvisel, a fekvőségek annak fele részét teszik, ide értve magát a kollégium épületét is, felszereléseivel együtt, a tanári lakásokat, bérházakat és a negyven holdnyi külsőséget.

Legsürgősebb teendőink közé tartozik a tanárok számának szaporítása s némi építkezés az iskola céljaira. Az állandó tanerőket nemcsak azért kell gyarapítani, mert a tanítás és nevelés helyes methodusát elsajátítani, sokkal nehezebb, mint magát a tudományt, hanem azért is, mivel egyebektől eltekintve, a papjelölteknek köztanítókul (póttanárok) alkalmazása a papí szigorlat kétfelé osztása miatt hova tovább mind több nehézséggel jár. Különben, a benlakást is a tanári kar, illetőleg, az igazgató közvetlenebb felügyelete alá kell helyezni, a mi mind újabb anyagi áldozatot kíván.

Főgimnáziumunk normál költségvetését 1885-ben 27.567 frt. 78 krajcárban állapította meg az előjáróság. Ezen szükséglet és a fedezet közti különbséget, vagyis, a néhány ezerre menő hiányt, az 1883. évi XXX. t. c. 47. §-a alapján az állami segély igénybevételével óhajtván a kollégiumi előjáróság kiegyenlíteni, illetőleg, fedezni, az e végre szükséges intézkedéseket annak idején megtette, sőt mielőbbi elintézését ismételtelen kérelmezte. Ügyünk a minisztériumban nonsokára döntés alá kerül s hogy kedvező eredménnyel bonyolítottatik le, azt a helyhez kötött nagy számu és semmi más, mint kizárólag a sz.-udvarhelyi ref. kollégium céljaira fordítható alapítványok miatt, a legilletékesebb helyről nyert határozott ígéret szerint, a legrövidebb idő alatt biztosan remélhetjük.

Vázlatos előterjesztésemet azon szavakkal zárom be, melyeket 1887-ben a Kis Gergelyről szóló emlékbeszédemben kollegiumunkról mondtam volt; « ha ezután is nemcsak tanítani, hanem nevelni is törekszük: meg vagyok győződve, hogy ez az iskola mindig képes lesz oly tevékenységre, mely parányi erejével is, hozzájárulhat azon nagy cél megvalósításához, hogy szeretett hazánk, Magyarország, egykor nagy, hatalmas és boldog legyen. Ha a multat zálogul lehet tekinteni a jövőre nézve, bizvást hihetjük, hogy e tanintézet, mely szerencsésen áthatolt a mult ezernyi veszélyén, nem arra van hivatva, hogy a jelen bonyodalmai közt elmerüljön.»

Gönci Lajos.

Különfélék.

== **A június havi pályacikkeinkre** beérkezett szavazatok a következőleg oszlottak meg. «Az özvegy-árvái alapjaink összpontosítása érdekében» feliratu cikkekre szavaztak: Kiss Ferenc, Balázs István, O. Weress Sándor, Lőrinci József, Lénárt József, Kiss Lajos, Nagy Pál,

Díoszeghi Mór, id. Lészai Ferenc, Nemes Sándor, ref. kántor, Nagy Sándor, Jáni Lajos, összesen tizenketten. Az «Országos gyám- és nyugdíjintézet» feliratu cikkekre pedig hárman: Benke István, Gáspár Albert és Kerekes Endre szavaztak.

Ezek szerint, a pályadíjat, Vajda Ferenc, püspöki titkár cikkével szemben, Nemes Árpád nyerte el. kinek a 15 forint pályadíj, szives szerencse-kívánatunk mellett, elküldetett.

== **Főtiszt. Szász Domokos**, püspök aa. folyó hó 13-án a borszéki fürdőre utazik. Annyi munka, fáradtság, és utazás után, jól fog esni Borszék balsamos levegője. Hozza isten vissza megújult erővel, jó egészségben, hogy folytassa, és végezze be a munkát, melyet elkezdett.

== **Vezércikkre, ciceróra valló érdeklődéssel**, és méltósággal folyt le az az Értekezlet, melyet e Lapok szerkesztője hívott össze e hó 7-re, hogy az egyházkerületi Papi Értekezlet szerveztessék. Soha sem voltunk, nem vagyunk a reklám barátai. Mi egyelőre csak e rovatunkban emlékszünk meg e fontos dologról, 1893. júl. 7-ről, mely az egyházkerület történetében helyet fog magának nem követelni, de kivívni minden bizonyossággal. Tizenhárom egyházmegyéből jelentek meg érdeklődők, és jelentették ki, hogy az «Erdélyi ev. ref. egyházkerületi Papi Értekezlet» meg van alakulva. Jelen voltak: A vajdahunyadi egyházmegyéből: Bartha Lajos. A gyulafehérvári egyházmegyéből: Tókos Sándor, Elekes Viktor, O. Weress Sándor. A kolozsvári egyházmegyéből: Szász Gerő, Herepei Gergely, Zoványi Jenő, Vajda Ferenc, Bartók Jenő. A kolozs-kalotai egyházmegyéből: Deési Gyula, Biró András, Régeni Ferenc, Lajos János, Szakács István, Sebestyén Ferenc, Bitai Kálmán, Valler József, Péter Károly, Tamó Gyula, Székely Sándor. A deési egyházmegyéből: Pap István, Nagy Imre. A széki egyházmegyéből: Somkerek Miklós, Vásárhelyi Boldizsár. A görgényi egyházmegyéből: Lénárt József, Tavasz József, Farkas Károly. A marosi egyházmegyéből: Rákosi Lajos, Szász Károly. A küküllői egyházmegyéből: Kovács Elek, Cseresnyés Ödön, Orbán József. Az udvarhelyi egyházmegyéből: Menyhárt András, Benkő Ferenc. Az erdővidéki egyházmegyéből: Kövér András, Kovács Sándor. A sepsi egyházmegyéből: Zagoni Pál. A kézdi egyházmegyéből: Zoltáni Elek, Bodor Géza. Ezeken kívül: Berde Sándor, theol. tanár, Márkus János, igazg.-tanácsai titkár, Tárkányi György, akad. papjelölt. A gyűlés lefolyása semmi kívánni valót nem hagyott fenn. Az összegyűlt tagok valának mindnyájan egy akaratú, együtt. Lapunk szerkesztője, mint az Értekezlet összehívója, üdvözlőlvén az eszméért lelkesülő elvtársakat, fölkérte az értekezletet, hogy ideiglenes elnököt és jegyzőt válasszon Nem érdeme, nem is az ő hibája, hogy «ad hoc» elnökül Szász Gerő, jegyzőül káplánja, dr. Bartók Jenő, segéd-pap, bizatott meg. (A megnyitó-beszédet és Berde Sándor előadását legközelebbi közöljük.) Ezután felolvastatt az Alapszabály-Tervezet, mely általánosságban elfogadtatván, elhatározottat, hogy küldessék ki az egyházmegyei Papi Értekezletekhez, hogy véleményüket folyó évi szeptember 1-ig küldjék be az «ad hoc» elnökséghez, hogy azok beillesztetvén, az egyházkerületi közgyűlés alkalmával meghívandó Értekezleten, szeptemberben, a tisztikar megválasztása megtörténhessék, és az új szervezet beillesztetvén egyházi életünkbe, adassék át a gyakorlati életnek, és kezdje meg áldásos működését. Természetesen, addig felhívandó lesz az az öt egyházmegye, mely még e tekintetben nem mozdult, hogy a Papi Értekezletet szervezze, hogy a mai számunkban közölt, és valószínűleg kevés változtatással elfogadandó Alapszabályunknak eleget tehessen. A legnagyobb lelkesedést idézett elő fő-tiszt. püspök, Szász Domokos aa.-nak Lapunk szerkesztőjéhez intézett és mai számunk kiváló helyén közölt szép levele, mely felolvastatván, az Értekezlet meleg «Éljenzésben» tört ki, és távirati úton fejezte ki tiszteletét püspökünk iránt, ki mindenütt ott van, hol egyházkerülete és a haza javát, előmenetelét mozdíthatja elő.

— **Az egyházkerületi Papi Értekezetlet** Alapszabály-Tervezetét közölve mai számunkban, arra akarunk rá mutatni, hogy az olyan, mint minden más alapszabály. Betű, forma, chablon hibát, fogyatékoságot kétségen kívül találhat benne bárki, mert olyan Licurgus még nem született, a ki tökéletes törvényt alkotott volna. De itt nem arról van szó, hanem csupán arról hogy e paragrafusok alkalmasok-e arra, hogy összekötő kapocsul szolgáljanak egyesülésünknek; nyújtanak-e elég tért, hogy a buzgóság és lelkesedés érvényesülhessen? Ha ezt megtaláljátok benne, tegyétek félre a copfos kritikát, olvassátok jóakarattal és fogadjátok el. Még az a csekély évi fizetés se vegye el kedvetöket. Most fillérek csupán, majd évek múltán egy szép tőke lesz, mely gazdag kamatokat fog hajtani ama célok elérésében, melyeket magunk elébe tűztünk. Bizalommal és megnyugvással várjuk a feleletet.

— **A folyó hó 7-ki Értekezetletnek** egyetlen-egy kérdése idézett elő hosszabb vitát. Felolvastatván az Alapszabály-tervezet és az elfogadtatván a tárgyalás alapjául, az a kérdés tetetett fel: hogy a dolog természete szerint, bele mennyünk-e a részletek tárgyalásába, vagy ezt akkorra halasszuk, mikor az egyházmegyék véleményei beérkezvén, kellő tájékozottsággal és minden egyházmegye küldötteinek részvétele mellett történjék meg? Mellette és ellene igen sokan és szépen beszéltek. A békeszerető és csak is a célt néző «ad hoc» elnök nagyon is nyájas akarván lenni: kétszer-háromszor is enunciólt; de csak ismét új vita kezdődött, míg végmegállapodás történt, hogy csak szervezkedjenek a hátrálékban levő egyházmegyék is, mondják meg véleményüket, hogy közös akarattal döntsünk, szeptemberben. Dacára patriárkhális és egészen morális alapon álló szerveztünknek és célunknak: reméljük, hogy a véglegesen megválasztandó elnök valamicskével tán erélyesebben fogja teljesíteni elnöki teendőit. Ha ugyan van helye az erélynek és a striktisszime vett hatalommal való élésnek ott, hol a szívek jót akaró hajlandóságát akarjuk megnyerni a szépnek, a magasztosnak, isten országának. Majd megválnak.

— **A szilágy-somlyói segéd-lelkészi állásra** főtiszt. püspök aa. J a k a b J ó z s e f, m.-nemegyei segéd-lelkész nevezte ki. Jó iskola lesz fiatal atyánkfának, ha jól felhasználja. Ohajtjuk, hogy eredményeit megláthassuk. Isten segítse erre!

— **A barsvármegyei bajkai ev. ref. egyház segítségért** Sz ó z a t o t küldött szét, melyet a dunántúli ev. ref. püspök, Pap Gábor, meleg ajánlással látott el. Mi

is ajánljuk. A kihez eljutott, ne dobja el, ne tegye félre: hanem, bármi csekély adománnyal küldjék vissza dec. 31-ig. (U. p. Bars-Endréd.) A ki szegény, az érzi, az tudja, mit teszen, segíteni a szegényeken. Ha mi segítünk, az felirattatott a mennyekben, mert bármi csekély adományunkkal vállalás-erkölcsi és nemzetiségi missziót teljesítünk.

— **Nyilvános köszönet.** A bánffi-hunyadi magy. kir. állami polgári fiu-, felső leány- és elemi iskolák szorgalmas és jó magaviseletű tanuló megjutalmazására, a folyó (189²/₃) tanév végén tartott zárvizsgálatok alkalmával, a következő kegyes adományok tételtek: Mélt. Barcsay Domokos, orsz. képviselő, gondnok. tag úr 50 frt., Ngs. Gyatmathy Zsigmond, kir. tanácsos gondnok. elnök úr 12 frt., a kalotaszegi takarékpénztár nagyérdemű Igazgatója 30 frt., a bánffi-hunyadi nemes ev. ref. Egyház 12 frt. t. Mátyás Ferenc, v. bíró. gondnok. tag. úr, erdélyi ev. ref. énekes könyvekre 5 frt., tek. Gyulay Sándor, kereskedő úr, tek. Nagy Miklós, gyógyszerész, gondnok. tag. úr, tek. Weisz Izsák, fakereskedő, gondnok. tag. úr, 5—5 frtot, tek. Schweiger Nándor gyógyszerész úr 3 frt., dr. Blasek Béla városi orvos úr, a latin nyelvben legtöbb előhaladást tett tanuló megjutalmazására, 6 koronát, tek. Eichner Bertalané urasszony a »Teleki-Blanka-kör« nevében 2 frt, tek. Varjú Imre, államvasúti főnök úr, tek. Beke József kereskedő úr 2—2 frtot, t. Ábrahám Mór, könyvkötő úr 10 drb könyvet 1. frt 90 kr. értékben, tek. Koleszár Lajosné urasszony 3 koronát, tek. Páskuj Márton kereskedő úr, t. Braun Alfréd üzletvezető úr, t. Magyar Gusztáv iparos úr 1—1 frtot, az elemi fiu-iskola I. oszt. vizsgáján egy jelen volt hallgató K. J. tanuló feleletéért 2 koronát, tek. Fekete János, áll. isk. tanító úr 1 koronát. Ezen 142 frtból, a kegyes adományozók engedélyével, 27 frt. 50 kr. a szegény tanulóknak idei ruha-segélyezésére fordítottat, 114 frt 50 kron pedig 139 drb. jutalomkönyv vásároltatott. Jutalmat nyert 128 tanuló. Fogadják a mélyen tisztelt nemeslelkű jótévedők, iskoláink iránt tanúsított meleg érdeklődésükért, kegyes adományaikért az intézet gondnoksága, tantestülete és tanuló-ifjusága nevében e helyen is hálás köszönetem kifejezését Bánffy-Hunyadon, 1893. június hó 30-án. Koleszár Lajos, igazgató.

— **Pályázat.** A békési ev. ref. hat osztályú gimnáziumban egy megüresedett tanszékre pályázat hirdettetik. A megválasztott tanárnak főtantárgya a német nyelv lesz, miért is a német nyelvből képesítetttséggel kell bírnia. A német nyelv mellett 23 órássáig más rokon tantárgyat is köteles tanítani. Évi fizetés 1150, azaz, ezerszázötven forint évnegyedenként előre fizetve. Okleveles, vagy a középiskolai törvény értelmében jogosított egyén, egy évi sikeres működés után, állandósított tanár a »Tiszántúli ev. ref. tanárok nyugdíj- és gyámintézet«-nek köteles tagja. Megjegyztetik, hogy a gimnázium állami segélyezése tárgyában a magas miniszteriumhoz a fölterjesztés megtétele az ügy kedvező elintézése esetén, a tanári fizetések annak megfelelőleg fognak rendeztetni. A kellőleg felszerelt pályázati kérvények f. év július 31-ig alólirothoz küldendők. Békés, 1893. július 6. Szegedi Károly, ev. ref. lelkész, a békési ev. ref. gimn. igazgató-tanács elnöke.

HIVATALOS RÉSZ.

1410—1893.

FELHIVÁS,

Mindenik egyházmegye nt. Esperéséhez.

Hivatalosan felkérjük Esperes aait, méltóztassanak úgy intézkedni, hogy az egyházmegyei gyámintézeteknek az egyházkerületi közgyűlési jegyzőkönyvben kiadandó 1892-iki pénztári kimutatásai, a folyó hó végéig, hatóságunkhoz be-terjesztessenek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. július 4-én.

Márkus Fános,
számvevő helyett.

Szász Béla,
ig.-tanácsos, mint elnök-helyettes.

699—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a nagy-enyedi ref. egyházmegyébe kebeleztet szász-ujfalusi kántor-tanító állomásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: Új, kényelmes lakon kívül (készpénz 64 frt. 30 kr. kepe értéke 19 frt. 70 kr. kanonika porció alantás értéke 44 frt. 95 kr. tandíj értéke 3 frt. 40 kr.) egyházhatóságilag 132 frt. 35 kr.

Pályázati határnap: folyó évi augusztus 15. Folyamodványok a n-enyedi egyházmegye esperesi hivatalához, Gerendre, intézendők.

Kolozsvártt, 1893. július 11.

Szász Domokos.

erdélyi ev. ref. püspök.

320—1893.

MEGHIVÓ.

A kézdi ev. ref. egyházmegye f. hó -én, d. e. 9 órákor kezdődőleg, K.-Vásárhelytt tartandó közgyűlésére annak m. tt. tagjait van szerencsém meghívni.

Tárgyak: 1. Felsőbb hatósági leiratok. Esperesi jelentés ez évi egyházlátogatásról. 3. Főjegyző előterjesztése az egyházmegyei tanács időközi működéséről. 4. Jelölés a megüresedett gondnoki állásra. 5. Tanügyi előadói jelentés. 6. A kolozsvári theol. és a debreczeni bölcsészeti fakultások javára adományok iránti intézkedés. 7. Lehető beadványok, indítványok.

A közgyűlést isteni tisztelet előzi meg, melyen könyörgést és egyházi beszédet mond tiszt. Kökösi Sándor, ikafalvi lelkész aa.

Lécfalván, 1893. jul. 6-án.

Zoltáni Elek,
esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Mai számunkhoz egy fél ív melléklet van csatolva.

Nyomatott Ajtai K. Albert könyvnyomdájában Kolozsvártt.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Julius 20.

29. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Megnyitó beszéd.

(A folyó júl. 7-én megtartott egyházkerületi papi
elő-Értekezleten.)

Tisztelt értekezlet, kedves barátim!

Az eszme, melyért összegyűltünk, itt vagyunk, nem új. Mese is van róla. A vesszőt a gyermek is összetöri; köss össze többet, és a vihar is hiában birkozik vele. A nádszalat ingatja a szellő égi-háború legyen, a mely hatással birjon a rengetegre. Ez eszme az, melyet a rómaiak úgy fejeztek ki, hogy «viribus unitis»; a modern alkotmányosság «egyesülési jognak, egyesülési szabadságnak» fordította le; a szentírásban pedig azt olvassuk: «a hol ketten, vagy hárman vagytok, ti veletek vagyok»; másutt «a hármaskötél nem hamar szakad el»; tovább: «a béketúrásnak istene adja nektek, hogy egyenlő akarattal legyetek ti közöttetek egymáshoz.» Tehát, ha az antik világ, a keresztyénség, a modern alkotmányosság és a természet törvénye egyiránt ezt hangoztatják: ez örök szüksége kell hogy legyen az ember lelkének is, melyen szükségképpen kell hogy nyugodjék az erkölcsi világrénd.

Az eszme tehát nem új. Mint nem új dolog, ha beszélünk a levegőégről, a napsugárról, a tavasz balzsamos illatáról. És mégis, beszélünk mindezekről mert ezek a lételnek feltételei; az életnek szüksége.

Hát, beszéltem én is, évekkal ez előtt, az egyesülés eszméjéről, elmulaszthatatlan szükségessé voltárul. Beszéltek paptársaim közül sokan. A mint máskint gondolható nem is volt: pártolva a dolgot mindnyájan. Sőt, sok egyházmegyénkben végre is hajtották az egyesülést, bebizonyítva annak áldásos voltát. Aztán, hallgattunk. Tán, igen is sokáig hallgattunk. De, mentől szomjasabbak vagyunk, annál üdítőbb a forrás vize; és mennél hosszabb a betegség, annál örvedetesebb a meggyógyulás reménye.

Eddig tán nem is örömet mozduztunk volna ki az ősi ház megszokott szokásai közül. Tán, falai, fedele épeknek látszottak. Fundamentuma még meg nem ingott. Az özönvíz nem fenyegetett. A veszedelem nem volt sarkunkban. Hát, hallgattunk. Jó volt úgy, a hogy volt. Ám, a jövő, a holnap, sőt már a *ma* fölemelt ujakkal int, hogy *úgy* nem lesz jó tovább. Munkára kell vetni kezünket. Ide egy gerendát, oda egy téglát kell tennünk; amoda támaszt kell alkalmaznunk, hogy megvédelmezhessek az ősi hajlékot, melyből, mint a római házakban az istenek, őseinknek árnyai kelnek elő és mutatják sebeiket, a kiontott vért, mely érettünk hullott, és a mely iránt háládatlanoknak lenni, isten ellen való bűn volna és magunkkal szemben öngyilkosság, kockára tétele, sőt elvesztése a polgári, és lelkiismeretbeli szabadságnak.

Olyan jelek mutatkoznak, olyan tünetnyek válnak naponkint bizonyosokká közéletünkben, melyek közvetlenül érintik vallásos, és egyházi állapotainkat. Tovább nem hallgathatunk. A struccmadár politikája nem méltó az öntudattal bíró erkölcsi lényekhez. Föl kell emelni fejünket szívünkkel egyetemben. Kezet kell fognunk. Szoroson kell borulnunk egymás keblére, hogy együtt hallgassuk egyházkerületünk háromszázhatvanezer hívének szive dobogását; közösen kell éreznünk, hogy egy a hit, egy a remény, egy a szeretet; együtt kell élnünk fölemelkedni isten trónjái, vagy elbocsátni lelkünket az elkárhozás útjára.

Egyesülnünk kell, hogy erőinknek tudatára jussunk. Péterekké, Pálökká ha nem is lehetünk; de egyesülnünk kell, hogy legyünk azok a szegény halászok, kik a kunyhókban hirdették a feltámasztott Krisztust és legyünk István, ki a halálba ment, de hitét meg nem tagadta; hogy legyünk méltó utódai azoknak a lelkipásztoroknak, kik a nápolyi gályák kínjai között is az égre emelték szemeiket, és ajkaikon csak megzendült a zsoltár «Te benned bízunk eleitől fogva!»

Ezt az egyesülést kezdeményezni: az én gyöngé vállaimra hárintotta méltatlanul elfoglalt állásom. De, isten az erőtlenségben is megdicsőíti a maga hatalmát. Először, ime, ezért szólok én tihozzátok, kiknek hálás köszönetemet fejezem ki, hogy fölkérésemre ennyien hoztátok meg az áldozatot, és elhagyva otthonutokat, kedveseiteket, ide fáradtatok, munkálni anyaszentegyházunk fennállását, jövőjét. Ez biztosíték, hogy élünk mi mindörökké! Kérlek, ne nézzétek az én személyemet, hanem az ügyet, a magasztos célt, és legyenek bizonyos reménységben, hogy nevetök felirattatott a menyben!

És itt, kérdehetném én, vagy intézhetné hozzám valaki azt a kérdést: hát, ugyan mire való ez a szövetkezés? Mire való ez a nagyhangu beszéd? Mi a cél?

Nem vagyunk-e a törvény által országosan biztosított felekezet? Jogainknak tudatában, nem vagyunk-e alkotmányos szervezet? Nincsenek-e törvényeink, kánonaink, melyeknek nyomán haladva, hivatásunkat, rendeltetésünket betölthetjük? Nincsenek-e hatóságaink, melyek lelkiismeretes ellenőrzéssel ösztönöznek, sarkalnak, lelkesítenek, hogy legyünk hívek a kevesen?

Ezek a kérdések mind jogosultak. Ezek elől egyáltalán kitérni, nem akarok. Ellenkezőleg. Elismerem, hogy ezek úgy vannak. Törvényeink, ha jók, ha rosszak, tiszteletre köteleznek mindnyájunkat. És kimondom, hogy egy olyan társaságnak, vagy egyesületnek, mely a létező, a fennálló törvények keretén kívül akarná érvényesíteni magát, tagja soha nem lennék; nem papi eskümért csupán, hanem mert ezt ellenkezésben állónak látom az ember rendeltetésével. A «libertásért» lelkesedem, a «libertinusságot» visszautasítom.

Ám, a legszabadelvűbb alkotmányt, az örök időkre hozott törvényeket is megdönti egy pár százezer szurony. Minden törvénynek egyetlen alapja van az erkölcsi világrend. Mózes tíz parancsolatja nem volt-e törvény? És mit csináltak belőle a farizeusok? Jézus Krisztusnak Hegyen mondott beszéde nem volt és nem lesz-e minden századok törvénye? És mit csinált belőle az «egyedül üdvözítő» római kath. egyház? Nem az egyház, mely jámbor bárányokból áll; hanem az egész világon uralkodni akaró pápizmus, mely örök, szent, és csalhatatlan. Legalább így hirdeti magát.

Nyilvánvaló tehát, hogy nem a törvény jó, vagy rossz volta döntő; nem a betű, hanem a lélek, a szellem, a mely benne lüktet, a mely hajt,

indít, hogy magamat megalázzam mind a földnek poráig, vagy szárnyakat öltve, fölemelkedjem a menyboltozatáig.

Ez az kedves barátim. E m e l k e d n i! Bebizonyítani, hogy a reális föld vonzó ereje nem képes egy pehelynyit megingatni lelkünk idealizmusából; abból a felséges, örök kijelentésből: «a z én országom nem e világból való.» Bizony nem! Az utcán járunk, de az utcának prédái nem vagyunk, nem lehetünk. Mint emberek, belevegyülünk a közélet millió változataiba, de csak azon feltétel alatt, hogy ott hirdessük a jót, szépet, a magasztost. Tévedhetünk, tévedünk mi is: de ha mi megbocsátunk hetvenhét-szer, remélhetjük, hogy a jó isten is megbocsát nekünk e g y s z e r, ha mindörökké hirdetjük nagy nevét, örök dicsőségét élő hittel, élő buzgósággal, az életnek cselekedeteivel.

Hát, ime, az egyházkerületi Papi Értekezletnek, egyesülésünknek ideális célja. Élő organizmussá varázsolni át a törvény betűit. Lelket lehelni a szétszórt csontokba. Nem azt prédikálni mindig, hogy elkárhozottak vagytok, hanem azt, hogy idvezülhetésre vagyunk elhivatva mindnyájan. Hirdetni a «foglyoknak a szabadulást»; hirdetni: «ha a fiu megszabadit titeket, bizonyára szabadosok vagytok»; «meglássátok, hogy valami módon a ti szabadságotok botránkozásukra ne legyen az erőtlenségnek». Hirdetni élő hittel: «le kell vetköznünk az óembert», «élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus». Hirdetni: «jobban van dolga az élő ebnek, mint a holt oroszlánnak». És a keresztyén lelkesedés örök szenvedélyével visszaidézni a Bethesda tavának gyógyító erejét. Visszaidézni az első századokat a keresztyénség történetéből, mikor «bárányok indultak harcba a farkasok ellen». És a tökéletes győzelem a bárányoké lett. Visszaidézni a reformáció századának szent hagyományait, midőn egy szegény barát az akkori világ hatalmasaival szemben felkiáltott «itt állok, máskint nem tehetek; isten legyen irgalmas lelkemnek!» És mindezekben előljárni szóval, tettel, isten igéjének, az evangyéliumnak két élű fegyverével.

Ha a legnagyobb apostolra, Pálra gondolok, hogy Damaszkusban kosárban lebecsátva, kerülte el a halált; Ikoniumban megkövezték; Filippiben megvesszőzték, járt Cezaréában és fejét vesztette

Rómában, Néró alatt: de hirdette a feltámasztatott Krisztust, és nem Péter, de ő vetette meg alapját a mái keresztyénségnek; és ha arra gondolok, hogy az erdélyi egyházkerületi Papi Értekezlet megindul az erdélyi Izráélbe és bejárja e szent földet, melynek minden porszemét őseink kiontott vére szentelte föl a szabadság szentegyházává, és a Rikától a Hargitáig, a Ciblestől a Retyezátig prófétál, hirdeti az evangéliumot, mely örök fundamentuma a családnak, a társadalomnak, és a politikai átalakulások bárminő formációjának; ha megismerve egymást színről-szinre, érezni fogjuk az együvé tartozást, és látom buzgóságra melegedni a sziveket, lelkesedésre hevülni a mélyebb lelkeket; látom újabb életre kelni a meglanyhult egyházi életet, romjaikból épülni a templomokat; midőn látni fogom, hogy a nép legjobb és legolcsóbb barátjának, a papnak, tekintélye ismét elfoglalja méltó helyét a jók szeretetében, és tiszteletében; majd, ha megérem, hogy nem mindig panaszo-lunk és zúgolódunk, de véghezvitt tetteinkre mutathatunk alkonyodó életünknek ez lesz legboldogabb korszaka; és egyházkerületünk felett megáll a nap, mint akkor, egyszer Gibeonban, és csak elsóhajtom én is: mostan, uram, bocsásd el a te szolgádat!

De, a míg ez megtörténik, ha későn, ha korán, dolgoznunk kell kitartással; dolgoznunk kell sokat; hinteni a búzamazvakat, hogy az aratás áldásáért majd kegyelettel emlegessék nevünket az utánunk következők.

Mit dolgozzunk? Kérdi-e a természet, hogy mit dolgozzék, midőn a tavasz ontja sugarait? A föld ad pázsintot; virágot a fa; dalt a madár. Mit dolgozzunk? Kinek a mint adák az istenek, egy pillanatig sem feledkezve meg arról, hogy Krisztus tanítványai vagyunk; hogy protestáns lelkipásztorok vagyunk; maradékai azoknak az emlékezetükben is áldott ősöknek, kik már háromszázötven esztendővel ez előtt korukat meghaladó mély bölcsességgel mondták ki: *sequitur quisque religionem, quam vellet.*

És itt logikailag érinthetem a mái nap legfontosabb kérdését, az úgy nevezett, egyház-politikai kérdéseket. Csak úgy futólagosan. Hisz, ez összejöveteleinknek tárgya ez most egyáltalában úgy sem lehet.

Nehogy azt higgye valaki, hogy e kérdéseknek felszínre kerülése csak úgy incidendaliter történt, és következése, az úgy nevezett, elkeresztelési rendeletnek. Távolról sem. Ez csak ürügy, ez csak

látszat. A valódi ok abban az éles antagonizmusban áll, mely az ultramontán felfogás és a felvilágosodás, a szabadság közt fennáll évszázadokon keresztül. És ha ez az élet-halál harc néha pihenni látszott, csak a történeti fejlemények kedvező, vagy kedvezőtlen voltában keresendő.

Most, a körülmények kedvezni látszottak a harc felvételének. A német Kultur-Kampf, melyet Bismarck herceg oly erős kézzel indított meg, kudarccal végződött. A vaskancellár elment Kanosszába. Visszavonta az úgy nevezett májusi törvényeket. Az ultramontánizmus diadalát ülte a protestáns Németországban. Ez véghetetlen nagy erőt kölcsönzött a velünk, fájdalom, oly közel szomszédságban élő Ausztria feudális arisztokráciájának, és egyáltalában Ausztria kizárólag katolikus intéző, kormányzó köreinek.

Ehhez járult, hogy édes hazánkban a politikai élet teljességgel összegabalyodott. A politikai pártok már évek óta nem magasabb állam-alkotó eszmék szolgálatában állanak, hanem legszentebb erőiket elpusztítják a személyes gyűlölködés eléggé nem sajnálható, meddő harcában. Ebbe a tájékozatlan khaoszba csapott le a februári rendelet. Az európai konstellációk kedvezni látszottak, hogy a «Pax» jelszó alatt megtámadva az állam szuverenitását, az ultramontánizmus csapást mérjen a protestánsokra, ez által a szabadságra, és a felvilágosodásra. Közvetlenül nem minket támadtak ugyan, sőt minket vádolnak, hogy mi adtunk okot az elkeseredésre, de mindnyájan ismerjük a kancsal mészáros historiáját.

De, hagyjuk ezeket. Különben is, csak azért említém, hogy ha munkára vetjük kezünket: kezünkbe csak a felvilágosodás, csak a szabadság lobogója való. A katolikus klérus kirohanása csak a beteg paroxizmusa, mely halállal végződik: a szabadság érzete, annak lényege halhatatlan, örökkévaló. Az állam, ha diadalmat nyer a szabadelvűség nevében, az a mi diadalmunk is lesz. Ennek szolgáljunk hát e tekintetben, mert ez a hazának tett szolgálat is.

És én hiszem, hogy a diadalmat nyert állam nem fog megfélekezni leghűbb munkásairól, a protestáns egyházzól, és a protestáns lelkipásztorokról. Nem a százmilliókra menő katolikus kézben levő inproduktív vagyonok szekularizációjára gondolok, bár ennek is elérkezett az ideje; de hiszem, hogy azt a veszteséget méltányosan fogja kárpótolni, melyet az anyakönyvek államosítása által szenvedünk.

És itt, közbevetőleg legyen mondva, tán megemlékezhetem arról is, hogy a magam részéről abban a meggyőződésben vagyok, hogy a kepe-rendszer megváltásának és a papi fizetések előnyösebb rendezésének tizenkettődik órája nagyon is közeledik. A mai állapotoknak további fentartása, eltürése nem csak az egyházaknak terhes, és a papra nézve megalázó, de veszedelmessé válhatik felekezetünkre nézve annyiban, hogy midőn az általános vallás-szabadsággal még a felekezet nélkül-valók is gyülekezetté, társasággá szervezhetnek: nyilvánvaló a föltevés, hogy a gyengébb hitűek ez utra igen könnyen lesznek elcsábíthatók, hogy az anyagi teher alól szabaduljanak, holott a katolikusok e tekintetben is nem egy helyen okoztak zavart.

Különben, meg vagyok győződve arról is, hogy főtiszt. püspökünk, ki nyolc év alatt annyi fényes tanubizonyságát adta fáradhatatlan buzgóságának, és egyházkerületünk iránt lobogó szeretete mellett annyi alkotása tanuskodik: nem utolsó gondjai közé fogja számítani, hogy e tekintetben is megtegye a lehető, a legelőnyösebbet, és kezét fogva egyházkerületünk dolgozni tudó és akaró főhatóságával, mely féltékenyen és buzgósággal őrködik egyházkerületünk minden érdeke felett, ki fogják találni azt a módot, a melylyel e magát lejárt rendszert kidobják a modern kultúra világából. Nekünk kötelességünk lesz, hogy e fáradságra és áldozatra magunkat méltókká tegyük.

Mi által?

Föltétlen ragaszkodás által az evangyeliomhoz. Fáradságot nem ismerő prófétálás által, alkalmatos, és alkalmatlan időben. Lelkiismeretes teljesítése által annak a kötelességnek, melynek jutalma az öntudat. Fönnen lobogtatása által annak a zászlónak, melyre az van írva: polgári és lelkiismeretbeli szabadság. Bebizonyítani azt, hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület fennállása, virágzása: védelmi vára, jobb keze Magyarországnak. Ezt a várat védelmezni, jó karban tartani: a mi tisztességünk, a mi büszkeségünk, a mi becsületünk. Ennek szolgálatára ajánlja fel magát, legjobb tehetségeit, minden erejét egyházkerületünk Papi Értekezlete, melyet ezennel megnyitottnak jelentek ki.

Szász Gerő.

Egy kis fölvilágosítás.

Azt tartjuk, hogy a fölvilágosítás sohasem késő; mert, ha az, ki bármely okból tévedést követett el, és idő közben azt be is látta, de még mindig lehetnek olya-

nok, kik a dologra nézve homályban maradtak s kik, ennél fogva a fölvilágosítást szívesen fogadják.

Ezen föl fogásból indulva ki, akarunk egy kis fölvilágosítást adni e becses lap 17-ik számában «Szerény megjegyzés s egy kis ráadás a «10,000» forinthez» című cikk írójának s vele mindazoknak, kik netalán vele egyet-értenének. Tesszük ezt annyival inkább, mert az ügy oly annyira közérdekű, hogy meg vagyunk győződve, hogy e becses lap egyetlen olvasója sem hagyja figyelmen kívül.

Azt mondja cikkiró: a papok nem csak a községi pótadó, hanem a vicinál utmunka-adó alól is (1890. évi I. törvénycikk, 49. §-sa) föl vannak mentve, s tovább menve, állítja, hogy ob analogiam legis, a megyei pótadó (utadó) sem vethető ki reájuk. Lássuk ez állításait rendre.

A mi a papok és néptanítók községi pótadó mentességét «kizárólag hivatalaik után járó fizetéseikre nézve» illeti, az az 1871-ik évi XVIII. törvénycikk 124. §-sa, az 1875. évi XXIX. törvénycikk 27. §-a és végül, az 1886. évi XXII-ik törvénycikk 138. §-sa értelmében, minden kétséget kizárólag áll.

De, a papok és néptanítók vicinál utmunka-adó alól való mentessége már bővebb magyarázatra szorul.

Itt mindenek előtt tudnunk kell, hogy a községi, illetve, vicinál utmunka-adó (természetben való, mert ez csak is az) az 1890. évi I-ső törvénycikk 49. §-sa szerint kétféle: a) igás-munka, mely igavonó állatok erejével és b) kézi munka, mely emberi erővel végeztetik.

Ez utóbbi alól idézett törvénycikk 49. §-sának e) pontja értelmében, mely így szól: «hasonlólag fölmentvék az országban törvényesen elismert minden vallásfelekezetek papi személyei, saját személyeikre nézve» igen is, föl vannak mentve; a következő f) pontban a népiskolákban alkalmazva lévő tanítók személyeire nézve ugyanez áll.

Az előbbi, tudniillik, az igás munka tétele alól való fölmentésre vonatkozólag a c) pont következőleg szól: «a fentebb e) pont alatt említett s mint lelkészek állandóul alkalmazott papi személyek azon fogatai, melyeket fiok-közsegekben előforduló egyházi működéseik rendes teljesítésére használnak.» Tehát, az igás munka tétele alól a pap egyetlen s azon fogata mentes, melyet egyházi működése közben használ, béres, illetve, igás fogatai (ha ugyan vannak ilyenek is) már nem, mikint sokan vélik; oly törvényt, mely ezeket is fölmentené, nem ismerünk.

Igaz, nem tudunk esetet, hogy a pap más nemű fogatai után, az igás munka tételére, mely minden egyes fogat után két nap, rászorítottatott volna; de az is igaz, hogy a községi képviselő-testület a kimutatásban őt is felvette, ha nem, utasítva lett felvételére, melyet később a nélkül, hogy felvett volna, jóakaratulag s talán mert a község első emberét megsérteni, nem akarta, s főleg, mert a községi tisztviselők is csak ily mértékben lévén fölmentve, azt magukon sem hajtották végre.

Végül, azt állítja cikkiró, hogy «a lelkészek a megyei pótadó s az 1890. évi I. törvénycikk 23. §-sában említett utadó alól is mentesek.» Hivatkozik a kereskedelemügyi miniszter 1892. okt. 20-án 58.753 sz. alatti rendeletére, mely nem csak fölmenti, de a már két évre befizetett utadó visszatérítését is elrendeli.

Cikkiró egynek gondolja a megyei pót- és utadót,

pedig az, hasonlóan a községi pót- és utadóhoz, két különböz adónem.

Az 1883. évi XIV t. c. megmondja, mi az a megyei pótadó, mire és mikor vethető ki s mely alól, ob analogiam legis, a papokat mi is menteseknek tartjuk.

A megyei utadóról az 1890. évi I. t. c. 23. §-sa intézkedik, melynek legalább 1 frt. 50 krnak lennie kell, ez alól a 25-ik paragrafus c) pontja azon tanítókat, kiknek évi fizetésük 300 frtot meg nem haladja, személyeket illetőleg, fölmenti, a papokat azonban nem, jóllehet azok is tanítók, de mivel, hol fölmentésről van szó, mint a községi pótadó és vicinál utmunka-adónál, külön-külön említi, egynek, illetve, beleérthetőnek itt sem vehetni.

A kereskedelemügyi miniszter említett 58.753—1892. számú rendelete, melyre egész határozottan hivatkozik, szintén nem menti föl általánosan, csak a törvényhatósági joggal fölruházott városokon s megyei székhelyeken lakó, illetve, alkalmazott lelkészeket.

Ezek tehát azon helyzetben vannak, hogy a már két évre befizetett megyei utadót, idézett rendelet értelmében, nem csak visszakereshetik, de a theologiai szeminarium szent és üdvös céljaira be is küldhetik.

Hogy azonban mi, és kik nem lehetünk szerencsések, törvényhatósági joggal felruházott városokon, vagy megyei székhelyeken lelkészkedni, szintén mentesek lehessünk, bátrak vagyunk, indítványozni: hogy a széki egyházmegye közgyűléséhez hasonlóan, mindenik egyházmegye közgyűlése az egyházkerületi közgyűléshez intézen feliratot, mely ezek alapján akcióba lépne a szokott úton és módon, kérvén a kereskedelemügyi minisztertől a lelkészeknek a megyei utadó alól általános mentességét.

Nemes Ferenc,
alsó-ilosvai ev. ref. pap.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár. 1893. július 13.

Elnökölt főtiszt. püspök aa. Jelen voltak: Bánffy Dezső báró, egyházkerületi főgondnok, dr. Szász Béla, és Domokos Antal, igazgató-tanácsosok; Parádi Kálmán, tanügyi előadó, dr. Deák Albert, ügyvéd, Márkus János, titkár, Deák József, pénztárnok, Bodor Antal, közalap-előadó, és Kádár János, segéd-titkár.

Az ülés megnyitása után, felolvastattak az időközben elnökileg elintézett ügydarabok jegyzékei, s az ismertetett intézkedések tudomásul vétettek.

Tárgyalásra került ezek után:

Müller Mihály, helybeli lakós beadványa, melyben az egyházkerületi épület szomszédságában fekvő házát az egyházkerületnek megvételre följajánlja. Igazgató-Tanácsunk az ajánlatot áttétetni határozta főtiszt. püspök aához az előleges alkudozások megejtése végett.

A póka-kereszturi egyházközség gondnok- és presbiter-választó közgyűlésének az egyházmegyei tanács által jóváhagyott, de Fodor Béla, odavaló egyháztag által megfelebbezett határozata, miután a választás megejtése szabálytalan volt, megsemmisítettett, s az egyházközség új választás megtartására útasított.

Maros-bogáthi egyházközségünk jelentése, mely szerint iskolájának megépítésére a két százalék árendményt

biztosító Zyzda és Király, tordai építész céggel kíván szerződni, jóváhagyó tudásul vétetett.

Marosvásárhelyi egyházközségünk értesítettik, hogy a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek tanítói, fegyelmi tekintetben, az illető egyházmegye fegyelmi törvényszéke alatt állanak.

Zilahi kollegiumunk előjáróságának indokolt kérésére, megengedettett, hogy elemi iskoláját fokozatosan megszüntesse, s e helyett, egy a gimnáziumra előkészítő tanfolyamot rendezzen be.

Enyedi kollegiumunk Előjáróságának a tanítóképezde niveaujának emelése tárgyában tett előterjesztése egy bizottsághoz tétetik át, véleményezés végett, melynek elnökéül főtiszt. püspök aa. tagjaiul pedig Parádi Kálmán, dr. Sárkány Lajos, és Gyarmathy Miklós aa. kéretnek fel.

Dr. Havas Gyula, tanfelügyelő aa. előterjesztése, és a nagy-enyedi kollegium előjáróságának erre vonatkozó javaslata folytán, n.-enyedi kollegiumunk tanárkara felhívatik, hogy a felekezeti népiskolai tanterv módosítása tárgyában javaslatot készíteni sziveskedjék.

M.-vásárhelyi egyházközségünk abbeli kérése, mely szerint felsőbb leányiskolájának tanerőkkel való ellátása céljából 2000 frt. központi segílyt kér, oly megjegyzéssel utasittatik vissza kiegészítésre, hogy ily nagy összegű segíly forrását Ig.-Tanácsunk alig fogja megjelölhetni.

Lisznyói, árpástói, sz.-bonyhai egyházközségeink iskoláinak az állam részére leendő átadása, a kikötött feltételek mellett, engedélyeztetik.

Főt. püspök aa. ajánlatának elfogadásával, a brassói körlelkézi állomásra Nagy Károly, ottani hitoktató nevezetik ki.

Ezek után, főt. püspök aa. az elnöki széket elhagyván, br. Bánffy Dezső főgondnok aa. elnöklete alatt tárgyalás alá vétetett az ig.-tanácsi iroda-helyiség és püspöki lak kibővítési ügye, melyre vonatkozólag Igazgató-Tanácsunk elhatározta, hogy a bemutatott terv szerinti építkezések keresztülvitelét elvileg engedélyezi és az erre szükséges 9000 frt. összeget, az elért tőkezesaporodások terhére, a f. évben tartandó főtiszt. egyházkerulettől fogja kérni.

Az egyházmegyéből.

A vajda-hunyadi egyházmegyéből

(Vége.)

Egyházmegyénk a kerekszámban 6932 □ klmt. területen fekvő Hunyadmegyében 24 anyaegyházközségből áll, illetőleg, a szászvárosi püspöki vizsgálat alatt állóval 25-ből. Ezen 25 egyházközséghez van beoszva 79 diaspora. Hunyadmegyének népessége, az országos névtár szerint, 267895, melyből 13396 magyar, s ebből az egyházunkhoz tartozó reform. vallásuak száma 6731; a miből kitünik, hogy a Hunyadmegyében élő magyarságnak körül-belül felét teszik ref. hiveink. Érdekesebb azon összehasonlítás, melyet egyházmegyénk mai és tizenhárom év előtti népessége között teszen. E szerint, a tizenhárom év előtti népesség állott 5848 lélekből, ma 6731, tehát 883 lélekkel növekedett; lassu növekedés, de mégis haladás.

Nagyobb építkezések, az őszi közgyűlés óta, nem voltak. Most azonban nagyobb szabásu építkezések indulnak folyamatba. Így Hátszegen a templom és papi-lak alakítottat-

nak át 13,000 frt. költséggel. Déván a templom restaurálására indult meg nagy mozgalom, melynek költségeire mintegy 6,000 frt. szükségeltetik; Kristyoron szintén a templom fölépítése vétetett munkálatba, Tordos pedig mintegy másfél ezer forintot lesz kénytelen, ez év folyamában, egyházi épületeinek renoválására fordítani. Fejérviz-Szálláspatakon a templomépítés rég szunyadó eszméje ismét fölébredt. Nehány buzgó hívünk ugyanis mintegy 1400 frt. értékben pénzbeli adomány iránt tett ígéretet. Br. Kemény Miklós ur pedig kijelentette, hogy ha kilátásba helyeztetik, hogy pap lakják Szálláspatakon, kész egyedül papi-lakot építtetni; e mellett a papi fizetésre is hajlandó kétezer frt. alapítványt tenni. És a midőn templomhely hiánya miatt csaknem föl kelle hagyni Szálláspatakon a templom-építés eszméjével, br. Kemény Miklós ur egy új ajánlatot tett, t. i. hogy ő kész, templomépítésre alkalmas helyet adni a saját telkéből, s e mellett ismétli, hogyha ígéretet nyer arra nézve, hogy ott, t. i. Szálláspatakon pap fog lakni, kész azonnal a papi lakást is megvásárolni, mert erre alkalmas helyet talált a községben. E társ-egyházközséget illetőleg, ez a tényállás; különben, ez ügyben, a tárgysorozatban is helyet foglalván, kimondatott, hogy ámbátor Fejérviz majdnem egyedül fogja fedezni a papi fizetést, de miután itt csak egyetlenegy hívünk lakik, míg Szálláspatakon meglehetősen számban vannak hiveink, a megválasztandó pap Szálláspatakon fog lakni.

A főnnebbi szép és örvendetes dolgok felsorolása után, még csak egy egyházközségről szól a jelentés, de a mint megjegyzi, nem valami jól. Ez egyházközség, Hosdát, hol hiveink többsége, egy-két bujtogató vezérlete alatt, hadat izent minden egyházhatóságnak, papját, tanítóját okmányhamisítással és sikkasztással vádolja, s kijelenti, hogy az egyházmege fejében, az esperesben sem bizik meg, stb. stb. s mindezt ékesen írásba foglalva, fölküldötte direkt a mélt. Ig. Tanácsához, a ki a panaszlókat elutasította, miután az általuk emelt vádak, a bekért fölvilágosításokból teljesen alaptalanoknak bizonyultak. Az egész elkeseredés és panasz különben abban áll, hogy az esperes elrendelte, hogy a hosdái afiak. még ez idő szerint tartoznak a papnak a díjlevélileg biztosított borkepét megfizetni, holott ők ettől rövid úton, azon ürügy alatt, mert az ital megváltási összeget, mit ők nagylelkűen egymás között fölosztani akartak volna, az egyházközség kapta és pedig méltán, mert több, mint száz éve, hogy élvezzi azt. Egyébiránt, az értelmesebb nép fölismerte volna az igazságot, ha bujtogatók nem incitálták volna.

Többi egyházközségeinkben béke, rend és nyugalom uralkodik s így mindenik kellő erélylyel teljesíti nagyfontosságú miszsióját. Ezek után jelezve, hogy Réthi Lajos, kir. tanfelügyelő, nyári menhelyek létesítésére öt iskolánk részére helyezett 50—50 frt. segílyt kilátásba, és végül Kovács Lajos, losádi ifju lelkész afiát papi testületünkbe bekebelezettnek nyilvánítván, isten áldását, segedelmét kéri munkálkodásunkra. Az itt csak vázlatosan elmondott esperesi jelentés, mint fontos adatokat tartalmazó, teljes egészében jegyzőkönyvre vétetni, határozottatott.

Az esperesi jelentés után, következett a jegyző referádája az egyházmegei tanács által ellátott ügydarabokról. Négy ülésben több mint negyven ügy láttatott el; ezenkívül, mindenik egyházközség költségvetése és évi számadása is felül lett vizsgálva. Az egyházmegei tanács lelkiismeretes munkásságára valló jegyzői referáda után, a tanügyi előadó olvasta föl ter-

jedelmes jelentését, melyből örömmel értesültünk, hogy iskoláink, egy-kettőt kivéve, mind megfelelnek a kor követelményeinek. A tanítás mindenütt igen jó eredménnyel foly, tanítóink hivatásszerűleg fogják föl és teljesítik szép és nemes föladataikat. Egyébiránt, az egész egyházmegejében a tankötelesek száma 496 fiu, 416 leány, együttesen 912. Ebből tanult 433 fiu, 382 leány, együttesen 815, vagyis, az összes tanköteleseknek 90%.

Ezután, az egyházmegei és gyámintézeti számadások lettek fölülvizsgálva, a melyek mind rendben találtattak, s kezelőik, a kellő szokott föntartással, a számadások terhe alól feloldattak.

Egy néhány felsőbb leirat fölolvása s az egyházközségek részéről beérkezett kérvények és felebbezések kellő elintézése után, esperes aa. az ülést befejezte.

Hogy a gyűlés után társas ebédre gyűltünk össze, hol szebbnél-szebb toásztok hangzottak el, nem is kell mondanom, de már azt nem hagyhatom említés nélkül, hogy a v. hunyadi intelligencia néhány lelkes tagja s azok között, a román nemzetiségű, de igazán magyarán érző derék polgármester, Donilla György, szép és ékes szavakban üdvözölte egyházmegejénket s annak megjelent tagjait. A szives üdvözlés és forró kézszerítés részünkről melegen lett viszonzva. Adja isten, hogy mindenki elérje és megnyerje azt, a mit itt a szerető szívek óhajtottak!

Juhász Izidor,
piski-telepi ev. ref. körlelkész.

Papi Értekezlet.

A marosi egyházmege egyik fiók-köre, a marosvásárhelyi, június 19-én tartotta meg tavaszi rendes Papi Értekezletét, Szekesen. Nehány, a körbe tartozó tagtársunk, kivételével, szép számmal gyülekezénk. A gyülekezet megtöltötte a templomot.

Nálunk elfogadott elv, hogy az isentisztelet kezdő, alkotó része az Értekezletnek; mert a gyertyát nem azért gyújtják meg, hogy véka alá rejtsek.

Eszmékben gazdag imát mondott Tóth László, karácsonfalvi lelkész. Utána Molnár Albert, marosvásárhelyi pap lépett a szószékre, s alapul vevén I. Timotheus III. 13-ik versét, megragadóan rajzolta azon szolgálatot, melylyel az első és utolsó ember egyiránt becsületet, méltóságot szerezhet magának. Molnárt hallgatni: nagy lelki élvezet, és tanulás. Bár minél hamarabb látnának napvilágot munkái, hogy más elmék is termékenyüljenek belőlük!

Istentisztelet végeztével, Vass Tamás, elnök, megnyitó beszédében ecsetelvén a korszellemet, találó vonásokkal festi a jövő papjának hivatását, munkakörét és a mezőt, melyen a pásztor és nyája találkoznak istenországa munkájában.

Utána, Tóth László mély, és alapos tájékozottságra valló tanulmányt olvasott fel az egyházpolitikai helyzetről, kiemelvén annak fény- és árny-oldalait, s végül, oda konkludál, hogy a magyar protestánsizmus sohasem tagadhatja meg egy olyan törvényhez való hozzájárulását, mely a nemzet erősödését, és a jogviszonyok tisztázását célozza a felekezetek között.

Majd, Fábian Miklós értekezik a vasárnapi munkaszünetről, tapasztalati tényekkel világosítván meg állításait.

Előterjeszti az általa gondolt javaslatokat is, melyekkel népünk vallás-erkölcsi életét nemesíteni, tisztítani és anyagi helyzetét javítani, lehetne. Értekezletünk abban állapotott meg, hogy e praktikus értékkel bíró munka átteendő az egyházmegei központi Papi Értekezlethez, majd az egyházmegei közgyűléshez, mely aztán hasson oda, hogy a politikai hatóság is munkáljon közre a nép erkölcsi és anyagi java érdekében.

Mindjárt, az elnöki megnyitó után, kellett volna szólnom somosdi pap, Szász Ferenc bátyánk elmefuttatásáról, melyet azon téma felett tartott: «Az isten, és ember egymáshoz való viszonya, s ebből folyólag az örökélet». Vajjon, igaz lenne az a megjegyzés, melyet egy, az értekezletünk iránt igen érdeklődő világi férfi tett, hogy a régiek sokkal többet tanultak, mint a maiak? Hogy Plato, Arisztoteles és a többi az ősz fej idegeit most is rezgeti és mindenestől ott fogva tartatik, arról nagyon megbizonyosodtunk; «azért, a vén ember előtt fölkelj, és az ő orcáját megbecsüljed». Az egész filozófiai munka oly könnyen érthetőleg volt előadva, hogy az egyszerű nép is, mely tán nem foglalkozik bölcsellett, látható érdeklődéssel, és megértéssel hallgatta.

Korollárium volt az Értekezletnek és a napnak is, Erdélyi Sámuel, székesi pap felolvasása, melyben egyházának történetét ismertette. A legfényesebb lapon az Illyés-család van fölírva. A székesi egyházban, templomban, minden emlék az Illyés-családról beszél. A hol ily pátronus van, ott nincs meszeletlen templom, esőviztől mosott, sárgult menyezett, és falak, hanem külső csín, és az egyszerűségben előkelőség. A mostani pátronus, Illyés Lajos, hogy szereti egyházát, minden lépten-nyomon kimutatja. «A jó ember az ő szívének jó kincséből hoz elé jókat.»

Káli József,
nagyernyei ev. ref. pap.

A görgényi egyházmegyéből.

A görgényi egyházmegyének június 15-én általános Papi Értekezleti, 16-án gyámintézeti alakuló, és egyházmegyei tisztújító közgyűlése volt. Az Értekezletet egyházmegyei tanácsi, házassági és köztörvényszéki ülés előzvé meg. Lemenőben volt a nap. Görgény hegyei mögött már leskelődött a *sötét. Farkas Károly elnöki megnyitója még kitellett, de egyéb csak úgy egy-kettő számba lehetett. Így is jó volt, főképpen ha máskor még jobban lesz.

16-án megalakult a gyámintézet külön direkciója, hogy a módosított és minden fórumon hitelesített alapszabályok értelmében intézze keblü ügyeit, melyeket eddig az egyházmegyei tanács teljes jó akarattal, de csak okkupált joggal végzett. Elnök lett Lénárt József, jegyző Pap Lajos, pénztárnok Gergely Lajos. Választmányi tagok: Székely Ferenc, Csiki Károly, Tavasz József, Szabolcska Mihály, és Jánosi Béla. Legyen e választás, ez intézmény az urnak tetsző, s általa megáldott. Özvegyek és árvák epedve néznek reá. Órállók, vigyázatok!

Közgyűlésünk et istentisztelet előzte meg, melyet Jánosi Béla végzett. Esperes aa. megnyitójában a letelt félév rövid történetét adja, mely egyetemes egyházunkban a zsinati törvényhozás bevezetésének, az alkotmányrevíziót követő közigazgatási és törvénykezési állapot egyöntetű megalkotásának és országos szellemet, messi jövöbe kiható és áldásos eredményekkel biztató kezdeményezéseinek, mint az országos papi nyugdíj, s özvegy-árvai alap megindításának, az országos közalap szabályai revíziójának, az egyházunkat, mind népességénél, mind súlyánál fogva megillető államsegély méltányos és a többi felekezetek által élvezett javaknak megfelelő fölemelése iránt, kormányhoz és törvényhozáshoz küldött petíciónak a korszaka volt. Az egyház-

politikai kérdéseket bár nem traktálja provokálólag, mégis tesz pár reflexiót. Az anyakönyvek államosításával ért anyagi veszteségeket kipótolja az állami érvényesülés, melyet csak örömmel láthatunk. Nagyobbak a felekezet-nélküliség veszélyei, melyek nagyobb élet-halál harcra hívnak, mint talán egykor a börtönök, a gálya-rabság.

Papi karunkból két tag dőlt ki, Sárkány Dániel, n.ercsei és Szabó Sámuel, abafai lelkészársaink. Emlékeztük legyen áldott! Eltávozott Nagy András, sárpataki káplán Nyárádszentimrére, hozzánk hivatott Benedek Árpád Vajdaszentivánra. Farkas Károly sáromberki tanító Egerbegyre távozván, helye Makkai Kálmánnal tölthetett be. Képviselőink sorából egy egyházmegyénk ügyeiért évtizedek óta nemesen érdeklődő, munkáló derék egyháztag és hazafi, Tolvaj Ferenc egyker. képvis. törvényszék: híró és egyhm. képviselő dőlt ki. Emlékezete a jók szívében élni fog!

Megemlítve még több rendbeli folyamatban levő templom, iskola és papilak építését, helyet enged a tárgysorozatnak, melynek rendjén bekebelezetetik Pál Károly, toplicai körlelkész és olvastatik az egyhm. tanács működéséről szóló jelentés. Egy egyházban, gondnok-választás miatt, történt zavar, egyben pedig a tanító ellen adtak be panaszok. A sárpataki tanító-fizetés megosztása nem volt keresztülvihető. Kepezési rendszerünk javul. N-Ercsében, Szentivánon, Pókában, Felfaluban, Vécse a letelt félév alatt vagy részleges, vagy teljes kepezési törvényszék: híró és egyhm. képviselő dőlt ki. Emlékezete a jók szívében élni fog!

A kántor-tanítói fizetéseknek a szilágy-szolnoki indítvány szerint $\frac{2}{3}$ tanítói és $\frac{1}{3}$ kántori fizetésekre osztását közgyűlésünk nem helyesli, s a feles megosztás mellett kíván maradni és pedig úgy, hogy a kántori fizetésekbe számitassék 1. a kanonika porció, 2. biztos egyházi alapok; a tanítóiba: 1. kepe, 2. tandíj, 3. egyéb ingadozóbb jövedelmek; a felmerülhető kombinációk szerint indítványoztatott, hogy: 1. Hol mind csak kepe van, egyenlően oszoljék, 2. ha csak kanonika van, szintén. 3. Nem telvén ki a kanonikából a fél kántori fizetés, kepeből és alapokból pótoltasék. 4. Ha a fél kántori fizetésen felül kanonika marad, a tanítóhoz megy. Lakás, gazdasági épületek, veteményes kert legyen a kántornak biztosítva. Mint sürgős kívánság merült föl azon eszme, hogy minden kanonika a lelkészi, tanítói hivatalokról az egyházakra, mint tulajdonosokra irattassanak át. Elláttattak a direktori gyámintézeti és alapítványi pénztárak számadásai, a gyámosztalék 56 frt. 25 kban állapított meg Szabó Sámuel 1300 forintos alapítványának folyósítása jövő évre halasztotta. Tanügyi előadó jelentése után, megejtetett a tisztújítás. Főjegyző lett: Tavasz József, aljegyző: Csekme Ferenc, direktor-számvevő: Dénes József, közalapítványi és gyámpénztáros: Gergely Lajos, köztörvényszéki rendes bíró: Rosnyai Ferenc, kir. járásbíró, pótbíró Patáki György, birtokos; a számvizsgáló-bizottság papi tagjai: Székely Ferenc és Jánosi Béla, világi: Körösi Albert, főszolgabíró, a kandidáló-bizottságba bevasztattott: Kovács Ákos. Két házassági törvényszéki bírói helyre: Pap Lajos és Farkas Károly.

Programm és tárgyszerű jelentésem ennyi. Hozzá nem tettem, belőle el nem vettem. Adom tudtára mindeneknek, hogy a görgényi egyházmegye a csendes és üdvös munkálkodás terén él és virágzik!

Csekme Ferenc.

TÁRCA.

A verizmusról.

Napról-napra olvasom a különböző lapok tárca-cikkeit, rajzait, verseit; de lelkem alig talál egy-egy jól eső pihenőre. Csaknem minden terméken szürkeség, borzongató köd terjeng;

de nem rezdül át rajtuk még csak egyetlen egy vigasztaló csillagsugár sem. Hiu, önző érdekek, bűnös szenvedélyek hitvány küzködése tárul föl előttünk, a mely bűnbe, s boldogtalanságba sodor, s nem vonul át rajtuk az önmegtadgató, önfeláldozó szeretetnek egyetlen meleg sugara sem, a mely

főlemel, vagy legalább vigaszt önt a lélekbe. A remények, örömök visszataszító temetőjében járunk; de nincs kapuján a vigasztaló «Föltámadunk». Nem leng a sirok között a halhatatlanság meleg fuvallata. Csak azt rajzolja szeretettel, a mi csunya, rossz; a mi az olvasó lelkét kellemetlen érzéssel tölti el. Komikus, humoros tárgyú termékek csak boszuságot keltenek; mert nem a javítható gyarlóságokat, fonákságokat teszik nevetéssé, hanem csábító szemtelenségek diadalát ünneplik, s így céljukat tévesztve, nem gyönyörködtetve oktatnak a fonákságaink felismerésére, kerülésére; tragikus tárgyú termékek nem megnyugvást, hanem fölháborodást okoznak lelkünkben, mert csak rossz rémdrámafélék, szemtelenségek, vadságok rajzai, s így nem fakasztják föl szívünk mélyéből a részvétnéket azt a meleg könnyét, mely javítja, szelidíti lelkünk nem eléggé emberies vonásait; Arany Piroskáját, Rozgonyinét; Vörösmarty Szép Ilonkáját, merengő Lauráját. Házasságtörők, férj- és szerető-gyilkosok, férj-hajhászok, szemérmetlen kacérkodók riasztották el irodalmunkból, abból az irodalomból, a hová fordulunk ma is szívesen, midőn az élet fertőjének meztelen rajzától megundorodva, vágyódunk egy eszményibb világ derült verőfénye után, ha a nőt teljes bájában akarjuk szemlélni, ha igazi emberben akarunk gyönyörködni.

Való igaz, hogy az élet sok salakot dőb föl. Való igaz, hogy vannak nők, kik nemüknek tagadásai, kik gonosz-lelkűségükben más ártatlanok ártalmára törekcszenek; kiket az önző szenvedély, a tehetetlen hatalmi vágy teljesen elvakít; de, vajjon méltók-e ezek arra, hogy sem magukat, sem másokat nem boldogító szenvedélyeik kielégítésének rajzát adjuk, gonosz céljaikhoz juttassuk, a nélkül, hogy meg ne dörögtenek fejük felett a vészthozó villámot; ki ne mutatnánk, miképpen fognak diadalmaskodni szenvedélyeik üldözöttjei, s ily módon édes megnyugvást ne keltenénk az olvasó lelkében, erőt, bizalmat az erkölcsi világrend iránt, a mely kérelhetetlenül sújt, akár nyilvánosan, akár kínos lelkiismereti furdalással. Mily undorító a kép, melyben a nő a miatta önmagát kivégző férj véres hullája fölött gúnykacajjal omlik szeretője karjába, a helyett, hogy vétkes útjában e csapás föltartóztatná, bánatra hangolná, és bűnhődne. Igaz, hogy az ilyen, s hasonló tárgyak, melyek az olvasó lelkében csak boszuságot, de nem megnyugvást keltenek, az életből vannak merítve, a hol a csomót, igen gyakran, gyilkosság, öngyilkosság, párbaj oldja meg; de vajjon a való életnek ily nyers rajza, a pusztá verizmus egy szebb, magasabb eszme érzetése nélkül, gyönyörködtetheti-e a lelket, lehet-e esztétikai elv?

S vajjon, nyert-e irodalmunk tartalmában, alakban általa? Semmit. De igen sokat veszít az élet miattuk zománccából; csak napi efemer értékűek, a durva, nyers valónak gyakran még stílus tekintetében sem sikerült elmondásai. A költészethez azoknak semmi közük. De kiszámíthatatlan pusztulást okoznak az ifjak lelkében. Kivetkőztetik az élet nehezebb, de szebb oldala iránt való vonzalomból. Az élet sokféle viszontagságában nem érzik föl a magasabb eszmét, a mely miatt a lélek azok szíves tüzésére vállalkozik, sőt mások szenvedésében csak gunyra találnak okot, nevetésre alkalmat, mert kedvelt thema a házas élet s kiváló szeretettel festik ennek ferde kinövéseit, egy-egy elcsábítható alakját s a csábításnak, melyben főszemélyül rendesen huszártisztet alkalmaznak s azok áldozataiban csak durva élcelődésre találnak alkalmat, a helyett, hogy kutatnák a lélektani okot, a helyett, hogy szellemes rajzolásban tüntetnék föl,

hogy a házas élet első alapföltétele a szívek kölcsönös vonzódásán alapuló szerelem s a meggondoltság, míg az érdek-házasságok magukban hordják bomlasztó elemüket s így elriasztják az ifjakat a nemes célért való nemes küzdéstől s vagy érzéki multságokban, vagy pisztolyban keresnek üdvöt. A fiatal nőkre pedig ez az irány veszedelmes iskola, melynek oly szomorú következményei lehetnek, a minőkről Horatius ir hatalmas ódájában (III. 6.). S ugyan, mi boldogítja inkább a szívet: a sejtés-e, vagy a görcsői vizsgálat eredménye? Mi teszi oly vonzóvá a bimbójában levő lánykát: a sejtés-e, vagy a tudás? Az a hajadoni szemérem-e, a mely ott ég az ajkakon, ott pirul az arcokon, ott ragyog ép tisztaságában a szemekben, vagy annak megtagadása? S a kifeslett rózsát, a boldogságtól sugárzó asszonykát mi teszi oly büvölővé, oly titokzatos széppé? Nem-e a tudásnak nemtudása? S vajjon, szerethetjük-e azt az irodalmat, mely a napi életet napi kicsinyes küzdelmeivel magasabb eszme föltüntetése nélkül mondja el s a melyben lelkünk nem talál oly valamit, mi a mindennapiság fölé emelné s édes gyönyörrel járná át a napi küzdelemben kifáradt szívet?

Ha ismernék íróink az embert, nem a maga szemtelenségében, vadságában, ha ismernék Arany e sorának jelentőségét: embernek lenni mindig s minden körülményben; ha ismernék e sorok titkát:

Messze, messze eltűnőben,
Hajnal idő zöld mezőben,
Csönd a fákon, köd virágon,
Isten kéz a némaságon;

nem a szemtelenségek, nem a hitványságok, nem a nem-szép verisztikus, durva ecsettel való festésében találnák örömeiket, hanem a real-ideális irányban; míg a nemesítő kritika főnem emeli szavát, míg irodalmunk a röghöz tapad, görcsői vizsgálatok pontos leírását tartja szépnek; míg a névkultuszt üzi: addig termékei nem okozhatnak gyönyört a valódi emberi szívnek. Igaz, az író is a kor szülötte, de a valódi író művével a kor fölött áll, s a képzelem tüzevel megnevesítve zengi a forró érzelmeket. Szépen ide illenek: Gottschall szavai: «Az idő kerekai forognak, az emberiség új pályákat ér el, új érdekek harca zajlik elő. A költő, természetesen, az embert tekintvén, e forrongás középpontjának, mint művésze főtárgyát, itt is fel fogja őt keresni; a tarka világban új és gazdagabb anyagot fog találni, de ebbe saját nagy lelkét nézi bele. Az új kulturai korszak külső ségei nem vakítják meg őt, mint az apró szellemeket és látszat-költőket, kik az idők muló érdekeinek és céljainak szolgálnak, hanem az megragadja az örök fejlődés fonalát, a jelenségek prózája nem hozza őt tévedésbe, habár az sűrű felhő gyanánt szakad is le, hanem az örök eszmének sugarával éppen e felhő cseppjeiből teremti a szépség szivárványát.»

Csak így hirdethetik a költők mindenkor a nép legméltóbb s legemberibb érzelmeit; csak így zenghetik a lelkesítő nemzeti eseményeket s hagyományokat; csak az érdemes a valódi költői névre, ki megfelelő hangot tud adni az érzelmeknek; ki nem leszállani tud hozzánk, de magához emelni; csak így lesz a szép mű a hitnek, reménynek s szeretetnek ápolója; iránytű az élet hullámos tengerén, melynek zivatarai között reménnyel nézünk a felettünk ragyogó, örök boldogságot ígéro csillagokhoz.

És legalább ezt a hitet ne pusztítsa ki a verizmus!

Különfélék.

= **A lelkesképesítő vizsgálatok** folyó évi szeptember 1. és 2-án fognak megtartani, főtiszt. püspök ur jóváhagyása folytán. Felkérem a vizsgákra készülő theol. ifjakat, hogy jelentkezéseiket, esetleg, szolgálati bizonyítványaikat, dolgozataikat augusztus 15-éig a theol. akadémia dekáni hivatalhoz küldjék be. N.-Enyeden, 1893. jul. 15. Berde Sándor, a dekán helyett.

= **Királyi adomány.** A dévai ev. ref. egyházközség régi s történelmi nevezetességgel bíró temploma kijavítására, Ő Felsege, a király, magánpénztárából, 100 frt. legkegyelmesebb segílyt adományozott.

= **Dioszeghy Mór,** érkávási paptársunktól ismét megjelent egy csinosan kiállított kötet költemény «Fellegetés» cím alatt. Hogy Dioszeghy barátunknak minő hely jutott, vagy fog jutni az irodalomban, azt majd az idő fogja megmutatni, mely kérelhetetlenül elpusztítja azt, a mi életre nem képes, és hatalmas tölgygyé növeli az egészséges makot. Annyi bizonyos, hogy lényében sok a rokonszenves. Kedélye, hangulata méla, borongásra hajló; szenvedélye nem ostromolja az egeket és nem dobálozik villámokkal. Elegikus természet, egyszerű hangon, követelés nélkül, őszintén beszél, panaszol és megnyugszik. Könyvének ára 1 frt. Megérdemli, hogy pártolásra találjon

= **Meghívó.** Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye általános Papi Értekezletének udvarhelyi fiok-köre értekezleti gyűlést fog tartani folyó július 26-ik napján, tiszteletes Kovács Sándor tagtársunk szíves meghívása folytán, telekfalvi egyházközségünkben, mikor Értekezletünk nevezett agg-kartársunkat azon egyházban 50 éves lelkeskedése alkalmából üdvözölni fogja. Isteni tiszteletet végez nagytiszteletű Menyhart András, ref. esperes aa. Jelzett gyűlésre kartárs aait. tisztelettel meghívom. Bágy, 1893. július 12. Veres Ferenc, fiok-köri elnök.

= **Kortársak, Zeitgenossen,** Vekodruhovia, cím alatt a magyar, német és tót ifjuság és nép számára Kőrösi László dr. író és fővárosi főreáliskolai tanár szerkesztésében és kiadásában új füzetes irodalmi vállalat indul meg, mely hazafias és tanító irányánál fogva, megérdemli az olvasóközönség pártfogását. A Franklin-társulat nyomdájában készülő egy-egy diszes füzet bolti ára 30 kr. Öt füzet előfizetési ára egy forint, a mely összeg a szerkesztő-kiadó nevére (Budapest, Andrassy-ut, 25. sz. a.) küldendő.

= **Gróf Kun Kocsárd, főgondnok ur,** ő méltósága, tek. Berivóy János, gondnok, és tek. Fogarassy Zsigmond, presbiter urak, az algyógyi közös birtokosság korcsmáregale közpénztára feleslegének felosztása alkalmából, az illetékükbe járuló mennyiséget, és pedig: gróf Kun Kocsárd ur ő mltsaga 372 frt. 40 krt, tek. Berivóy János ur, 10 frt.

46 krt és tek. Fogarassy Zsigmond ur, 3 frt. 58 krt, összesen, 386 frt. 44 krt, az algyógyi ref. egyházközség szükségsei fedezésére kegyeskedtek adományozni. A jó tett jutalmát megadja maga a jó cselekedet. Én pedig egyházközségem és a magam nevében, hálás köszönetemnek adok e helyen is kifejezést, a kegyes adakozó uraknak jótékony adományaikért, melyekkel az annyi szükséggel küzdő egyháznak sorsán segíteni, igyekeztek. Ez áldozattételük nem első és nem utolsó az urnak oltarán! Algyógy, 1893. július 9-én. Jakab Mózsza, ev. ref. pap.

= **Hálás köszönet.** Kellemes meglepetésben részesült a parajdi ev. ref. egyház folyó évi jul. 14-én. E napon kaptam a következő névjegyet. «Mélyen tisztelt tiszteletes ur! Ezen kelyhet, mint szerény ajándékomat, küldöm az egyháznak, a mindenható isten dicséretére Szíves üdvözléssel. Dr. Kovácsné, Lestyán Janka.» Egyházzam kapott egy 832 grám súlyu, fél liter őraltalmu, belől aranyozott, igen csinos kiállítású urasztali ezüst poharat. Egyházzam nevében tett hálás köszönetem nyilvánítása mellett, pár szóban, meg kell mondjam, kicsoda e nemes szívű adakozó. A múlt század utolsó s ennek első felében, a most már, fájdalom, férfi ágon kihalóban levő nemes Mátyus-család volt a parajdi és felső-sófalvi egyházaknak pátronusa. E családnak sok kisebb, s nagyobb számot tevő adományai közül csak egyet említek meg, 1790-ben, templomunk építésekor, hogy a torony bádoggal fedessék meg, egyezer magyar forintot felül ajándékoztak. E feledhetetlen emlékü családnak női ágon számos unokája van: ezek közül való dr. Kovács Gábor ur, sóhivatali és köri orvos, ugyszintén kedves neje, Lestyán Janka, ónagysrga. Ez ifju pár csak most foglalta el a parajdi ref. egyházban nemes lelkű elődeinek méltó helyét. S hogy méltó unokák, megmutatták e becses adományukkal, melyért fogadják egyházzam nevében hálás köszönetemet. Parajd, 1893. jul. 15. Csizsér Zsigmond, ev. ref. pap.

= **Ujítás az iskolai térképek terén.** A Lampel-féle könyvkiadó cég (Wodianer F. és fiai) rendkívül érdekes kivitelű megyei térképeket kezd közzébocsátani, melyek népiskoláink körében bizonynyal csakhamar a legszélesebb körű elterjedésre fognak szert tenni. E térképek ugyanis, egybehangzóan a tanterv ama követelésével, hogy a népiskolában a szemléleti oktatásnak a lehető legtágasabb tér biztosíttassék, nemcsak a közigazgatási beosztást, a városokat, folyókat, vasutakat, megyei utakat, stb. tüntetik föl a legáttekinthetőbb módon: hanem, a mit eddig még sehol meg nem kíséreltek, feltüntetik egyuttal, a térkép keretéül alkalmazott színezett rajzokban, az illető megye terményeit, lakossága viseletét, foglalkozását, a megye legfontosabb épületeit, vidékeit; sőt még ennél is tovább menvén: a megye területén lefolyt legfontosabb történelmi eseményeket is rajzban mutatják be. Így pl. az előttünk levő csongrádmegyei térkép kerete a következőket ábrázolja: a megye címerét, a szegedi rakodót, halász-szerszámokat, a csongrádi népviseletet egy parasztleányon és egy kanászon, a szegedi gőzmalmot és annak gyártmányait, a szegedi szappant, buzát, tengerit, dohányt, paprikát, egy ménest. és végre, bemutatja ügyes képen a pusztaszeri gyűlést. Hasonló módon van bekeretezve Krassó-Szörénymegye térképe Herkulesfürdő rajzával, az oláh népviselettel stb. Hogy ilyenformán a földrajzi oktatás sokkal könnyebbé és sikeresebbé van tév., azt fölösleges bizonyítanunk. Örvendünk, hogy e becses ujítást magyar pedagógusok kezdeményezik s óhajtjuk, hogy az új térképek használata terén is a magyar népiskolák legyenek az elsők. A kiadók, a kik eszméjüket szabadalommal is védik, igen olcsón, 20 és 30 kr.-jával árulják a térképeket.

HIVATALOS RÉSZ.

722—1893.

KÖRLEVÉL,

az összes Esperesekhez és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak Pappaihoz.

A püspöki jelentés összeállításához szükséges adatok beküldésének határidejéül augusztus hó 10-ét tűzöm ki, és fölkérem cimzettek, hogy szem előtt tartva a »Prot. Közlöny« múlt évi 28. számában 757. sz. a. megjelent körlevelemet, azokat a jelzett határnapi mulhatatlanul küldjék be hozzám.

Az ev. ref. püspöki hivataltól.

Kolozsvárt, 1893. július 17-én. Szász Domokos.
ref. püspök.

1813—1893.

KÖRLEVÉL,

Valamennyi erd. ev. ref. kollegium m. tt. Elöljáróságának.

A közoktatási m. kir. miniszterium f. é. 26,459. VI. 23. sz. a. kelt felhívása nyomán, és az országos közoktatási tanács birálatos jelentése alapján, megszerzésre ajánljuk a Rozonovszky Frigyes budapesti praeparatoriumában (II. ker. Hun-

falvy-utca 4. és 6.) készült természetrajzi praeparatumokat és tanszereket, melyek a külföldiekkel mind minőség, mind ár tekintetében kiállják a versenyt.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvárt, 1893. július 15.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Domokos Antal,
ig. tanácsos, elnök helyett.

1760—1893

ÉRTESÍTÉS,

mindenik egyházmegyénk nt. Espereséhez; összes püspöki egyházaink tt. Tanácsaihoz és keblü kollegiumaink mélt. tt. Elöljáróságaihoz.

A folyó évi márc. hó 14—19. napjain tartott egyetemes konvent jegyzőkönyveiből a megfelelő számú példányok hatóságunkhoz leérkezvén, értesítjük a mt. Cimet, hogy azokból minden anyaegyházközség részére 1—1 példány, az egyházmegyei levéltárak részére szintén 1—1 példány, m. vásárhelyi, szászvárosi és n.-enyedi püspöki egyházaink részére 3—3 példány, deési, kézdi-vásárhelyi és s.-szt.-györgyi püs-

pöki egyházaink részére 2—2 példány; fogarasi, illyefalvi és sz.udvarhelyi püspöki egyházaink részére 1—1 példány és mindenik kollegiumunk részére 1—1 példányt szétküldöttünk.

A jegyzőkönyv ára ezidőszerint még nem tudható s így erről később fogjuk tt. Cimedet értesíteni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. július 12-én.

Márkus Fános,
titkár.

Domokos Antal,
ig. tanácsos, elnök helyett.

719—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sz.-szolnoki ev. ref. egyházmegyébe kebelezett ér-szent-királyi II. osztályú papi állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: lakás s ehez tartozó kert és melléképületeken kívül, kepe, canonica portio és dézma-kárpótlás címén, egyházhatósággal 643 frt. 20¹/₂-kr-ra van becsülve.

A megválasztandó az egyházmegyei özvegy-árvai és papi temetkezési intézetnek kötelezett tagja s mint ilyen, a megállapított évi járulékokat és illetményeket hordozni, köteles.

Pályázati határnap f. é. aug. 20. Folyamodványok nagytiszt. Viski Pál, esperes aához küldendők, Zoványra.

Kolozsvártt, 1893. július 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

721—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett s ó v á r a d i III ad osztályú egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes lakás, gazdasági épületek, gyümölcsös és veteményes kerten kívül, egyházhatósági becslés szerint, 596 frt. 81 kr.

Pályázati határnap: aug. 20. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1893. jul. 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

721—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett h a v a d a d o r j á n i IV-ed osztályú egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, beltelek, gazdasági épületek, gyümölcsös és veteményes kerten kívül, egyházhatósági becslés szerint, 406 forint 67 kr. melyből 60 forint készpénz.

Pályázati határnap: aug. 20. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1893. július 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

704—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a n a g y - e n y e d i püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség egyik papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: kerttel és a szükséges mellék-épületekkel ellátott, magyar-utcai lakás, és egyházhatósági hivatalos becslés szerint, 1200 forint 48 kr., melyből mintegy 600 frt. készpénz, a többi fakepe és kanonika porcio haszonélvezete.

Pályázati határnap: augusztus hó 15. Folyamodványok az ev. ref. püspöki hivatalhoz küldendők, Kolozsvárra.

Kolozsvártt, 1893. július 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

707—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület főhatósága alatt álló, romániai galatzi ev. ref. egyházközség tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: a) a kerületi pénztárból évi 300 frt. évnegyedi utólagos részletekben; b) a tanulóktól havonként 30—40 frank (15—20 frt) tandij; c) a hivektől esetleg begyüldendő évi 120 frank (55 frt); d) tisztességes lakás.

Kötelelességei: a népiskolában, a törvények értelmében, rendesen tanítani, és a beszolgáló lelkész akadályoz-

tatása esetén, vasárnap és ünnepnapokon délelőtt, az isteni tiszteletet végezni.

Pályázati határnap: aug. 15. Folyamodványok a püspöki hivatalhoz küldendők Kolozsvárra.

Kolozsvártt, 1893. jul. 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

721—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett g y a l a k ú t i egyházközség énekvezér-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületek és kerten kívül, egyházhatósági becslés szerint, 252 frt. 92 kr. melyből 154 forint készpénz. E javadalom nem sokára 40 forintnyi tandijjal emeltetik.

Pályázati határnap: aug. 20. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához intézendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1893. július 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

721—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett c s ó k a i egyházközség énekvezér-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakás és egyházhatósági becslés szerint, 149 frt. 77 kr.

Pályázati határnap: aug. 20. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1893. július 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

721—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett s e l y e i egyházközség énekvezér-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes lakás, beltelek, és kerten kívül, egyházhatósági hivatalos becslés szerint, 222 forint, melyből 85 forint készpénz.

Pályázati határnap: aug. 20. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1893. július 17. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

82—1893.

PÁLYÁZAT.

A maros-vásárhelyi ev. ref. kollegiumnál a német nyelvtani helyettes-tanári állásra pályázat hirdettetik évi 800 frt. fizetéssel. Pályázhatnak oly ref. tanár-jelöltek, a kik egyetemi tanulmányaikat bevégezve, legalább alapvizsgát tettek. A megválasztott köteles, heti 18 óran német nyelvet tanítani. A pályázók szabályszerűen felszerelt folyamodványaikat a maros-vásárhelyi ev. ref. kollegium mélt. t. t. előjáróságához címezve, folyó év aug. 15-ig küldjék be.

A maros-vásárhelyi ev. ref. kollegium előjárósága.

M.-Vásárhelyen, 1893. június 30-án.

Gyulai Kálmán,
jegyző.

Dósa Elek,
gondnok.

634—1893. HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VALÓPERBE.

Brassói lakos, gör. kel. vallásu, Florea George Catanas, férjét, brassói lakos, ev. ref. vallásu Nagy Árpádot, ki öt ezelőtt 10 évvel hűtlenül elhagyta, s azóta sem tartózkodási helye, sem életben léte felől tudomása nincs: ezennel a sepsi ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke elé hirdetményesen oly kijelentéssel idézteti, hogy mától számított 6 hónap lefolyása alatt említett házassági törvényszék előtt jelenjék meg, mert akár megjelenik, akár nem, ellene, mint hűtlenül elhagyó ellen, a válópert úgy is megindítja és le fogja járni.

A sepsi ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától.

Nagy-Borosnyón, 1893. jul. 12. *Zágoni Pál,*
evang. reform. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Mai számunkhoz egy negyed iv melléklet van csatolva.

Nyomatott Ajtai K. Albert könyvnyomdájában Kolozsvártt.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Julius 27.

30. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Berde Sándor, theol. tanár felolvasása.

(A júl. 7-iki elő-Értekezleten.)

Hivatalos, tulajdonképpen, ezen Értekezleten nem vagyok. Ha én ez Értekezleten mégis megjelenek, és szót emelek papságunk és egyházmegegyeink ez érdemes képviselői előtt annak bizonyára fontos okának kell lenni. S ezen okok igen közel fekvők, és könnyen érthetők. Az érdeklődés az első, melylyel kezdet óta a Papi Értekezlet ügye iránt viseltetem. És még egy másik. Dacára annak, hogy a gyakorlati lelkészkedés mezejéről elszólitott az egyházkerület bizodalma, kiválólag az elméleti pap-növelés ügyének egyik munkásául állított (a theologiai akadémia növendékei mellé), én azért a papsággal mindig egynek éreztem magamat, és soha szem elől nem tévesztettem, hogy mi g y a k o r l a t i lelkészek növelésére vagyunk első sorban hivatva. Oly lelkészekéire, kik a modern társadalom, szent vallásunk magasztos eszméinek, a hívek lelki gondozásának, s nemzetünk igaz érdekeinek, tudományos alappal, kellő műveltséggel bíró, lelkesült, buzgó szolgálói támaszai legyenek. A t h e o l o g i a i a k a d é m i a erre minden kitelhetőt meg is teszen, s úgy bocsátja ki az élet mezejére ifjait.

Kérdés, azonban: megmaradhat-e minden lelkészünk, nehéz anyagi körülményei közt, és minden időben azon szellemi fokon, hol egy protestáns papnak, ki a humanizmus és műveltség zászlóvivője is, állania kell? A tapasztalás n e m-mel felel. E felelet okainak kutatását elengedi nekem a mélyen tisztelt Értekezlet, hiszen, ismeri azokat jól.

Én úgy láttam eleitől fogva, mikor hajdani egyházmegegyémbe megindítottam az Értekezlet iránt a mozgalmat, hogy jó részt a Papi Értekezlet van hivatva, tovább folytatni azt, mit az akadémia már nem tehet: a papság kellő szellemi magaslaton való tartását.

Ez a második ok, a miért itt vagyok. Nem csak a magam szubjektív nézete ez. Egy évi swájci

tartózkodásom alatt, volt alkalmam látni, hogy a lelkészi társaságok, értekezletek, mily üdvös befolyást gyakorolnak a papságra. Nem akarok én fölöslegesnek vélt, idegennek tartott, faji jellegünkkel össze nem egyeztethető, körülményeink által meg nem kívánt valamit erőszakolni papságunkra. Egy föltétlenül szükséges, jellemünknek megfelelő intézmény az, melyet pártolok, melynek jövőjeért a mint a múltban, sajnos, kevés sikerrel, úgy most is, fáradozni akarok, vajha, több eredménnyel. Milyennel?

Nem szándékom, külföldre mutatni. Csak egy pillantást vetek tanító-egyleteink rendszeres gyűléseire, hol hangya-szorgalommal, a tanügy és önmivelés érdekeinek nagy fontossága lelkesíti a nemzet szerény napszámosait, s vezeteli sikerre.

Szabad-e kételkednem abban, hogy lelkészi karunk, mely több tanulással, sőt magasabb célokat is szolgálva, áll az egyház élén szorgalomban, és lelkészségben hátrább akarna maradni amazoknál?

Igen kevésre becsülném papságunkat meg se merném ezt magamnak engedni. Sőt, e l l e n k e z ő l e g, az a remény biztat, hogy most ez irányban egy központot nyerve papságunk, megalakul a szív egyházkerületünkben, s az, mint az emberi testrészt, lassan-lassan a legtávolabb részekben is szerveket állit magának, s megteremt egy egészséges organizmust, a meglevő tagokat összekapcsolja, s újakat alkot nemes céljának elérésére. Es ebben a nemes munkában, hiszem, hogy egyházkerületünk mindenik papja tehetsége szerint buzgón fog gyámolítást nyújtani.

Elég-e azonban ez? Vagy pedig, hogy a siker annál biztosabb legyen, e g y m á s t é n y e z ő n e k is közre kell hatni. Oly kérdés ez, melynek megfejtése nem lehet közönyös a tisztelt Értekezlet előtt. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy n e m elég, és hogy az a másik tényező a számitásból ki nem hagyható. S bár csupán csak a magam nevében beszélek, mások sem állithatják ítéletemet helytelennek.

Arról van szó hogy a Papi Értekezletek közreműködésével, papságunk a kellő szellemi magaslaton tartassék. Hogy a gyakorlati élet mezején újabb, meg újabb tapasztalatokat szerző lelkész, ha lehet, elméleti, tudományos tekintetben is mind tovább, és tovább haladjon. Szó sincs róla, hogy sok, szerencsés körülmény közt élő papunk erre ne törekednék; de nagyon sok van olyan szolgatársunk, kit számtalan ok akadályoz abban, s e miatt nem hogy ő maga is folyton emelkednék, s emelné magával sokkal alsóbb miveltségű híveit, hanem ő alkalmazkodik rosz értelemben hozzájuk.

Olyan oka ennek, melyen, nézetem szerint, mi segíthetünk, kettő van: hiányzik az alkalom, hiányoznak az eszközök, melyek segítségével követhetné ezt a régi közmondást jó pap holtig tanul. Pedig, ezt a protestáns papnak szem elől tévesztenie, nem szabad.

Ő a tökéletesedés elő-harcosa, arra hívta őt a Mester. A keresztyén vallásnak eleitől fogva, a szüntelen való tökéletesedés vágya volt vezér-eszméje. Ezt bizonyítja az új-szövetség fellogása, mely az igaz vallás örök forrásából, a Krisztusból merítve, az oszlop apostolok, István vértanú, Pál a zsidókhöz irt levél szerzője útjain, egész a négy evangyélium, s levelek igazán krisztusi szellemü még utól nem ért eszményi magaslatáig emelkedik. Ezt bizonyítja működése és hatása az emberi nem nő-növelésében, melyek a neki meghódolt népeket fokozatosan emelték a humanizmus, műveltség, s üdvösség más vallások, s bölcsészeti rendszerek által meg sem közelített erkölcsi magaslatára. A mit emberi önérdék akadályul elébe és rája gördített, illetőleg, aggatott, azt mindig el tudta hárítani, hogy alapítójának célja értelmében haladjon.

És a papságnak ebben kiváló munkakör, és érdem jutott osztályrészül mindig. Ő a föld sava, és a világ világossága. Erkölcsileg a társadalmat átható, megnemesítő kovász; értelmileg, a felvilágosodás fáklya-vivője. Ő az a tűz-pont, melyben az evangyélium napjából kisugárzó fénynek és melegnek összpontosulnia, hatásosabbá lennie kell, hogy aztán egy-egy keresztyén községben gyújtó, éltető, és megtisztító legyen.

Mindezt azonban pusztán jó akarattal, talán ál-szenteskedő mázzal, beteges miszticizmussal el nem érheti. Én azt óhajtanám, hogy minden tanítványom Pál apostolt vegye eszmény-képének hivatala-folytatásában: lángoló hit, mélységes tudomány,

feddhetetlen erkölcsi élet, s fáradhatatlan szorgalom az egyház ügyeiért, mik benne párosulva voltak. Arra tekintszen mindenik, és ne azon irányba, honnan azok a hangok emelkednek fel, hogy a papnak csak lelkesültség, egy kis liturgiai jártasság, jó hang kell, de tudományra (és speciáliter véve, éppen exegézisre) nincs szüksége.

Balgaság; hiszen, a legelső, és legderekabb exegéta éppen a Krisztus volt. Hiszen, ha a vallásos hittel nem párosul a tudományos szellem, ma nincsen négy evangyélium, Loci theologici, Institutiones, stb. A hit és tudás egyforma ápolása, legelső kötelessége a protestáns papnak.

Nem mondom én, hogy a helyes vallásos érzék a maga számára ki ne érezné a bibliából is, egyebűnben is, azt, a mi az ő üdvére szolgál; de, kételkedem abban, hogy tudományos képzettség ápolása nélkül valaki isten igéjének alapos hirdetője lehessen; hogy környezetével megértetni tudja, hogy az evangyélium csakugyan istennek ereje minden időkkel, és minden vallás-erkölcsi szükségekkel szemben. Ha a protestántizmus a tudomány ösvényeiről elterelné papjait, önmaga vetné magát hinárba, a keleti és nyugati egyházak fojtó nyúgábe, s elzárná a tökéletesedés felé a Mester által kijelölt utat.

Ámde, a tudomány halad; a vallásos eszméről való felfogás csaknem év-tizedenkint változik. Miképpen tájékozza magát minderről a legféltre-esőbb helyen álló lelkész is? A theol. akadémia tudományos növelésével igen sokan úgy vannak mint az útas a pusztai forrással míg környezetében vannak, megenyhítik belőle lelki szomjukat, s a míg egy darabig tovább mennek, kielégítve érzik magukat; miután pedig szomjuhozna, az élő víz helyett, egyebekkel oltják el szomjukat, vagy kábitják el epedő lelküket. Az így előálló szükségén is segíthetnek, nézetem szerint, a Papi Értekezletek. Az ők munkakörébe igen szépen beillik, hogy a theol. tudományok éltető vizéből, világító olajából is folytonosan hordjanak szét a gyakorlati téren működő munkások táplálására. Tudományt szerető papok, s különösen azon férfiak, kik expresso hivatvák, tanítani a theol. tudományokat, s figyelemmel és érdeklődéssel kíséren minden újabb mozzanatot: nem csak a tanterem katedróján, hanem az Értekezletek zöld asztalánál is, kitűnő szolgálatot tehetnek az egyháznak, és a papságnak.

És éppen, úgy tetszik, a theologiai tudományok mivelőinek az egyházi gyakorlat munkásaival

való találkozása, és összes működése a Papi Értekezletek körében lehet az a hatalmas tényező, mely a papságot folyton a kellő szellemi magaslaton fogja tartani, s e mellett, a keresztyén egyház belső, ésszerű, és egészséges fejlesztését, továbbépítését tudja eredményezni.

Itt a Mesterétől elszakadott tanítvány újra közvetlenül merit a tudomány mind magasbra szökellő kútfejéből; az ifjú az évek harcai közt bölcs tapasztalatokkal megrakodott kortársak útataisításából okul oly dolgokban, melyeket könyvből tanulni, nem lehet; az érdemekben megőszült fő, a tudomány világánál, új utakat lát, melyeken edzett munka-erejét sikeresebben alkalmazhatja; sőt, a tudomány embere is hasznot húz, mert sok tekintetben tájékoztatja magát, hogy itt-ott mit, és milyen alakban ajánlja tanítványai különös figyelmébe, jövő munkájának sikeres végzése céljából.

Korunkban, a kisebb-nagyobb tőkéknek társítás útján való felhasználásával szép eredményeket érnek el. E módszer a szellemi tőkénél is kifizeti magát. Elég példát lehetne hazánkban is ide vonatkozólag idézni. Csupán csak mi, református papok, és theologiai tanárok leledzenénk-e oly gyámoltalanságban, hogy így a mi előmenetelünket és fokrúfokra való emelkedésünket biztosítani, ne tudnók

Lehet, hogy a kezdet nehézsége, eddig nem próbált téren való működés sokakat visszariaszt, s még inkább talán az itt-ott nyilatkozó közöny, és csekély siker. De hát, mi hirdetjük, és magyarázzuk, hogy ha ketten-hárman együtt vagytok egy akarattal, köztetek vagytok én, mondja a siker buzdítója, idvezítőnk. A parányi mustár-magról, s a darabnyi kovászról is sokat beszélünk. Jó lesz, ezeket egyszer magunkra is alkalmazni, s magunkon is segíteni, hogy az isten minket is megsegítsen. Ha a magunkét megtesszük minden téren, akkor a jövő ne aggasszon. A ki korának élt, az minden időnek élt, mondja a költő. Az elődök vállvetett munkáját szívesen folytatja a nyomába lépő ifjú nemzedék, s engem az az édes reménység táplál, hogy egyesített erővel, köz-akarattal, egy pár év alatt elérjük azt az eredményt, melyre ma vágyainkat irányozzuk. Papságunk szellemileg az idők által megkívánt magaslaton fog állani, s tekin-télyét és szerepét az emberiség, s különösen nemzetünk vallás-erkölcsi növelésében és tökéletesítésében. mert célja egyedül csak ez lehet, biztosan be fogja rölteni.

Az erre irányzott munkában az én csekély erőmre és szerény tehetségemre a Papi Értekezet,

a mennyire nagyon megterhelt állásom engedi, mindig biztosan számíthat. E reménnyel és igérettel zárom be szavaimat.

Falusi levelek.

II.

Mikor az esperesi vizitáció alkalmával reánk került a sor, megmondottuk, hogy az ének-vezér azt beszéli, hogy ő nem énekel a templomban, ha mi meg nem fizetjük a képét, s más tartozásainkat. Az esperes úr azt mondotta, hogy ha mi nem fizetünk, a mester sem tartozik nekünk énekelni. Nő, lett ebből zenebona. Hát, hogy ne tartoznék ő énekelni, ha egyszer kántor? Hát, ki énekel nekünk, ha nem a kántor? Miért kellene neki fizetni azért, hogy ő kántor? Ki fizet nekem, hogy én gazda ember vagyok? Vagy talán, mi énekeljünk magunknak? Mi nem vagyunk kántorok, nem tartozunk énekelni. Mindezeket, s még ezeknél többet is megkérdeztünk, és megmondottunk az esperes úrnak, ki meg is hallgatta a mi beszédünket szó nélkül. derekasan, még az orra cimpája sem mozdult meg. Miután mi elvégeztük, megkérdezte: van-e még valami mondani valónk? Egy értelemmel kiáltottuk: ki énekel nekünk, ha a kántornak nem muszáj énekelni? Mire az esperes úr elég imprudens volt, azt felelni «nem bánom én, énekeltesse nek akár a filomélával, de a mester nem énekel, ha az énekét meg nem fizetik». Kérem, hová kell annál darabosabb imprudencia, és pedig esperestől, mint feltenni a fülemiléről, hogy az tudja a szent Dávid zsol-tárait, s még inkább feltenni rólunk, hogy mi a fülemile énekét megfizetjük. El is oszlottunk azonnal azon kijelentéssel, hogy mindnyájan papisták leszünk.

Erről a vallásról már régebben annyit tudtunk, hogy sok mindenféle cifrasággal van összekötve: processziokat tart, búcsukat rendez, természetesen, hivatalnokok, zsan-dárok, fináncok, s más állami közegek támogatása mellett, mint azt öregségi elgyöngülése magával hozza. A minapában Bagoly-komámmal, mint vastag nyaku kálvinisták, a portám előtt bámultuk az impozáns processziót. Mikor a plébánus hozzánk érkezett, azzal a füstölővel derekasan megpácolt, mire Bagoly-komám egész tisztességgel mondja: kérem ás'san, tévedni méltóztatik, mert nem lakozik bennem ördög, én magam sem vagyok ördög fajzata. Kentek, vastag nyaku kálvinisták, felel a plébánus, gonoszabb ördögök magánál Belzebubnál is. Ez egy kissé gondolkozóba ejtett, s éppen kapóra jött Szemetes Palinak, annak a Bagoly-komám szomszédja sógora unokájának okos beszédje, ki kálvinistából lett pápista ember. Tőle tudtuk meg, hogy a pápista ember milyen szabadon, boldogan, gond nélkül él, nem kell törődnie az istennel, bűnbánattal, újjá születéssel, megigazulással, örök étellel, mert mind ezeket, s még ezeknél többet is, helyettük elvégzi a pápista pap, s mi több, nem is kell fizetni. Látják kendtek, folytatja tovább, mi énekléstől, könyörgéstől, mindentől fel vagyunk mentve, még azt is írásba adja a pap, hogy melyik napon együnk szalonnát, s melyiken éhezünk, hogy máskorra is adjon a jó isten eleséget. Nekünk csak misét hallgatni, térdepelni, gyónni, kereszttet vetni, s más ezekhez hasonlót kell tenni, s mégis biztosítva van számunkra az idvesség, mert a pap könyörög a szentekhez, s ezek pártfogásukba

vesznek, a szentek meglágyítják az isten atyai szívéét, ez fia által kieszközli az atya istennél még azt is, hogy kendnek, Márton gazda, mint eretnek kálvinistának, kitörjék a lába, kiszökjék a szeme, ezt én, Szemetes Pali mondom: úgy legyen idvességem benne.

De ezen kívül, más haszon is van benne, mint az a Pali gyerek mondja. Ő beszéli, hogy a plébánus úr, mily bőkezűleg segítézi a vasúti baktert és családját. Most van mit aprítani a tejbe, pedig mikor ide telepedtek, s míg kálvinisták voltak, alig volt meg a mindennapi falatjuk. És kendtek azt a falatot is meg akartak rövidíteni. Már miféle bolond ősi szokás az, hogy a templomi ülőpadért, az egyházi szegény alapba évenként, egy egy családtól, négy krajcárt szedjenek. Örögnek munkája ez. Helyesen cselekedett a bakterné, mikor azt mondta, hogy ő nem fizet egy krajcárt sem, s mégis megmutatja, hogy az első padot foglalja el. Hanem a kálvinista, ha asszony is, nem azért kálvinista, hogy ő is meg ne mutassa, hogy «azért sem». A kendtek asszonyai a következő vasárnap egész tömegesen mentek a templomba, minden széket elfoglaltak, s a bakternének csak a hetedik sorban engedtek helyet. Ilyen csunya dolgot pápista asszonyok nem tesznek; jól tette a bakterné, hogy tüntetőleg távozott a templomból, ő nem kendtek közé való. Nem is bánta meg cselekedetét. Ha nem tudnák, meg mondom, hogy mikor a mi plébánusunk ezt a gorombaságot meghallotta, két ötöst a zsebébe tett, elsétált a megsértett bakterékhez, épületes tanítást tartott «az egyedül üdvözítő kath. egyházzól», az örök kárhozat azon nemeiről, melyek az eretnekekre várakoznak, ezt a tisztcsaládott ebből a kárhozatból akarja megmenteni, és foglalólul átadja az egyik ötöst, a másikat az áttérés bevégezése alkalmával; ezen kívül gyermekeik ingyen növeltetéséről gondoskodni fog. Ilyen ez a pápista vallás, lgy gondoskodik a bűnös ember idvességéről.

Ez már értelmes beszéd. Méltó a meghallgatásra még akkor is, ha a gonosz nyelvek azt beszélék, hogy a Pali gyerek posztó-kabátja, s más ruházatja új korában a plébánus úr kövér testét fedezte, s csak ez az érdek csatolja a pápista egyházhoz, meg az a megszentelt pénz, melylyel a könnyen hívő kálvinisták számára a korcsmában fizeti a pálinka árát. Hanem, ez nem tartozik a dolog lényegéhez; elég, ha már volt némi ismeretünk a pápista vallásról, s mi elhatároztuk, hogy pápisták leszünk.

Össze is gyűlt a megsértett kálvinista konfraternitás. Bocsánat!

Félbe kell szakítanom leveletem, mert a mint halom, a kocsisom egy hatalmas doronggal ugyan csak simogatja gyeplős lovamat, mivel kirugott a hámból. Már pedig én azt mondom, hogy a melyik lóban még van annyi virtus, hogy kirugjon, azt még lehet használni; de a melyiket minden oldalról emelnek, támogatnak, még sem tud a lábán állani, ahhoz már annyi reménységem sincs, a menyinyit egy ütöt tapló ér.

Az egyházmegyéből.

Az orbai egyházmegyéből.

Az orbai egyházmegye f. évi tavaszi rendes közgyűlését június 14-én tartotta meg Zágónban, az egyházi és világi

képviselők, valamint a közönség nagy számu jelenléte és meleg érdeklődése mellett.

Esperes aa. megnyitójában, kiindulva a nagy apostol eme szavaiból: «áron is megvegyétek az alkalmatosságot, mert az idők gonoszak,» jelezte, hogy az élet terhei, csapásai, melyek hova-tovább nagyobb mértékben nehezedenek a nép vállaira, nemhogy istenhez vezérelnék a népet, hogy bátorságot, kitartást ott keressen, hanem elcsüggesztik, elfásítják a földiekhez kötött lelkeket. Ezért kell áron is megvennünk minden alkalmatosságot arra, hogy népünk lelkében az istenben való bizodalmat, a vallásos érzelmeket fölélesszük, erősítsük. Ime, e cél vezérelte papi testületünket arra, hogy egyházmegyei közgyűléseinket nagyobb ünnepélyességgel, isteni tisztelettel összekötve, népesebb egyházközségeinkben felváltva tartsa meg s ezért hívta össze mai közgyűlésünket a zágoni virágzó, népes egyházközségbe.

S valóban, ama föltevésünkben, hogy e vidéki közgyűlésünk, a régi párciális gyűlések eme fölújítása, szépen fog sikerülni, nem csalódtunk, mert Zágón közönsége ugy a templomban, mint azon kívül, nagyon szép jelét adta érdeklődésének. A templomi istentiszteleten, melyet Veres Károly, papolci lelkész aa. végzett s melyet a zágoni dalárda és gyermekkar emelt összhangzatu énekeivel, oly nagy számu gyülekezet jelent meg, mintha sátoros ünnepeinknek egyikét ültük volna. Nem is maradt el közgyűlésünk halájának és elismerésének kiérdemelt adója.

Igen, mert, valljuk meg, hogy ma talán inkább, mint valaha, szükségünk van az egyháziasság, együvértartozás, vallásos buzgóság közös érzésének fölélesztésére, erősítésére, mert a napok csakugyan gonoszak, az ordító oroszlán széjjel jár, hogy elnyelje a védteleneket s ugy tetszik, mintha a mult idők sötét szellemei keltek volna ki mohosult sirjaikból. Azért hát, folyvást füleinkben kell hangozni az apostol emez intésének «vigyázzatok, álljatok meg a hitben, ugy cselekedjétek, mint férfiak; legyetek erősek.»

A 19-ik század vége felé jár, haldoklik, de mintha utolsó perceiben végerőlködésével akarná kipótolni, mit egy század alatt mulasztott, a reformoknak özönévei áll elő, melyeket be akar végezni, hogy aztán a jól végzett munka tudatával szállhaszon örök nyugalalmára. Minket az egyházi reformok érdekelnek közelebbre s ki ne ismerné itt az u. n. egyházpolitika neve alatt napirenden lévő kérdéseket?

Legyen szabad nekem is, itt, e kérdésekben gondolkozásomnak kifejezést adhatni. Részemről is megnyugszom a polgári anyakönyvvezetés, a kötelező polgári házasság, a zsidó recepció intézményeinek keresztülvitelében, mert eltekintve anyagi károsodásainktól, ugy vagyok meggyőződve, hogy a végén is csak a mi ezekben emberi, azokra tesz kezet az állam, de a mi isteni, az megmarad ezután is az egyház kezében s mintha hallanám megnyugtatósul bölcs Gámáliel szép szavait «ha emberektől van e tanács, és dolog, semmivé lészen; ha pedig istentől van, ti fel nem bonthatjátok

De van egy, a mi aggodalommal tölti el lelkemet s ez: a korlátlan szabad vallásgyakorlat. Hogy rendezett államban a vallásfelekezetek is rendezve legyenek törvények által s hogy a rendezett, vagyis törvényesen bevett felekezetek tagjai szabadon, meggyőződésük szerint mehessenek, jöhessenek egyik felekezetből a másikba, ez ellen senkinek sem lehet szava, s csekély belátásom szerint, ez a valódi vallásszabadság. De,

hogy egy felekezet tagjai egy felekezetben tetszésük szerinti szektákat alkotassanak, hogy egy gyülekezetben előálljon egy újabbkori Mohamed, egy Kéfás, vagy Apollós, egy Teudás, vagy Galileus Judás, vagy egy csizmadia s némelyeket elhittetvén, külön gyülekezetet alapíthasson: ez, ugy hiszem, sem az állam, sem az egyház jól felfogott érdekével össze nem fér. Nem az állam érdekével, mert, az egyház történelmének tanúsítása szerint, a szakadások, a szekták rendesen az erkölcsöket lazítják; már pedig meg van írva, hogy minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs.

Nem fér össze az egyház érdekével ez a korlátlanág, mert az egyház biztos ereje az egységben, a szellemi és anyagi erőben kulminál; s nem egyikével is, azért sem, mert mindkettőre mondatott: minden ország, mely magában meg hasonlít, elpusztul.

De, nézzük a dolog gyakorlati oldalát. Pálnak, vagy Péternek nem tetszik a pap, vagy mester személye, avagy megunja a kepefizetést, elindul, társakat toborz, hogy alakítsanak külön felekezetet, mert ott nem kell képét fizetniök, bizony, mint hajdan Teudás mellé, oda csatlakozik most is számtalan férfiaknak sokasága, mert a «nem kell fizetni képét» vagy bármit, oly édes és vonzó madzag, és megírják hitelveiket (?), fölterjesztik a kormányhoz, ott megerősítik, s kész az új vallásfelekezet s bekövetkezhetik azon idő, hogy minden községben legyen három, négy, öt felekezet s még sem lesz egy sem. Ime, ezért aggódom én, s hiszem, velem mások is, a korlátlan szabad vallásgyakorlatnak törvénybe ígatása felett. Lehet, hogy én tévesen fogtam föl ez intézményt, nos hát «videant consules!»

Ezen kitérés után, közgyűlési tudósításumat folytatva, röviden a következőkben referálok. Mély fájdalomnak adott kifejezést közgyűlésünk Márk Mihály és Szóts Gerő kovásznai lelkész-társaink elhunytá felett. Mintha Szászváros csapása sujtotta volna Kovásznát, bár kisebbekben; vajha, kárpótlása is hasonló lenne! Éesperes aa. terjedelmes és részletes évi jelentéséből láttuk, hogy kicsiny egyházmegyénk népessége 13,642 lélek, 118 évi szaporodással; házasságra lépett 167 pár, 32-vel több, a megelőző évinél. Népiskoláink is örvendetes haladást mutatnak. Építkezés történt 2615 frt. 02 kr. erejéig. Egyházmegyénk összes pénz vagyona 154,911 frt. 98 kr. 9157 frt. 93 kr. évi szaporodással magtári gabona 90,248 liter. Ajándékozások voltak 289 frt. 49 kr. erejéig. Az egyházmegyei tanács nyolc ülésben végezte évi munkálkodását.

A 65—1893. számú ig.-tanácsi leiratra meghatározott, hogy a Debrecenben felállítandó bölcsészeti és a Kolozsvárt felállítandó theol. fakultások javára gyűjtés eszközöltessék, még pedig úgy, hogy a presbiteriumok gondoskodjanak arról, hogy első sorban is mindenik egyházközség maga hozza meg erejéhez mért áldozatát, azután az egyes tagok is találtassanak meg adományok, alapítványok adása céljából. A «Magyar Prot. Tanáregyesület»-be lépés céljából szintén felhivatnak az egyházközségek és egyes egyháztagok. Végre, néhány apróbb ügynek letárgyalása, bekebelezés, törvényszéki bírák kiegészítése után, esperes aa. ismétlen örömet fejezvé ki úgy a közgyűlés békés lefolyása, mint különösen a zágoni egyházközség meleg érdeklődése felett, mely e napot valóban ünnepélyessé tette, a közgyűlést bezárta.

A gyűlést követő közebeden is, hol a zágoni egyházközség szintén mintegy huszonöt taggal volt képviselve, a

felköszöntők hosszú sora mind arra irányult, hogy nekünk csak úgy lehet a nagy és hatalmas ellenféllel szemben diadalmasan megállanunk, ha összetartunk, ha őseinktől nyert örökségünkhöz, szent vallásunkhoz élő hittel ragaszkodunk, ha népünk is igazán átérzi, hogy mi mindnyájan választott nemzetség, királyi papság, szent nép vagyunk; ha munkás hit, igaz reménység és önzetlen szeretet vezérelnek egyházi dolgainkban; mert akkor érezni, tapasztalni fogjuk a nagy apostollal, hogy: «háborúságot szenvedünk ugyan, de abban el nem hagyatunk; megaláztatunk, de el nem veszünk!»

Földes György.

Külföldi egyházi szemle.

Nem régen a német hírlapok közölték az ottani népoktatásra vonatkozó adatokat. Érdekességük miatt, ide írjuk belőlük a következőket. Németországon a nyilvános iskolák száma ez idő szerint 56,563; a tanítók és tanítónők száma 120,032; a tanulóké 7,925,688. A népoktatás 242,400,000 márkába kerül, melyből az állam egyedül 69,305,000 márkát fizet. 874 lakosra jut egy iskola és 66 tanulóra egy tanító, egy tanuló átlag 30 és fél márkába kerül. Ez adatok beszédét, természetesen, csak akkor érthetjük meg, ha összevetjük a mi népoktatásunk adataival, melyek úgy mutatják, hogy még aránylag sem igen álljuk meg a versenyt és nagyon hátul maradunk, ha arra kell hivatkoznunk, hogy mi a miszolgáltatunk az általános művelődés terjesztése körül. Valóban csodálatos, hogy a mi állapotainkkal ellentétben, hová fejlődött a nyugati kulturállamokban már ma az a kívánság, és követelés az ember szellemi nevelését illetőleg, mely még csak a XVII. század végén is megelégedett, ha kenyeret kért ama népnek nevezett vadállatok számára, melyek napbarnított arccal a falukon laknak s ha lábra állnak, emberi arcot mutatnak. S ha már is itt van ez. hová fog még eljutni? Feltesszük e kérdést, fel kell hogy tegyük, mert így legalább megőrizzük magunkban a reményt, hogy még talán mi is csak eljutunk valahová a népoktatásban is, hiszen, ha lassan, de nekünk is haladnunk kell a világ forgásában.

Még Észak-Amerika sem az az ország, mely a szabadságot oly tág értelemben magyarázza, hogy minden vallás-követőinek teljes egyenlőséget kell adni. A mormonokat, pl. itt sem tartják olyanoknak, melyek jogosultak lennének a polgári jogok gyakorlására. Az újabb időben volt ugyan egy pár év, midőn a törvény megadta nekik is a teljes kedvezményt, csak hogy ez igen rövid ideig tartott és azóta újra és pedig állandóan megvonják tőlük e jogokat. A megtagadás okául a több-nejűséget emlegetik, melyet a mormonok fiatalabb tagjai úgy is el akarnak törölni, belátván annak veszedelmes voltát a gazdasági és a polgári életre. És tényleg, nagy igazság van abban, ha utóvégre is megszorítja az állam a vallásfelekezetek szabadosságát és így ártalmas felburjánzását. Mire való, ha mindenütt tért nyitunk a különféle egyéni felfogásnak, illetve annak, hogy ez külön felekezet formájába öntessék? Vajjon, erre tanít-e minket a bibliai felfogás? Az a bibliai ismeret, mely látja, hogy Máté a megígért megváltót, Márk az istenfiát, Lukács a világszabadítót, János az istenembert hirdette és mutatta be, ám mindig, mint egyik oldalát a teljes képnek. A próféták is nem olyanok voltak-e, mint egy khorus, melyben a külön-

böző hangok harmoniába olvadtak, mert egyetlen lélek vezérelte őket. A Krisztus egyházában, ez egyházon belül nagyon is érvényesülhetnek az emberi gondolkodás különféle módjai, de azért egy az egyház, és pedig annak az egyetlen tulajdona, ki minket, mintegy áron megvett vala. És az állam mért ne akarna kezet nyújtani annak, ki lételét és hatalmát nagyon is elismerte, nagyon is féltette.

Különös dolog, hogy míg nálunk a vallás-nélküli állapotot úgy értelmezik, hogy az állam teljesen indifferens marad minden vallással szemben, addig Franciaországban, tehát abban az országban, a honnan e jelszót eltanulták az emberek, egészen más véleményben vannak. Ott az állam nagyon is feladatának tekinti ma is, hogy megóvja az elismert felekezetek jogait. Ez látszik abból a birói ítéletből, mely a nem régen megtörtént st. denisi templom-zavargásra vonatkozik, hol még azt a négy városi tanácsost is megbüntették, a kik az eseményben szerepet játszottak. Vajjon, kik annak az okai, ha egy-egy felkapott felfogást, melyet idegenből importáltak, itthon rosszul magyaráznak, gyanus színben tüntetvén fel a gondolkozók előtt azt az országot, a melyre hivatkozunk? S így,

kik az okai annak, ha az emberek gondolkodása kidöccsen, mint a kerék tengelye, a maga megszokott járásából? Holott, mi átkozottul utánzó állatok vagyunk, a római író szerint, és mi mindent megteszünk, csak hogy lássák, hogy meg tudjuk tenni; s cselekszünk, csak hogy cselekedni láttassunk.

Most két éve, hogy Egidy Németországon föllépett és felzavarta az ottani köröket úgy, hogy hangjától csaknem az egész európai egyházi sajtó viszhangzott. És ma e tekintetben csendes minden, mint a Sipka-szorosban, egy árva szó sem emelkedik sem ellene, sem mellette, tökéletesen elfeledték. Mily hatalmas igazság nyilvánul ez ember történetében, ki mindig a jövőre hivatkozott, hol jobban meg fogják érteni. Vajjon, a kik a vallást úgy értelmezték, mint ő, nem mind az ő sorsára jutottak-e? Vajjon, az unitáriusok is, kik teljesen egyértelmű volt, nem az ő sorsának előrevetett történetét reprezentálják-e, kik bármennyire tagadják is, de száz év alatt nem hogy szaporodtak volna, ellenkezőleg, folytonosan apadtak és csak némely helyen maradtak stagnáló mennyiségben.

TÁRCA.

Egyháztörténeti adalékok.

I.

Teleki Sámuel, kancellár, főgondnökká választása.

Illustrissime Domine S. R. I. Comes!

Dne. et Frater Colendissime!

Méltóságos Gróf és Consiliárius Széki Teleki László úr kedves kollégánk és afia. ő excellenciája észre vevén azt, hogy mind érdemlett karaktere, mind pedig avval együtt járó országos dolgai és a királyi szolgálat miatt a nemes nagy-enyedi ref. Collégium inspektor-Curátorságát egyaránt nem folytathatja, arra nézve accedált maga is ő excellentiája, hogy helyébe más Surrogáltassék, a ki közelebből is vigyázhasson a Collégium dolgaira. Azért a Supr. Consistorium sok okokra nézve ezen hivatalra a méltóságos urat választotta, oly reménységgel, hogy nem csak acceptálni fogja, hanem más inspektor-Curátor társaival conjunctis viribus et consiliis azon nemes Collégium dolgaiban teendő fáradozását nem fogja sajnálni; melyet hogy felvevén, cselekedjen is, atyafiságosan kérjük, s egyszersmind per praesentes quidquid pro bono illius Collegii publico e re fore videbitur, mindazoknak több kollégáival megegyező akarrattal végbe vitelére plenaria facultást is engedünk. Qui in reliquo sincera affectione manemus.

Illustritatis Vestrae

Fratres et Servi obligatissimi:

B. Wolfgangus Bánffy, mpr. Joannes Comes Lázár, mpr.

NB. Megirtuk ezt sub hodierno tisz. Professor uraim ő fegyelmeknek is.

E Supr. Ref. in Trannia Consistorio Cibinii, die 24. aug. 768.

II.

Gróf Teleki Sámuel válasza a Főconsistoriumhoz.

Méltóságos Gróf Stat. Act. Intimus Consiliarius,

Statuum Praesidens és Consistorii Praeses úr!

Méltóságos erdélyi Supremum Reformatum Consistorium

Kegyves és Méltóságos jó Uraim!

Vettem különös tisztelettel Szebenből 24-dik Augusti hozzám bocsátott Excellenciádtok levelit, melyben méltóztatnak

Excellenciádtok nekem parancsolni a nagy-enyedi nemes reform Collégium inspektor-Curátorságának felvállalása iránt. Nagyobb Excellenciádtoknak eddig is velem tapasztaltatott kegyességek, mintsem kételkedhessem, hogy ezen szolgálatra lett elválasztatásomat Excellenciádtoknak személyem iránt érdemem felett való jó opiniojok okozta legyen. Mely szerint, valamely nagy dicsőségemnek tartom, annak megfelelni, úgy Excellenciádtoknak kegyességöket is alázatosan köszönöm, hogy azzal engemet megbecsüljen méltóztatnak. Mindazonáltal, meg kell vallanom Excellenciádtok előtt, hogy ha vallásomnak szeretete és a közjónak előmozdításában való buzgóságom feljül nem haladnak bennem a magam privatumomnak szeretetét, és Excellenciádtok előtt is tudva levő sok hányattatásom után a magam csendességének és hára levő életem obscuritásának kívánását, igen sok és nagy okaim volnának, a melyekre nézve Excellenciádtoknak hozzám bocsátott kegyes parancsolatjok alól való felszabadittatásomat alázatosan kérném. De én ezeket az Excellenciádtok parancsolatjának feláldozom, és a nekem offerált Curátorságot felvállalom, hogy a publicumnak és vallásomnak, a nekem adatott kevés talentumnak mértéke szerint, valamennyiben szolgálhassak, oly reménységgel és teljes bizodalommal mindazáltal, hogy avagy csak azon okokat, melyek engemet és akármely emberséges embert is a nevezett Curátorságnak felvállalásától méltán idegenithetnek, sőt ugyan irtoztathatnak, valamely részben Excellenciádtok előre teendő bölcs rendelkezések által elhárítani méltóztatnak. Nevezetesen: Az enyedi Collegiumnak mind quoad Studia, mind quoad mores sok novussai és nagy rendtelenségei, nem különben a professorok között való egyenetlenség és az ifjuság között részekre való szakadás is Excellenciádtok előtt tudva vannak, melyeknek szükséges igazításba való vételek a rendszerint valónál több auctoritást kíván kiváltképpen a holott a renitentia oly nagy és egy olyan independens emberrel, mint tiszteletes Ajtai uram, van a dolog, a ki eddig se fő, se inspektor Curatoraival nem szokott volt gondolni, hanem mindenedet, sokszor a mélt. Supr. Consistoriumnak

is contentusával pro suo arbitrio cselekedett és az ifjuságot mindenkor maga részére hajtotta. Azért, ha az Excellenciátok tetszése is kérésemhez járul, én az Oeconomicumokba bocsátkozni, nem annyira kívánok, mint a Studiumoknak jobb rendben vételekben főképpen munkálodni; mely szerint a feljebb irt okokra nézve is, ha Excellenciátok különösen a Studiorum Curátorságot nekem egy kissé szélesebben kiterjedő auctoritással demandálni és akképpen tiszteletes professzor uraiméknak is tudokra adni méltóztatnak, én is a publicumnak hasznosabb szolgálja lehetek és Excellenciátok jó opiniojoknak is jobban megfelelek, különben pedig magamról igen keveset ígérhetek egyebet a jó igyekezetről. Kikérvén azért alázatosan Excellenciátoknak eziránt való kegyes válaszokat, különös nagytisztelettel maradok Excellenciátoknak és a mltgs. Supr. refor. Consistoriumnak alázatos engedelmes szolgálja.

G. Teleki Sámuel.

Impurum fogalmazvány, a Teleki-levéltárban.

III.

Málnási László levele Teleki Sámuelhez, melyben érinti a Teleki Sámuel előbbi levelében, illetőleg, a fő Consistoriumhoz irt köszönő válaszában említett pontokat.

Sáromberkéről 5-a presentis hozzám méltóztatott ngod levelét s abban parancsolatait 10-a ejusdem tisztelem alázatosan. Míves napja levén ost a papnak, rövideden válaszolhatok ngodnak.

A parancsolt Copiát (érti a Teleki kurátorra választásáról értesítő tudósítást a konsistoriumnak a tanári karhoz) accludaltam. Örvendek pedig teljes szívem szerint az urbanismét örvendek, hogy ngod emberétől az ő Excellenciájához bocsátott ngod atyafiságos leveléből és a hozzám bocsátani méltóztatottnak is circumstantiaiból ngod jobban léti értetem. Dicsőitse meg a kglmes isten maga édes atyai jóságát ngod teljes restitutiojában és a maga dicsőségiért a közjóra, bő áldásai között, ngod életét nyujtsa boldogul folyó sok jó időkre szívemnek teljességéből alázatosan kívánom s a mi jó istenünk előtt ezért bizony gyakorta esedezem is.

Áldja meg ecclesiánk ura ngodat lelkében, testében, hogy az enyedi Curatorságot felvállalni, nem terheltetett; ha valaha, ám, most kívántatott ilyen ember oda. Tudja azt jól a Supr. Consistorium, hogy némelyeknek gustusa szerint e nem fog esni, de éppen az az egyik cél, hogy némelyeknek bűnös gustusok szerint nem esvén, az egész megsebesült corpus jól kuráltassék ngod által, mint a ki iránt meggyőződve van a Supr. Consistorium, hogy isten után itt ngod egy jó medicus léssen.

Beszélgettem ugy a mltgs. gróf Consiliarius ur ő Excellenciájával, hogy ngodat isten annyira erősítvén, felettébb jó volna, mint előbb említett mltgs. presidens ur (Lázár János) ő Excellenciájával, mind mltgs. Tabulae Preses ur ő ngával ngodnak az enyedi dolgokról serio beszélgetni és akkor a tiszteletes professzor Kovács ur ő kglme újabb bajoskodását is előhozni. Itt még eddig arról semmi sem hallott. Tiszteletes Kovács urammak kevés napok alatt talán csak jobb lesz ezzel hallgatni, mert szüret előtt már nem hiszem, hogy semmi nevezetes dolog itt terminálthassék; vagy ha valami olyas urgens causa fordulna elő, annak innen presidens ur ő Excellenciája, mint fő Consistorium presese eleiben is kell vitetődni. Ngod hozzám méltóztatott levelét még eddig csak Consil. gróf Teleki László ur ő Excellenciája látta*)

ily szoros időn B. Bánffy ur ő ngával sem közölhetém, közlöm minél hamarább. Abban a hiszemben vagyok, hogy tiszteletes Kovács ur újabb sérelme, újabban s bizony hathatósan megorvosoltatik harmad időn; de most egy kevéssé csak jobb lesz ezzel hallgatni itt; odaki pedig ngodnak módja lévén benne, a megnevezett két nagy urakkal igen szükséges erről voltaképpen beszélteni.

Mltgs. gróf Camerarius ur jó mltgs. uram, kegyes patronusom ngodnak alázatos hiv szolgálja *Málnási László*, mpr. Szeben, 11-a szeptemb. 1768.

P. S. Abban kétsége ngodnak nem lehet, hogy különös munitiókkal ornaltatik ngod enyedi Curatorságának viselésére, de most egy huzomban, hogy minden egész Statusban állíthatassék, nem lehetett. Elég a Supr. Consistoriumnak eddig az, hogy ngodban célját eléré. Ngod is már, hogy minden szükséges pretensioinak teljesítetéseket eléri a supr. konsistorium által, bizonynyal hiszem. Még az előtt, hogy ngod maga kívánságait kijelentette volna a Supr. Consistoriumhoz adott kegyes és atyafiságos válaszában, beszéltek itt ő Excellenciájok ő ngok arról, hogy jó instructioval kelletik ngodat muniálni.

*) Gr. Teleki László ugyanezen napon irt Teleki Sámuelnek levelében ezen tárgyra vonatkozólag ezeket jegyzi meg: köszönöm a konsistorium kuratorságod iránt való oblatiojának acceptatioját magam részéről is és egy kis időhaladással nomine communi azt meg fogjuk köszönni és helyes tetszésed szerint circa studia promovenda rendeltetést tenni. A mely rendetlen dolog Enyeden 29-a preteriti Augusti történt, valamint annak indignálását nagyon fájlam, ugy a mennyire csak tőlem kitelhetik, időt várva rája. orvoslását is igyekeztem, mivel hallatlan illetlenségű consequentiát huzhatnak maga után ennek elhallgatása. Szeben, 1768. szept. 11.

Köli: Konc József.

F e l h í v á s !

Szilágyvármegye és Szilágy-Somlyó város t. közönségéhez.

A kegyelet az emberi szív legszebb virága.

Ez érzés nevében fordulok vármegyém és városom mélyen tisztelt közönségéhez, mely nagyjai iránt mindig áldó kegyelettel viseltetett, s az érdemeket feledni, nem tudta.

Nagy László, sz.-somlyói evang. református pap, szilágy-szolnoki ev. ref. esperes, és egyházkerületi igazgató nemes szive itt porlik a szilágy-somlyói temetőben. Egyszerű sirhantja jeltelenül áll még annak a férfinak, ki vármegyéjének és városának a közügyek terén egyik zászló-vívője, ékes szavu szónoka, tevékeny, minden szép és nemes iránt lelkes bajnoka, mindannyiunknak feledhetetlen emlékü jó barátja, egyházának pedig eredmény-dúsan működő, s csaknem pótolhatatlan munkása volt.

Méltóvá tette magát arra hosszú évtizedeken át folytatott sok irányu működésével, hogy emléket halála után a nagy közönség, a kegyelet nevében, díszes sarkóval örökítse meg, mely sarkó a messze nyuló időknél is hirdesse, hogy a temető sargöröngyei alatt nyugvó halott az igazi nagyoknak egyike volt.

A szilágy-somlyói egyháztanács megbízásából, fölkérem a néhai ügybarátait, hogy az elhunyt derék férfiú emlékéhez méltó díszes sarkó fölállíthatására bármely szerény pénzadománnyal hozzájárulni, sziveskedjenek.

Az e célra befolyó adományokat kérem Nagy Ferenc, szilágy-somlyói evang. református egy-

házi algonokhoz folyó évi agusztus hó végéi beküldeni.

Szilágy-Somlyó, 1893. júl. 12. *Gencsy Sándor*,
polgármester egyh. algonok.

Különfélek.

= **Júliusi pályázatunk ismét** csak két cikkelyre szorítok. «A valódi szükség», és «A verizmusról». Amaz a vezércikk helyén, emez a tárcában jelent meg. Szívesen kérjük olvasóinkat, hogy szavazatukat auguszt. 10-ig küldjék be.

= **Előbbi rovatunkban találják** olvasóink azt a lelkes «Felhívást», melyet *Gencsy Sándor* polgármester, és egyházmegyei algonok intézett Szilágyvármegyéhez, és Sz.-Somlyó t. közönségéhez, és a melyben felkéri, hogy néh. Nagy László jeltelen sirja fölé felállítandó diszes sírkő költségeire adományokkal járulni, szíveskedjenek. Oly kegyeletes cselekedet, és tiszteletre méltó kezdemény, mely lehetetlen, hogy viszhangra ne találjon egész egyházkerületünkben, mindnyájunk szívében, holott éreznünk kell, hogy az egyszerű kálvinista pap, a mi barátunk, ime, nem hiában élt; emlékezete csak visszacsendül a jók szívében, kik fenn akarják azt tartani követendő példának a jövődők számára. Méltó elismerése ez Nagy László érdemeinek; megtisztelő papi karunkra, sőt egyházkerületünkre, melynek Nagy László buzgó, lelkiismeretes hivatalosa volt, mint generális direktor is, mind haláláig, és a mi egyszersmind kötelez mindnyájunkat, hogy részt vevén a kegyeletnek e nemes munkájában, tiszteljük meg önmagunkat. Mi 5 forinttal megkezdvén a gyűjtést, felhívjuk az esperes urakat, minden paptársunkat, hogy e tekintetben buzgólkodni, szíveskedjenek. A netalán hozzánk küldendő adományokat Lapunk útján nyilvánosan nyugtázzuk, és rendeltetése helyére elküldjük.

= **Addig is, míg bővebb tudósítást** adhatnak, előleges értesülésünk szerint, folyó hó 26-ra volt kitűzve az udvarhelyi egyházmegye Papi Értekezlete részéről, telekfalvi öreg paptársunk, *Kovács Sándor* 50 éves papi jubileumának megünneplése. Valóban, méltó alak, és méltó alkalom az inneplésre. Ime, egy negyed-osztályu egyház papja, ki csekély fizetése dacára, megelégedett volt egész életében; nem pályázott soha, semmiféle; de örömet talált benne, hogy egyházának előmenetelét szolgálja. Épített templomot, iskolát, paplakot; és példás papi jellemével, munkás, buzgó életével építette egyházát erkölcsileg. Erről megemlékezve, a júl. 7-én

Kolozsvárt megtartott egyházkerületi Papi elő-Értekezlet, ez alkalomra egy díszkötésű Bibliát küldött a jubilánsnak e felirattal «Telekfalvi öreg paptársunknak, tiszt. *Kovács Sándor*, kedves aának, 50 éves, hű papi szolgálata; önfeláldozó munkálkodása; az úr háza iránti buzgó szeretetének csekély elismerésül, és részünkről a hálás tiszteletnek, a kegyeletnek, és forró szeretetnek jeléül. Az «Egyházkerületi Papi Értekezletnek», Kolozsvárt, júl. 7-én összegyűlt negyvenkét tagja nevében.» Részünkről kívánjuk, hogy öreg paptársunknak alkonyatra hajlott életét az isteni gondviselés hintse be hosszú őszi verőfényvel; merítsen élet-erőt a nemesen eltöltött életre való visszaemlékezésből, és abból az őszinte tiszteletből, melylyel a nemesebb szívek meghajolnak a vén ember előtt, és az ő orcáját megbecsülik.

= **A dévai m. kir. állami tanítóképezdébe** való felvétel végett, legkésőbb folyó év augusztus 20-ig kell beküldeni a folyamodványt a «képezdei igazgató-tanács» E képezde benlakással és köztartással van berendezve. Bizonyos számú szegény árva, vagy teljesen vagyontalan, kiváló szorgalmu és jó magaviseletű ifjak, teljesen ingyen is vétetnek fel. A kik e kedvezményben részesülni, vagy egyáltalában felvétetni óhajtanak, tudakozhatnak a képezdei igazgató-tanácsnál.

= **Hálás köszönet.** Kidei ev. ref. egyházamat 1893. július 9-én kedves meglepetés érte. A régi elkopott szószeletakaró helyett, kidei nagybirtokos, Csákány János neje, Csákány Debora aai. egy, aranyrojtos, szép bársony szószeletakarót adományoztak az egyháznak. Fogadják a nemes szívű adakozók, ugy a magam, mint egyházam nevében, hálás köszönetemet. Kide, 1893. július 18-án. *Hatházy Ferenc*, kidei, csomafái- és gyulai ev. ref. körlelkész.

= **Folyó hó 15-én egyházunk** áldozatra-kész pátronusa, br. Kemény Gyula védnöksége alatt, Novályban, a pusztá-kamarási ev. ref. egyház iskolája javára táncvigalmat rendeztünk, hol felülfizettek a következők: br. Kemény Gyula 8 frt 50 krt br. Kemény Gyuláné 5 frt. Deák Ferenc 8 frt. 50 kr Száva András 5 frt. Etzken Sándor és János 3 frt. Szabó József, Szász Ferenc, Szász István 3 frt. 50 kr. Péterfi Károly 2 frt 50 kr. Szentes Irma 2 frt. Debreci Ferenc, Agyagási Gábor, Szász József és Farkas Lajos 1 frt. 50 krt. Petelev Antal, Ugron György, Vályi Elek, Gál Simon 1 frt. Uzoni Elek, Duha Iván, Járni Márton, Kiszély László, id. Nemes Károly, Szalay Gyula, Daumé Gyula, Miriszlay Lukács, Müller Mihály, Csönka Sándor, ifj. Nemes Károly, Soós Ferenc, Kezán János, Szócs János, Gönci Gábor, N. N. Szilágyi Kálmán, Majrik József, Kiss Géza, Nagy Lajos, Wachsmann Claudius, Hosszu Theofilné, Gámency János 50-50 krt Mavr János 1 frt. 50 kr. A felülfizetésből és a jegyekből begyűlt 146 frt; kiadás volt 44 frt. 67 kr. A tiszta jövedelem tehát, 101 frt. 33 kr. A nemes adakozók fogadják e ténen is, egyházam nevében, hálás köszönetemet. Pusztá-Kamarás, 1893. júl. 22-én. Péterfi Károly, ev. ref. lelkész

HIVATALOS RÉSZ.

1719-1893.

KÖRLEVÉL.

Valamennyi ev. ref. egyházkerületi Esperesnek és ref. iskolaszéki t. lelkész-Elnöknek.

A tanítói állomásokkal egybekötött és a nyugdíjba számítható tisztán tanítói javadalmak kiderítése tárgyában 1891. évi 56,167. sz. a. kelt miniszteri körrendelet folytán beérkezett kimutatások adatai a hasonló célból 1890. évben 3245. miniszteri sz. a. kiadott körrendelettel bekívánt adatoktól, valamint az előforduló nyugdíjazások alkalmával betervezett kimutatásokban foglaltaktól a legtöbb esetben eltérők s nem ritkán oly lényeges mértékben, hogy az adatok hitelessége meginogván, azoknak felhasználását lehetetlené teszi, és önkéntelenül annak látszatát kelti, mintha a központi hatóság szándékos félrevezetése céloztatnék oly végből, hogy figyelemmel az 1891. 43. t.-c. ama rendelkezésére, hogy a végellátás a legutolsó évben élvezett tisztán tanítói javadalom után állapítandó meg, a jogosság ellenére a tanítók javára rendes tanítói javadalmukat meghaladó végellátás biztosítsák.

Különösen szembeszökő, hogy míg az idézett törvény hatályba lépte előtt majdnem minden alkalommal a tanítói

állomásoknál a javadalom tetemesb része kántorinak nyilvánított, addig újabban a kántor javadalmául sokszor éppen semmi, legtöbb esetben pedig csupán a stolaris jövedelmek vétettek.

Az előadott tapasztalatok után arról győződött meg a közoktatási miniszter úr, hogy a felekezeti iskolák tanítói javadalmáról az eddig követett eljárás szerint, minden tekintetben teljes hitelt érdemlő adatok nem szerezhetők, már pedig úgy a tanítók végellátási igényének megállapítása, mint a tanítói fizetések törvényes rendezésének végrehajtási céljából feltétlenül szükséges, hogy az országban létező összes tanítói állomásokkal egybekötött javadalmakról megbízható részletes adatok álljanak rendelkezésre, mi végből f. é. június 30-án, 29,751. sz. a. kelt újabb rendeletben utasította a közgazgatási bizottságokat:

1. hogy a kerületek szolgabiráit, illetve, a városok illetékes községeit haladéktalanul utasítsák, miszerint kerületüknek összes községeiben általuk, idejekorán kintűzendő napon megjelenvén, a községi előjáróság által a kintűzött határnapról értesítendő iskolaszéki elnökök s községi előjáróságok közreműködésével, az egyes tanítói állomásokkal egybekötött és a jelenben alkalmazott tanító által tényleg élvezett és

Folytatás az 1/4. év mellékletén.

tetelenként részletesen megnevezett javadalomról a lehető legrészletesebb jegyzőkönyvet vétesse fel, melyből világosan kitűnjék, hogy a tanító mióta élvez jelenlegi fizetését, mely tétel, vagy torrásból mennyit élvez, mennyi ebből az alapfizetés és mennyi az esetleges korpótlék. A természetbeli szolgálmányok azon minőségben veendőek fel, a melyben azok tényleg adatnak, mint búza, rozs, stb; egyuttal ezeknek a legközelebbi piac 10 évi hatósági bizonylattal igazolandó átlag értéke is felveendő.

A tandijból folyó jövedelem az 1891. 43. t. c. 4. §-a szerint, 5 évi átlag alapján, a földjövedelem pedig a kataszteri becsú szerint tüntetendő ki.

A tényleges állapotról szóló jegyzőkönyv az illető tisztviselő, iskolaszéki elnök, vagy az illető iskola fentartója, illetve hitközség megbízottja és az alkalmazott tanító, esetleg a községi előjáró által hitelesítendő. Előzetesen azonban az aláírók figyelmeztetendők, hogy a jegyzőkönyvben foglalt állításokért nemcsak szavatolnak, hanem az adatoknak valótlansága esetén, mint hamis közokirat kiállító, a fennálló törvények értelmében súlyos következményekkel járó megtorlást vonhatnak magukra.

3. A jegyzőkönyvben foglalt tételek igazolása végett, mindazon okmányok hiteles másolatai csatolandók, melyeken a tanítónak fizetésére vonatkozó igénye alapul, mint a kanonikavizitáció, hiány, díjlevél, községi határozat, alapító levél, stb.

E helyütt megjegyeztetik, hogy utóbbi időben egyes hitközségek, önző célok által vezetettve, tanítóik részére új díjlevelet állítottak ki, melyekben az eredetiétől eltérőleg, a hatóság félrevezetése végett, az összesített kántor-tanítói javadalmat, majd kizárólag tanítóinak nyilvánítják, majd minden tüzetesebb indokolás nélkül, a javadalmi tételeket érdekeiknek megfelelő módon osztják meg.

Mínthogy ilyen visszaélés meg nem engedhető, az 1891. évi 43-ik törvény cikk hatályba lépte előtt érvényben volt díjlevél, vagy a fizetésre vonatkozó egyéb okmány másolata is föltétlenül bemutatandó.

4. A kanonikavizitáció, hívány, stb. azon források, illetve, fizetési tételek igazolására szolgálhatnak, melyekből valamelyik tanítói javadalom alakul, míg a jegyzőkönyv adatai az alap-tételeknek idők folytán mikint történt alkalmazkodásáról tesz bizonyosságot: így például, a kanonika vizitáció meghatározza, hogy minden párbér fizetésre köteles mit és mennyit tartozik a kántor-tanító részére fizetni; hogy azonban a párok száma, és ennél fogva a pár-bérből befolyó tényleges jövedelem mennyit tett, ezt a jegyzőkönyv tünteti ki. Hasonló szempont alá esnek a tankötelesek által fizetendő díjak, és több más tétel is.

5. Egybegyűjtve az érintett adatokat, mindenekelőtt meghatározandó s pedig a legszigorubb eljárás mellett, hogy valamely tanító ebbeli minőségén kívül kántori, sok helyütt harangozó, levita, vagy az 1868. 38. t. cikk 141. §. értelmében megengedett más hivatal, vagy tisztséget is visel-e, mely esetben, ha az 1891. 43. t. cikk hatályba lépte előtti okmányból világosan kitűnik, mi illette a tanítót, mintilyent, és mi egyéb minősége után, a fentebbi értelemben megállapított összefizetés az okmány szerint osztandó fel, ellenkező esetben az együttes összes fizetésből mindama tételek levonandók, melyek természetüknél fogva kizárólag tanítói minőség utánra vallanak, minő pl. a tandij, ismétlő oktatásért járó díj, ugyszintén az egyéb minőség utánra valló, minő pl. a kántort illető stóla, ostyasütés, stb. a fönmaradó összeg közös jövedelemnek tekintendő és két egyenlő részre osztva, a kizárólag tanítói minőségben élvezett fizetéssel kiegészítve, képezi azon összeget, melyet minden körülmények között tisztán tanítói fizetésnek lehet tekinteni.

6. Figyelemmel az 1891. 43. t. c. 4. §-nak e) pontjában foglaltakra, a jegyzőkönyvbe ugyan fölveendő, de a tisztán tanítói fizetés megállapításánál számításba nem vehető a természetbeni lakás, lakbér, a rendszeresített fizetés kiegészítő részét nem képező kegyuri adomány, helyi, vagy drágasági pótlék, iskola fűtésére szolgáló fa-járandság, iroda-átalány, segéd tartására szolgáló javadalom és pedig nem

csak annak készpénzfizetése, hanem esetleges tartásának egyenértéke, a mi tüzetesebb meghatározás hiányában, a helyi viszonyoknak megfelelőleg alapítandó meg.

7. Az összes fizetés különválasztása körül merülnek föl a legtöbb visszaélések, miért is az eljáró közegek utasítandók, hogy a legóvatosabb körültekintéssel és következetes szigorral járjanak el, mert laza, vagy részrehajló eljárásuk következtében fölmerülhet bonyodalmak, esetleg jogsérelmek, illetve, az orsz. tanítói nyugdíjintézet, vagy állampénztár megkárosításáért felelősségre vonhatók.

8. A javadalom külön választására nézve főntebb részletezett útmutatás szigorú foganatosítása szükséges az igazságtól eliekintve már azért is, mert valamely felekezeti iskolának államivá, vagy községivé nyilvánítása esetén, a tanítóitól külön választandó kántori állás javadalom nélkül nem maradhat, miért is nem mérlegelhetők az egyik, vagy másik minőségben teljesített szolgálatok arányai, mikint az utóbbi időben egyesek érvényesíteni óhajtanák.

Jelen rendelet hatálya alá vonandók nem csak a népiskolák, hanem a kisedővők és általában úgy az 1868. 38. t. c. 1. és 2. §§. mint az 1891. 43. t. c. 1. §-ban érintett tantintézetek tanítói és tanítónői.

9. Hogy mely tanítézetek tanítói bírnak újabb tüzetes meghatározást nem igénylő rendes díjlevéllel, azt a megfelelőleg egyidejűleg utasított kir. tanfelügyelő tartozik az illető köztörvényhatósági tisztviselőnek rendelkezésére bocsátani és minden fölmerülő kérdésben a közvetlenül hozzá intézendő megkeresésre kellő útmutatást nyújtani.

10. A jegyzőkönyvek és azok csatolmányai az illető iskolaszék által, a mennyiben a tanító alkalmas ez által, 3 példányban lemásolandók és a jelen voltak által aláírandók. Az egyik példány az illető iskola közvetlen hatóságainak átadandó, a másik két példány pedig a kir. tanfelügyelőhöz küldendő, ki azokat késedelem nélkül átvizsgálni tartozik és az esetben, ha a jelen rendelet követelményeinek megfelelőnek, egy példányt saját irattára, illetve, törzskönyve számára visszatart, a másik példányt pedig ide főrjeszti, ellenesetben megjelölve a hiányokat, azoknak pótlását kellő útmutatás kíséretében követeli s szükség esetén, a közigazgatási bizottsághoz tesz jelentést.

11. Ha valamely községben létező tanintézetek tanítóira vonatkozó adatok egybegyűjtettek, azok késedelem nélkül azonnal elküldendő a kir. tanfelügyelőhöz, a kinek kötelessége a munkálatok haladásáról a közigazgatási bizottságnak minden hónapban jelentést tenni és netáni akadályok elhárítását erélyesen szorgalmazni, eredménytelenség esetén pedig a közkutatási miniszternek jelentést tenni.

12. Tekintettel arra, hogy a jelzett célok elérése szempontjából az adatoknak nemcsak minél tökéletesebb, hanem mielőbbi feldolgozása is szükséges, felhivatik a közigazgatási bizottság, hogy közegeit utasítsa, mikint a szóban forgó munkálatokat f. évi október hó végéig multhatatlanul fejezzék be, a munkálatok haladásáról és netáni akadályokról pedig a közigazg. bizottsághoz havonként jelentést tegyenek.

13. Mínthogy a tanítói fizetésekről illetén módon ez alkalommal beszerzendő adatok, a tanítói fizetések körül előfordulható bármily kérdésben jövőben irányadók lesznek, már a tárgyalás alatt kijelentendő úgy a tanító, mint az illetékes iskolaszéki kiküldött előtt, hogy a tanítói állomással egybekötött s most megállapított javadalomnak bármily tekintetben való módosítása legott bejelentendő, azon körülmény megjelölésével, vagy okmány, illetve, községi, hitközségi határozat másolatának kíséretében, melylyel a fizetés emeltetett, vagy módosult, mert ellenesetben az itt őrzött adatok lesznek az irányadók, miből a tanítókra nem ritkán tetemes kár háruulhat.

Jelen rendelet felekezeti iskoláinkat is illető tartalmának közlése mellett, komolyan utasítjuk főncimzett hatóságainkat, hogy az illetékes köztörvényhatósági tisztviselő által idejekorán kitűzendő határnapon a tárgyaláson megjelenven, a tanítói állomással egybekötött teendőket és azokért

járó javadalmakra vonatkozó adatokat lelkiismeretes hűséggel vallják be, illetve, a javadalmak alapjául szolgáló okmányok hiteles másolataival együtt szolgáltatassák be.

Különösen figyelmeztetjük az iskolaszéki lelkész-elnököket, hogy állásuk méltóságával és az igazsággal megegyezően, adatokat mindenkor céljaiknak megfelelően szolgáltatassák ki, mert az iskolaszéki elnökök által hivatalos használatra kiállított és aláírásukkal hitelesített bizonylatok közokirat jellegével bírván, a valóságtól eltérő adatok igazolói ellen a hamis közokirat kiállítására nézve főnálló törvényes intézkedések szigorúan fogatosítottatni fognak.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. július 10.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Domokos Antal,
ig. tanácsos, elnök helyett.

1867—1893. PÁLYÁZAT RAJZTANÁRI ÁLLÁSRA.

A szászvárosi ev. ref. Kún-kollégium főgimnáziumában, a rajztanári rendes tanszékre, melylyel, a rajzon kívül, a gimnázium alsóbb osztályaiban a számtan tanítása van egybekötve, s melyet az erdélyi ev. ref. egyházkerület közgyűlése választás útján fog betölteni, ezennel pályázat hirdetik.

E tanszékkal a következő javadalmazás jár: Kézpénz fizetés 1000 (Egyezer) frt., havi előleges részletekben; 200 (kétszáz) frt. szálláspénz, vagy szállás természetben, és 100 frt. ötödéves pótlék, három ízben.

A megválasztott tanár az erdélyrészi ev. ref. tanárok özvegy-árvai gyámintézetének kötelezett tagja s állását f. évi október 1-én elfoglalni tartozik.

Csak ev. ref. vallásuak pályázhatnak.

Pályázni kívánók, kellően felszerelt kérvényeket, melyben a vallás, életkor, tanári képesítettség, családi állapot és katonai szolgálati viszony okmányokkal kitüntetendő, f. évi aug. hó 20-ig az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsához, Kolozsvárra, nyújtsák be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. július 20-án.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó.

Domokos Antal,
ig. tanácsos, elnök helyett.

744—1893. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a sz. udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett volderfi egyházközség IV-ed osztályu papi állomására, ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, egyházközségi becslés szerint, 414 frt. 83 kr. értékű segély, kepe és kánonika porció haszonélvezete, melyből kézpénz 220 frt. Ezenkívül, az állami iskolánál. vallástani-tásért, 40 frt. A megválasztandó köteles egy évi javadalma felének 75 százalékát egyszersmindenkorra, azután az évi járulékokat a gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határnap aug. 20. Folyamodványok nt. Menyhárt András, esperes aához küldendők, Kecsetbe, u. p. Sz. Udvarhely.

Kolozsvártt, 1893. július 25. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

736—1893. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai ref. egyházmegyébe kebelezett bogártelki egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, 626 korona és 17 filér fizetés, hivatalos fölszámítás szerint.

Pályázati határidő folyó év aug. 15-ike. Folyamodványok nt. Deési Gyula, esperes aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1893. július 25. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

745—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi ref. egyházmegyébe kebelezett m á r k o d i egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes lakhely, gazdasági épületek, beltelek 1321 négyszög-öl veteményes és gyümölcsös-kerten kívül, egyházközségi becslés szerint, 311 frt. 85 kr., melyből 250 frt. kézpénz.

Pályázati határnap aug. hó 20. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1893. július 25. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

746—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett s z o v á t a i egyházközség lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes lakás, gazdasági épületek, veteményes és gyümölcsös-kerten kívül, egyházközségi becslés szerint, 210 frt., melyből 100 frt. Baldácsi-alapsegély, kézpénz. Ezen javadalom, még ez évben, 50 forint kézpénzzel emeltetik és a következő években fokozatosan, 400 frtüg.

Pályázati határnap aug. hó 20. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos, esperes aához küldendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó.

Kolozsvártt, 1893. július 25. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

733—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, az erdővidéki ref. egyházmegyébe kebelezett bardóci egyházközség, lemondás folytán megüresült kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: tisztességes lakás és gazdasági épületeken kívül, 277 frt. 41 krt. tevő, egyházközségi megállapított kepe, tandíj és stola.

Megjegyeztetik, hogy a most szervezés alatt levő községi iskola felállítását után, e fizetés javulni fog.

Pályázati határidő: folyó 1893. év, aug. hó 20. Folyamodványok nt. Kövér András, esperes aához intézendők, Közép-Ajtára, u. p. Nagy-Ajta.

Kolozsvártt, 1893. jul. 25. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

734—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett m á t i s f a l v i egyházközség énekevezér-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, egyházközségi becslés szerint, 195 frt. 48 kr. értékű kepe és kánonika porció haszonélvezete. A megválasztandó köteles egy évi javadalma 6 százalékát egyszer s mindenkorra, azután az évi járulékokat a gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határnap aug. 20. Folyamodványok nt. Menyhárt András, esperes aához küldendők, Kecsetbe, u. p. Sz. Udvarhely.

Kolozsvártt, 1893. jul. 25. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

684—1893.

KÖRLEVÉL.

Gyengélkedő egészségi állapotom következtében, felkérem t. lelkész-társaimat, hogy szíveskedjenek a főt. püspöki jelentéshez szükséges adatokat tiszt. Sándor János, jegyző urhoz küldeni, M i r i s z l ó r a.

(Gerenden, 1893. jul. 23-án. *Hegedüs Lajos,*
ev. ref. esperes.)

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Mai számunkhoz egy negyed iv melléklet van csatolva.

Nyomatott Ajtai K. Albert könyvnyomdájában Kolozsvártt.